

Erfgoedbeleidsplan

VLAAMSE
In de weer
GEMEENS
voor
CHAPSCO
Brussel
MMISSIE

2012-2016

CULTUREEL-ERFGOEDBELEIDSPLAN

INHOUD

INLEIDING	3
BESCHRIJVING VAN HET PLANNINGSPROCES	5
MISSIE	7
VISIE	9
SITUATIESCHETS MET KRITISCHE ANALYSE	13
Hoofdstuk I	
Brussel: wezenskenmerken en erfgoedveld	14
1. Wezenskenmerken van Brussel.....	14
1.1 Demografie en diversiteit.....	14
1.2 Metropool.....	15
1.3 Brussel Bab(b)el.....	15
1.4 Overheden	16
1.5 Hoofdstad.....	16
2. Kaart: Brussels erfgoed	18
2.1 Immaterieel erfgoed	19
2.2 Roerend erfgoed	20
2.3 Onroerend erfgoed	20
3. Kaart: Brussels erfgoedveld	22
3.1 Archiefsector	22
3.2 Erfgoedbibliotheken	25
3.3 Erfgoedverenigingen	27
3.4 Museumsector	30
3.5 Evenementen	34
3.6 Instrumenten voor de digitale ontsluiting van het Brussels erfgoed	35
Hoofdstuk II	
Het erfgoedconvenant Brussel gekaderd	39
1. Organisatorisch en beleidskader.....	39
1.1 Beleidskader	39
1.1.1 <i>Het Cultureel Erfgoeddecreet</i>	40
1.1.2 <i>Beleidsnota Cultuur 2009-2014 – Vlaanderen</i>	41
1.1.3 <i>Beleidsnota Cultuur, Jeugd en Sport 2009-2014 – Brussel</i>	43
1.1.4 <i>Participatiedecreet</i>	45
1.1.5 <i>Decreet Lokaal Cultuurbeleid</i>	46
1.2 Andere beleidsplannen	48
1.2.1 <i>Beleidsplannen binnen Algemene Directie Cultuur, Jeugd en Sport</i>	48
1.2.2 <i>Cultuurbeleidsplannen Brusselse gemeenten met een cultuurbeleidscoördinator</i>	49
1.2.3 <i>Cultureel erfgoedbeleidsplan Pajottenland & Zennevallei</i>	50
1.3 Internationaal niveau	51
1.3.1 <i>Kaderconventie Raad van Europa</i>	51
1.3.2 <i>Unesco-conventie betreffende bescherming van immaterieel erfgoed</i>	52

2. Erfgoedconvenant Brussel	53
2.1 Historiek	53
2.1.1 Erfgoed- en museumbeleid vóór het erfgoedconvenant	53
2.1.2 Erfgoedconvenant 2003 – 2010	53
2.2 Erfgoedcel	55
2.2.1 Organisatie en plaats binnen de VGC	55
2.2.2 Werking	57
2.2.3 Vlaams netwerk	61
2.3 Ondersteuningsbeleid	61
2.3.1 Financiële ondersteuning	61
2.3.2 Logistieke ondersteuning	62
2.3.3 Personele ondersteuning	63
2.4 Evaluatie van het huidige erfgoedconvenant 2007-2011	63
2.4.1 De Vlaamse Gemeenschapscommissie ontwikkelt een duurzaam en integraal erfgoedbeleid in overleg met de erfgoedsector binnen de krijtlijnen van het Vlaamse erfgoeddecreet	63
2.4.2 De Vlaamse Gemeenschapscommissie stimuleert vormen van netwerking en samenwerking	65
2.4.3 De Vlaamse Gemeenschapscommissie maakt, in samenwerking met de erfgoedsector en met andere domeinen, het erfgoed op een creatieve manier toegankelijk voor een breed publiek ..	66
2.4.4 De Vlaamse Gemeenschapscommissie heeft bij het toegankelijk maken van het erfgoed aandacht voor publieksvernieuwing en -verdieping	67
2.4.5 De Vlaamse Gemeenschapscommissie valoriseert het lokaal erfgoed op gemeentelijke vlak	68
2.4.6 De Vlaamse Gemeenschapscommissie werkt samen met de erfgoedsector aan een verhoogde zichtbaarheid van het erfgoed	69
 Hoofdstuk III	
Stakeholders van het Brusselse erfgoedveld	71
 Hoofdstuk IV	
Trends en ontwikkelingen met impact op het Brusselse erfgoedveld.....	73
 SWOT-GEDEELTE	77
 STRATEGISCH GEDEELTE	79
Spoor 1: Achter de schermen	81
Spoor 2: Publiek	88
Spoor 3: Ondersteuningsbeleid	94
 MEERJARENPLANNING	97
 MEERJARENBEGROTING	99

Het beleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor het domein Cultuur, Jeugd en Sport wil instaan voor de uitbouw van een kwaliteitsvol vrijetijdsaanbod op vlak van sport, sociaal cultureel werk, kunsten en erfgoed. Het is de uitdaging dit te doen in een samenwerking over de onderlinge sectorgrenzen heen, maar evenzeer in samenwerking met de andere VGC-beleidsdomeinen zoals Onderwijs & Vorming en Welzijn, Gezondheid & Gezin.

Het aanbod is voor jong en oud, voor inwoner en gebruiker van de stad, voor de Nederlandstalige of de anderstalige die zich tot onze gemeenschap (wenst te) richt(en).

Dit aanbod wordt ontwikkeld en ondersteund in de overtuiging van de meerwaarde die het biedt. Deze meerwaarde is zowel een individueel gegeven, vanuit het perspectief van de participant, maar evenzeer een globaal gegeven, vanuit het perspectief van de sociale cohesie en gemeenschapsvorming. In die zin is het bij uitstek een positief beleid, dat Brussel benadert als een geheel, en een antwoord wil bieden op de vele uitdagingen waarmee het gewest geconfronteerd wordt. Net daarom is waar nodig, bijzondere aandacht voor bepaalde kansengroepen, bijvoorbeeld nieuwkomers, of welbepaalde thema's, zoals armoedebestrijding.

Door de positieve insteek levert het Cultuur, Jeugd en Sportbeleid een gunstige bijdrage aan de beeldvorming over de stad en het (zelf)beeld van haar bewoners.

Vertrekkend vanuit de specificiteit van dit aanbod, én met respect voor de onderlinge verschillen tussen deelsectoren, is dit beleid gekaderd binnen het breder VGC-beleid en haar onderlinge samenhang.

Om dit aanbod te realiseren ontwikkelt de Vlaamse Gemeenschapscommissie zowel een eigen aanbod als een ondersteuningsbeleid. Met een sterk geloof in de kracht van vrijwilligers, maar ook waar nodig, met sterk professionele organisaties. Het ondersteuningsbeleid moet ook breed begrepen worden: gaande van subsidiëring naar adviesverlening, van ervaringsuitwisseling naar uitleendienst,...

Gedurende het jaar 2010 zijn voor al deze sectoren de beleidsplannen voor de komende jaren ontwikkeld, steeds na een intens inspraak- en participatieproces. Vanuit de bovenstaande overkoepelende visie zijn er verschillende transversale doelstellingen in de verschillende plannen expliciet opgenomen, en /of impliciet verweven met de meer sectorspecifieke doelstellingen.

Deze doelstellingen zijn divers:

- » van inhoudelijke aard, zoals het ontwikkelen van een beleid in verband met vrijwilligersmanagement, het ontwikkelen van een prijzenbeleid of nog, de aandacht voor toegankelijkheid en doelgroepenbeleid.
- » van organisatorische aard, zoals de verdere uitbouw van een klantvriendelijke uitleendienst, of verdere klantvriendelijke ontwikkeling van subsidiemechanismen en hebben een variërende actieradius
- » overkoepelend voor het domein Cultuur, Jeugd en Sport, zoals het beleid in verband met de vrijetijdwaardebon, of de ontwikkelingen met betrekking tot de zogenaamde "lokale" decreten en de verhouding met de gemeenten op dat vlak...
- » of eerder te kaderen in een algemeen beleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, zoals in het kader van de ontwikkeling van het concept Brede School, het taalbeleid, of het communicatiebeleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie

Het is als een omvattende doelstelling van alle plannen te beschouwen om deze te expliciteren en apart of ingepast in de concrete uitwerking van de onderscheiden plannen concreet vorm te geven.

BESCHRIJVING VAN HET PLANNINGSPROCES

Het cultureel erfgoedbeleidsplan van de VGC wordt ingediend binnen het decreet van 23 mei 2008 houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid. Het schetst hoe de VGC haar erfgoedbeleid verder wil uitbouwen in de periode 2012-2016 in aanloop naar een nieuw cultureel erfgoedconvenant voor dezelfde periode.

Binnen het planningsproces was het enerzijds waardevol een kritische reflectie te maken van het afgelegde parcours tot op heden en anderzijds vanuit de huidige context vol enthousiasme te gaan voor de nieuwe uitdagingen die gecreëerd werden binnen het erfgoeddecreet, zoals het erfgoedforum en het regionaal depotbeleid. Vanuit dit vernieuwde uitgangspunt vond de VGC het meer dan ooit noodzakelijk om een **breed draagvlak** te creëren voor dit nieuwe beleidsplan. Dit weerspiegelt zich duidelijk in het planningsproces. Voor de procesbegeleiding deed de VGC een beroep op een externe consultant, Annemie Rossenbacker van A-jour.

Het planningsproces werd afgelegd in een periode van iets meer dan 1 jaar, gaande van de eerste stappen tot de uiteindelijk indiening bij het Agentschap Kunsten en Erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap op 31 december 2010. Het planningsproces werd in eerste instantie opgevolgd vanuit het **kernteam**, bestaande uit de collega's van de erfgoedcel en Annemie Rossenbacker van A-jour. Het kernteam werd verder omkaderd binnen de **algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport**.

Om een draagvlak te creëren voor het beleidsplan werd een planningsgroep gevormd met, naast het kernteam, externen uit het Brusselse culturele veld. Bewust werd gekozen voor mensen die vanuit hun organisatie wat meer afstand kunnen nemen en niet spreken vanuit 1 specifieke instelling om zo een overkoepelend plan uit te werken ten behoeve van het Brusselse erfgoedveld. Deze planningsgroep legde de basis voor dit beleidsplan. Externen waren:

1. Jo Bossuyt, Davidsfonds Brussel
2. Katrien Braeckman, Onthaal en Promotie Brussel (Muntpunt)
3. Bram Bresseleers, cultuurbeleidscoördinator Vorst
4. Leen De Spiegelaere, coördinator Brussels Kunstenoverleg
5. Patrick Van den Nieuwenhof, zelfstandig consultant en afgevaardigd bestuurder van het AMVB
6. Pieter Van der Gheynst, Brusselse Museumraad
(vervangen door Leen Ochelen tijdens zijn afwezigheid)

De planningsgroep kwam 10 keer samen om de vereiste gegevens te verzamelen maar vooral om het strategische denkwerk uit te voeren. Om vorderingen te maken in het proces werden tussentijds 'huiswerkopdrachten' uitgevoerd door de leden.

Daarnaast werden de **stakeholders** betrokken in het proces, enerzijds door hen te vragen naar aandachtpunten of domeinen waarop het erfgoedbeleid van de VGC zich moet focussen en anderzijds om rond een aantal aspecten, zoals bijv. het regionaal depotbeleid, hun inspraak te vragen.

Voor de **algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport** was het een planningsjaar, met naast dit plan, ook nieuwe beleidsplannen voor het cultuurbeleid met 4 onderdelen (Lokaal Cultuurbeleid, Cultuurcentrum Brussel, Streekgericht Bibliotheekbeleid, Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek), het jeugdbeleid en het sportbeleid. Weliswaar voor een andere periode, nl. 2011-2015. Om de afstemming te verzekeren, werd **intern overleg** georganiseerd. Ook werd beslist om de **Brusselse gemeentes** gezamenlijk te benaderen vanuit alle domeinen binnen de directie. Dit gebeurde in de eerste jaarhelft van 2010.

We gaan hier niet dieper in op de specifieke stappen binnen het proces. Doorheen het plan wordt hier bij de verschillende onderdelen telkens aandacht aan geschonken.

Brussel is een gelaagde stad met veel culturen, talen, wijken en gemeenschappen. Met haar erfgoedbeleid wil de VGC het vaak verrassende cultureel erfgoed in Brussel in al haar diversiteit op een creatieve, vernieuwende en kwaliteitsvolle manier aan een ruim publiek tonen.

Brussel heeft baat bij een sterk erfgoedveld. Daarom komt het erfgoedconvenant tegemoet aan de noden en behoeften van het Brussels erfgoedveld door expertise-uitwisseling en kennisdeling. Dit erfgoedveld wordt ondersteund en gestimuleerd tot meer lef: durven experimenteren, durven over de muurtjes kijken. Zonder daarbij de zorg voor het erfgoed uit het oog te verliezen.

Door haar gemeenschapsvormend karakter is dit erfgoed de motor voor sector- en taaloverschrijdende kruisbestuiving. Tegelijkertijd vormt de openheid naar en aandacht voor het erfgoed van andere gemeenschappen de basis voor een interculturele dialoog.

Door het Brussels cultureel erfgoed te valoriseren en te presenteren, wil de VGC de toekomst ervan waarborgen. De leefbaarheid in en van ons kleurrijke Brussel zal er wel bij varen!

1. Brussels cultureel erfgoed: wauw!

Brussel is rijk aan cultureel erfgoed. Door de aanwezigheid van vele culturen en gemeenschappen, zowel in verleden als heden, is dit bij uitstek divers erfgoed.

Door de verrassende en onverwachte aspecten van het Brussels erfgoed als uitgangspunt te nemen voor de publieksgerichte werking binnen het erfgoedconvenant, kan het publiek door middel van het cultureel erfgoed Brussel ontdekken in al zijn facetten. Het cultureel erfgoed is op die manier een middel om Brussel leesbaar te maken.

Het gemeenschapsvormend karakter van erfgoed biedt mogelijkheden om met diverse partners op zoek te gaan naar (lokale) erfgoedgemeenschappen. Vanuit dezelfde optiek wil de VGC ook andere culturen en gemeenschappen aanspreken en ze betrekken bij het erfgoedverhaal. Het bevorderen van de interculturele dialoog door openheid voor diversiteit en andere cultuur- en taalgemeenschappen biedt kansen om het maatschappelijk draagvlak te verbreden.

Het cultureel erfgoed is op die manier een bruggenbouwer tussen de verschillende gemeenschappen in Brussel.

2. Een sterk erfgoedveld

Met het convenant wil de VGC inzetten op het creëren van een sterker erfgoedveld en dit op verschillende manieren.

Zo biedt het ondersteuningsbeleid mogelijkheden om Nederlandstalige erfgoedorganisaties en -initiatieven bij te staan in hun ambities op het vlak van de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed. Het is belangrijk om erfgoedbewaarders en -zorgers blijvend te stimuleren in hun enthousiasme om het Brussels cultureel erfgoed te vrijwaren voor de toekomst.

Het Brusselse erfgoedveld heeft zelf heel wat troeven. Het uitwisselen van kennis en expertise tussen de erfgoedorganisaties onderling, maar ook breder met spelers uit Vlaanderen of andere Brusselse sectoren, is een belangrijk instrument bij het versterken van elkaars potentieel, naast samenwerking. Door de aanwezige kennis en expertise te koppelen aan de noden en behoeften in het veld werken we aan een sterker erfgoedveld. Dit kan door sectoraal overleg te stimuleren zoals bijv. het Archievenoverleg, maar ook door eerder themagericht te werken. In het laatste geval kunnen ook andere sectoren aansluiten, afhankelijk van het thema. Aansluitend bij het depotbeleid kan rond depotwerking expertise uitgewisseld of aangereikt worden.

3. Samenwerking: 1+1 > 2

Vanuit het principe samen staan we sterk, is samenwerking een van de rode draden door het erfgoedbeleid. Het is ook nodig om niet alleen de krachten, maar ook de middelen te bundelen en zo een efficiënt erfgoedbeleid uit te tekenen. Deze samenwerking situeert zich op verschillende niveaus. Zo is het cultureel erfgoedforum vanuit de VGC opgestart als een beleidsoverschrijdend netwerk.

...samenwerking binnen de erfgoedsector

Naast de expertise-uitwisseling kunnen organisaties binnen het erfgoedveld elkaar aanvullen door samen te werken aan evenementen en initiatieven op het vlak van de zorg voor en de ontsluiting van het erfgoed. De erfgoedcel tracht daarom op diverse vlakken de krachten te bundelen. Ze heeft immers niet zelf alle expertise in huis en haar sterkte schuilt juist in de focus op samenwerking met diverse partners. Op die manier wordt de erfgoedsector gestimuleerd om buiten de eigen comfortzone te treden.

Op Vlaams niveau is het van belang om vanuit de erfgoedcel de aansluiting te verzekeren naar de ontwikkelingen die zich daar afspelen. Ook gezamenlijke initiatieven vanuit de erfgoedcellen bieden een meerwaarde aan het erfgoedverhaal op Vlaams niveau.

...sectoroverschrijdende samenwerking

Brussel is op diverse vlakken een plek voor experiment. Op het vlak van cultureel erfgoed wil de VGC deze laboratoriumfunctie ten volle benutten. Zo kent Brussel een uitgebreid aanbod aan straffe organisaties op diverse domeinen. Dit biedt mogelijkheden voor een hedendaags erfgoedbeleid waar het erfgoedveld wordt gestimuleerd om over de muurtjes te kijken. En dan bedoelen we niet alleen de kruisbestuivingen met andere domeinen, zoals kunsten, onderwijs, toerisme, maar ook de aansluiting met het erfgoed van de andere culturen en gemeenschappen in Brussel. De VGC zoekt daarvoor in eerste instantie aansluiting bij bestaande netwerken en samenwerkingsverbanden om zo verder te bouwen aan een breder draagvlak voor cultureel erfgoed.

...beleidsmatige toenadering

Een laatste niet onbelangrijk gegeven is de institutionele situatie. Zonder toenadering tussen de 2 gemeenschappen blijft het moeilijk om voor Brussel een volwaardig erfgoedbeleid uit te bouwen op niveau van het Brussels hoofdstedelijk gewest. Tussen Gemeenschap en Gewest blijft een kloof bestaan tussen het beleid op vlak van het cultureel en het onroerend erfgoed, een onderscheid dat door het publiek helemaal niet gemaakt wordt. Voor het lokaal erfgoed is de relatie met de Brusselse gemeenten een belangrijk gegeven.

Het is vooral met het lokale niveau dat de VGC de reeds bestaande relaties wil versterken. Regelmatige dialoog met de Vlaamse schepenen en de cultuurbeleidscoördinatoren als lokale aanspreekpunten vormen de basis voor een nauwere samenwerking, aangestuurd vanuit het lokaal cultuurbeleid. Wat betreft de andere overheden die in Brussel actief zijn op erfgoedvlak neemt de VGC stappen om inzicht te krijgen in de diverse regelgevingen en andere instrumenten die gehanteerd worden. Een derde spoor situeert zich meer op het vlak van city marketing waarbij de VGC tracht in te spelen op grootstedelijke acties geïnitieerd door het BITC en/of door Muntpunt (aangestuurd vanuit de Vlaamse Gemeenschap en de VGC) waar erfgoed een rol kan spelen.

4. Het publiek als bondgenoot

Brussel is door haar complexiteit een stad die zich moeilijk laat vatten. Door met publiekgerichte projecten en evenementen aan te tonen hoe verrassend en divers het Brussels erfgoed is, groeit bij het publiek de 'goesting' om Brussel verder te ontdekken. Het draagt bij tot een positief imago voor deze stad die door allerlei factoren niet altijd naar waarde wordt geschat.

De relatie tussen de mensen, de dingen en de verhalen en het alledaags aspect van het cultureel erfgoed, maakt dat erfgoed dicht bij de mensen staat. Het is van en voor iedereen. Daarom is het van belang om met evenementen en erfgoedinitiatieven een ruim publiek te laten proeven van het Brussels cultureel erfgoed. Binnen de Brusselse context kunnen nieuwe doelgroepen aangesproken worden, zoals anderstaligen die Nederlands leren. Het gebruik van geschikte communicatiekanalen en samenwerking zijn daarbij van belang.

Daarnaast wil de VGC inzetten op specifieke doelgroepen. Kinderen, jongeren en jongvolwassenen zijn een eerste belangrijke doelgroep als we de toekomst van het Brussels erfgoed willen verzekeren. Erfgoededucatie is een van de middelen die daarvoor in aanmerking komen. Ook het aanwenden van digitale technieken kan jonge mensen aanspreken. Mensen in armoede zijn een tweede doelgroep omdat de VGC daar vanuit haar beleid sterk in investeert.

5. De VGC als Vlaams-Brusselse overheid

De VGC is de basis en draaischijf voor de Vlaamse gemeenschap in het Brusselse hoofdstedelijke gewest en voor diegenen die bij haar aansluiting zoeken. De VGC maakt deze missie waar vanuit haar institutionele positionering en haar bevoegdheden inzake cultuur, onderwijs, welzijn, gezondheid en gezin en dit alles aangestuurd vanuit Nederlandstalig perspectief.

Uiteraard vertaalt deze algemene VGC-missie zich ook in het erfgoedbeleid. Zo wil de Vlaamse Gemeenschapscommissie een Nederlandstalige omgang met het Brusselse erfgoed stimuleren en ondersteunen. Daarnaast is er binnen het erfgoedbeleid de evidente aandacht voor het cultureel erfgoed verbonden aan het Vlaams geheugen van Brussel. Binnen het ondersteuningsbeleid vertaalt zich dit onder meer door de keuze om de Nederlandstalige erfgoedactoren in het Brussels hoofdstedelijk gewest te versterken. Hierdoor wil de VGC deze actoren stimuleren in de verdere uitbouw van een kwalitatieve werking.

SITUATIESCHETS MET KRITISCHE ANALYSE

Hieronder volgt een uitgebreide beschrijving van de context die van belang is voor het werkveld van het cultureel erfgoedconvenant van de VGC. Deze situatieschets werd in vier hoofdstukken opgedeeld. Het eerste hoofdstuk beschrijft de Brusselse context waarbinnen het convenant wordt uitgevoerd. Het tweede hoofdstuk schetst het organisatorisch en beleidskader voor het erfgoedconvenant en de evolutie van het erfgoedbeleid van de VGC tot op heden. Het derde hoofdstuk geeft een overzicht van de andere stakeholders die zich buiten het Brusselse erfgoedveld bevinden. Een laatste hoofdstuk geeft een overzicht van trends en ontwikkelingen die een invloed kunnen hebben op het erfgoedbeleid.

De planningsgroep maakte werk van een kritisch reflectie aan de hand van de verzamelde gegevens. Deze informatie is terug te vinden onder de vorm van conclusies.

Hoofdstuk I

Brussel: wezenskenmerken en erfgoedveld

1. Wezenskenmerken van Brussel¹

Een cultureel erfgoedbeleidsplan voor Brussel kan pas worden geschreven als we de stedelijke context kennen. Brussel is een hoofdstad, en dat op meerdere – ook internationale – niveaus. Er ligt een dicht weefsel van sociale netwerken en verenigingen overheen. Politiek stellen we vast dat de macht over Brussel verspreid is over verschillende niveaus.

Brussel creëert veel rijkdom, en de reële invloedssfeer van Brussel reikt verder dan de grenzen van het Gewest. Als je Brussel beperkt tot die grenzen, is ze een arme stad, met een hoge armoede- en werkloosheidsgraad.

1.1 Demografie en diversiteit

In 2008 werden er 1.048.491 Brusselaars geteld. 295.043 van hen hadden een vreemde nationaliteit, en nog eens 200.000 hadden zich na 1990 laten naturaliseren. Van 45 nationaliteiten lopen in Brussel telkens 1.000 of meer mensen rond. 50 % van de Brusselse bevolking is dus van vreemde afkomst – in de rest van het land is dat gemiddeld 5 %. De stad kent een culturele, talige, religieuze en socio-economische diversiteit die je nergens anders in België vindt. Voegen we daar nog aan toe: 30.000 personen die wachten op een vluchtelingenstatuut, personen zonder wettig verblijf (geraamd op 56.900), diplomatiek personeel (geraamd tussen 9.500 en 15.900) en tijdelijke bewoners zoals studenten (geraamd op 15.000), die niet zijn ingeschreven in de gemeente waar ze wonen. Deze schattingen zijn onvoldoende betrouwbaar voor wetenschappelijk onderzoek, maar geven wel een idee van het vermoedelijke bevolkingscijfer. In november 2009 telde het Brussels Gewest officieel 1.101.872 inwoners. Dat is een historisch record en bijna 17.000 mensen meer dan een jaar eerder. Nooit eerder telde de hoofdstad zoveel inwoners.

Het aandeel van de Brusselse bevolking dat een vreemde origine heeft, zou in 2015 tot 60 % zijn gestegen. En Brussel verwacht een demografische boom: in de komende jaren zou de Brusselse bevolking met 150.000 stijgen. Hoe dat komt? Brussel is jong. De stad heeft de laagste gemiddelde leeftijd van heel het land. Een kwart van haar bevolking is minder dan 20 jaar oud, bijna 40 % is minder dan 30 jaar. Een hoge immigratie heeft het geboortecijfer doen stijgen (148 geboortes op 1000 inwoners in 2007). Een op vijf van wie in Brussel jonger dan 15 is, is geen Belg. Het aandeel jongeren is het grootst in de *croissant pauvre*², die ten westen van de Vijfhoek ligt.

1 Voor deze passage hebben we geput uit: situatieschets van de Meet- en Weetcel van de VGC (Omgevingsanalyse, Beleidsplannen VGC 2011-2015, Brussel, 2010) en het hoofdstuk 'De Stad' van het Cultuurplan Brussel (Cultuurplan voor Brussel, Brussel, 2009, 11-15).

2 De 'croissant pauvre' is de zone die van Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node, via Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht loopt tot Sint-Gillis in het zuiden, inclusief het westelijke deel van de vijfhoek.

De internationalisering van de stad trekt daarnaast nog veel jongeren aan die hier komen studeren, of die hun eerste beroepservaring in de Europese instellingen opdoen.

Het socio-economische plaatje van Brussel oogt niet zo goed. Het gemiddelde inkomen per inwoner ligt sinds 1995 ononderbroken onder het nationaal gemiddelde, en het daalt nog elk jaar. 30% van de bevolking van het Brussels Gewest leeft onder de armoedegrens tegenover 11% in het Vlaams en 18% in het Waals Gewest. De werkloosheid treft ongeveer 30% van de Brusselse gezinnen. Van de 589 Belgische gemeenten is de Stad Brussel de op acht na armste, en vier andere Brusselse gemeenten (Sint-Joost-Ten-Node, Sint-Gillis, Molenbeek en Schaarbeek) zitten in de top vijf van de gemeenten met het laagste belastbare inkomen per inwoner. Anderzijds, de som van alle belastbare inkomens in Brussel blijft stijgen... De socio-economische situatie van de Brusselse bevolking ziet er dus op zijn zachtst gezegd erg grillig uit. De ongelijkheid die Brussel typeert, uit zich in het antwoord op de vraag wie waar woont — denk aan de *croissant pauvre* — alsook in het antwoord op de vraag naar welke school een kind gaat — dan hebben we het zowel over het algemene als het technische of beroepsonderwijs. De Brusselse ongelijkheid heeft dus alles in zich om voort te blijven bestaan.

1.2 Metropool

De invloedssfeer van Brussel reikt verder dan de gewestgrenzen. Zo is er een duidelijk link met de Vlaamse rand rond Brussel.

De sociaalgeografische realiteit van Brussel is die van een metropool, die volgens verschillende studies 1,7 tot 2,3 miljoen bewoners telt, en die, afhankelijk van de criteria die men hanteert, zich over 31 tot 62 gemeenten uitstrekt (het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat er 19 telt, inclusief). Die metropool is vandaag eveneens een socio-economische realiteit. Op politiek of bestuurlijk niveau bestaat die metropool niet.

1.3 Brussel Bab(b)el

Officieel is Brussel tweetalig, maar in de realiteit worden er een pak meer talen gesproken (minstens 50). Uit de taalbarometer 2 van 2005³ blijkt dat 7% van de Brusselaars Nederlandstalig is en 8,6% traditioneel tweetalig (Frans en Nederlands). Het Frans blijft duidelijk de *lingua franca* in het Gewest, bijna 57% refereert ernaar als zijnde hun eigen taal. 28% van de Brusselaars heeft een andere moedertaal dan het Frans of Nederlands. Diezelfde taalbarometer bracht aan het licht dat 28,2% van de Brusselaars het Nederlands goed tot uitstekend beheerst. Het Engels blijft oprukken als taal waarin men werkt en als gebruikstaal, en in meer en meer huishoudens hebben de ouders elk een andere moedertaal en spreken ze die ook, en zo leren ze hun kinderen een natuurlijke tweetaligheid aan. Moedertaal, omgangstaal en

3 De integrale versie is te vinden in JANSSENS, R., *Van Brussel gesproken. Taalgebruik, taalverschuivingen en taalidentiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (taalbarometer 2), Brusselse thema's 15*, Brussel, 2007.

gebruikstaal verschillen voor veel Brusselaars dus steeds vaker van elkaar. Het besef dat Brussel een meertalige stad is en dat je hier andere talen moet leren wanneer je een job wil vinden (waaronder het Nederlands voor Frans- en anderstaligen), groeit. Wat talen betreft, is Brussel echt een patchwork. En of ze er nu zelf voor open staan of verplicht voelen om zich in te burgeren, hoe langer hoe meer mensen spreken er meer dan één taal.

Brussel is dus meertalig, en ze is ook multicultureel. De band die de Brusselaars met een van de twee grote culturele Gemeenschappen van dit land hebben, vervaagt: hun roots kunnen elders liggen, en dan herkennen ze zich niet in de roots van zo'n Gemeenschap, maar ook als ze wel van Belgische afkomst zijn, beschouwen ze zichzelf vaak niet meer als cultureel eentalig.

1.4 Overheden

Karakteristiek voor het Brussels grondgebied is dat een aanzienlijk aantal beleidsniveaus er elk op hun manier verschillende bevoegdheden over uitoefenen. Cultuurgebonden materie vormt daarvan een frappant voorbeeld. In principe zijn de Vlaamse en Franse Gemeenschap exclusief bevoegd voor cultuurgebonden materie, op basis van de taal die men spreekt, en onafhankelijk van de plek waar men zich bevindt. In Brussel zijn evenwel nog andere beleidsniveaus bevoegd:

- » het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op het vlak van de internationale uitstraling en het imago van de stad, of ruimtelijke ordening, wanneer het over kunst in de publieke ruimte gaat;
- » de federale overheid, voor enkele musea en grote instellingen, waaronder De Munt, Bozar, het Nationaal Orkest van België, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België en de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis;
- » COCOF (Commission communautaire française), VGC (Vlaamse Gemeenschapscommissie) en GGC (Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie), die elk een aantal materies die op het gewestelijk grondgebied aan de Gemeenschappen toekomen, trachten te coördineren;
- » de 19 gemeenten die samen het Gewest vormen, en die, met elk een Schepen voor Cultuur, een autonoom beleid kunnen voeren — in een aantal ervan heeft een Schepen voor Vlaamse Aangelegenheden vat op cultuurgebonden materie die de Nederlandstaligen die er wonen, aanbelangt.

1.5 Hoofdstad

Brussel is een hoofdstad. Van België, en van de Vlaamse Gemeenschap, en van de Europese Unie. Haar gemengde, meertalige, kosmopolitische bevolking maakt van Brussel bovendien een echte internationale stad die in nauwe verbinding staat met Europa en de rest van de wereld.

De internationale rol van Brussel verstevigt zich en groeit zelfs nog, en de impact daarvan op de stad is betekenisvol.

Conclusies

De culturele diversiteit van Brussel is een realiteit. De blijvende instroom van nieuwkomers, vooral van vreemde origine, maakt dat het Brussels erfgoed gekleurer en diverser wordt. Een interculturele benadering binnen het erfgoedbeleid is een goede manier om hierop in te spelen, naast de evidente aandacht voor het erfgoed verbonden aan de Nederlandstalige aanwezigheid in Brussel.

Brussel is jong. Kinderen en jongeren zijn binnen het erfgoedbeleid een belangrijke doelgroep om het erfgoed voor de toekomst te vrijwaren. Binnen verschillende sectoren (jeugd, onderwijs) waarover de VGC beschikt kan hierop ingezet worden.

De kloof tussen arm en rijk is sterk aanwezig in Brussel. Dit betekent dat er heel wat drempels zijn die de toegang tot het Brussels erfgoed voor de minder gegoede Brusselaar moeilijk maken.

De band tussen Brussel en de Vlaamse Rand is aanwezig en kan ook op erfgoedvlak kansen bieden. Ook breder biedt zich met de talrijke Vlaamse pendelaars een ruim doelpubliek aan voor erfgoedinitiatieven. Het aantal traditioneel Nederlandstalige Brusselaars neemt af, dit in tegenstelling tot de Nederlandskundigen. Dit biedt de uitdaging om bijv. anderstaligen die Nederlands leren als nieuw doelpubliek te betrekken bij erfgoedinitiatieven.

Om een adequaat erfgoedbeleid te voeren is het gewenst om te streven naar meer afstemming en overleg met andere beleidsniveaus en overheden in Brussel.

Met deze wezenskenmerken van Brussel in het achterhoofd, is duidelijk dat Brussel een gelaagde stad is en dat de Brusselaar zelf niet te vangen is onder een noemer. Deze meervoudige identiteit is een interessant gegeven, ook vanuit erfgoedperspectief.

2. Kaart: Brussels erfgoed

Er bestaat geen pasklare definitie voor het begrip erfgoed. Het is een vlag die een rijke lading dekt. Het is een verzamelbegrip. Het staat voor alles wat we overerven van vorige generaties én wat we het bewaren waard vinden: gebouwen en monumenten, maar ook archeologische vondsten, kunstwerken, historische voorwerpen zoals eeuwenoude manuscripten, gebruiksvoorwerpen, foto's, ...

Erfgoed omvat ook minder tastbare dingen, zoals verhalen, tradities, feesten, liederen, dialecten, ... Of erfgoed de moeite waard is om te bewaren, te verzorgen, te documenteren en te laten zien, bepalen mensen zelf. Als een hele groep mensen dit doet, spreken we van *cultureel erfgoed*.

UNESCO omschrijft cultureel erfgoed als volgt: *"Het cultureel erfgoed neemt verschillende vormen aan, zowel tastbare (monumenten, landschappen, objecten enzovoort), als niet-tastbare (talen, knowhow, podiumkunsten, muziek enzovoort) en is van onschatbare waarde voor de culturele verscheidenheid. Het is een bron van waaruit creativiteit en welvaart ontspringen. Volkeren ontleen een gevoel van identiteit en samenhang aan hun erfgoed. De oorsprong van het erfgoed is divers en de ontwikkeling ervan is gekleurd door een veelheid aan invloeden."*

Erfgoed kan een nieuw leven leiden als mensen het een plaats geven in hun eigen wereld. We staan er niet bij stil, maar ook vandaag maken we heel wat toekomstig erfgoed aan. Erfgoed evolueert voortdurend.

Hieronder worden de verschillende 'soorten' erfgoed beschreven om duidelijkheid te scheppen in het erfgoedveld dat in het volgende punt beschreven wordt. Beleidsmatig is dit van belang, maar het publiek maakt dit onderscheid niet, deels omdat verschillende deeldomeinen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. In feite versterken ze elkaar.

Het onderscheid dat in het Frans gemaakt wordt tussen 'héritage' enerzijds en 'patrimoine' anderzijds is in het Nederlands iets moeilijker te maken. Erfgoed is een containerbegrip, waarbij het roerend en immaterieel erfgoed beleidsmatig als *cultureel erfgoed* wordt geduid, terwijl monumenten, landschappen en archeologie over het algemeen onder de noemer *onroerend erfgoed* vallen.

Let wel, we geven hier geen opsomming van het in Brussel aanwezige erfgoed, omdat dat binnen dit kader niet haalbaar is. Wel wordt er bij het volgende punt, de beschrijving van het erfgoedveld, verwezen naar organisaties of initiatieven die actief zijn rond het cultureel erfgoed.

2.1 Immaterieel erfgoed

De laatste jaren is er een toenemende belangstelling voor het **immaterieel erfgoed**. Het immaterieel erfgoed omvat de beeldvorming door middel van beschrijving of culturele bronnen bijvoorbeeld allerhande verhalen en geschiedenissen maar ook tradities, gebruiken en gewoontes. Vlaanderen verwijst in haar erfgoedbeleid naar de **definitie** die de *UNESCO-conventie* ter bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed aanreikt:

“Het immaterieel cultureel erfgoed betekent zowel de praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis, vaardigheden als de instrumenten, objecten, artefacten en culturele ruimtes die daarmee worden geassocieerd, die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed. Dit immaterieel cultureel erfgoed, overgedragen van generatie op generatie, wordt altijd herschapen door gemeenschappen en groepen als antwoord op hun omgeving, hun interactie met de natuur en hun geschiedenis, en geeft hen een gevoel van identiteit en continuïteit, en bevordert dus het respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit. In deze conventie wordt uitsluitend rekening gehouden met het immaterieel cultureel erfgoed dat zowel compatibel is met bestaande internationale instrumenten voor mensenrechten als met de vereiste van wederzijds respect tussen de gemeenschappen, groepen en individuen, en met duurzame ontwikkeling.

Het immaterieel cultureel erfgoed manifesteert zich in de volgende domeinen:

1. orale tradities en uitdrukkingen, inclusief taal als een vehikel van immaterieel cultureel erfgoed
2. podiumkunsten
3. sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen
4. kennis en praktijken betreffende de natuur en het universum
5. traditionele ambachtelijke vaardigheden.”

De Vlaamse overheid speelt op de betreffende conventie in en wil een ambitieus kwalitatief beleid op het vlak van immaterieel cultureel erfgoed onderbouwen. Op Vlaams niveau zijn FARO en Volkskunde Vlaanderen – Huis voor immaterieel erfgoed actief om dit beleid mee uit te bouwen. Ook erfgoedcellen schenken binnen hun werking aandacht aan het lokaal immaterieel erfgoed.

Brussel is rijk aan immaterieel erfgoed, denk maar aan Brusselse volksverhalen, kermis, processies, jaarmarkten, gildeschutterij, de Brusselse reuzen, carnaval, Suikerfeest, fanfares, tango... Bij de erfgoedverenigingen, die beschreven worden in het volgende deel, zijn een aantal **verenigingen** actief rond diverse thema's die aansluiten bij de definitie van immaterieel erfgoed (dialect, folklore en tradities, schuttersgilden enz.). Daarnaast zijn er de **herinneringen en de verhalen van de mensen zelf** die aanleiding kunnen geven tot een brede erfgoedbeleving. Het is niet evident om een overzicht te maken van dit erfgoed. Dit erfgoed komt meestal pas naar boven vanuit een bottom-up benadering of als er thematisch gewerkt wordt. Wel is het belangrijk om dit erfgoed op dat moment tastbaar te maken door het te documenteren en te registreren.

2.2 Roerend erfgoed

Het roerend erfgoed (alles wat je kan vastnemen en verplaatsen) maakt samen met het onroerend erfgoed (alles wat je kan vastnemen, maar niet verplaatsen) deel uit van het **materieel erfgoed**. Roerend erfgoed omvat objecten, informatie en culturele bronnen met een gemeenschappelijke betekenis. Die betekenis kan industrieeltechnisch zijn, archeologisch, artistiek, wetenschappelijk, (cultuur-) historisch of antropologisch,.... Voorbeelden zijn schilderijen, boeken, gebruiksvoorwerpen, foto's, documenten ...

De roerende erfgoedcollecties in Brussel zijn zeer divers. Een groot deel van deze collecties wordt bewaard in de **professionele erfgoedorganisaties** (archiefstellingen, erfgoedbibliotheken en musea) of bij **erfgoedverenigingen**. Deze organisaties maken deel uit van het Brusselse erfgoedveld en worden op sectorniveau besproken in het volgende punt.

Een onbekende factor is het roerend erfgoed bij **niet-erfgoedbeheerders** en particulieren. Zo zijn heel wat verenigingen zich niet bewust van de waarde van hun archief omdat erfgoed niet hun kerntaak is (bv. sportverenigingen, hobbyclubs, enz.). Ook scholen, bedrijven en overheden hebben rijke archieven. Daarnaast is in Brussel heel wat religieus erfgoed aanwezig, naast erfgoed van andere culturen en gemeenschappen. Een groot deel van dat erfgoed is nog nooit beschreven en is niet toegankelijk.

2.3 Onroerend erfgoed

Het onroerend erfgoed zijn monumenten, landschappen en archeologie. In Brussel bepaalt dit erfgoed sterk het imago van het gewest en oefent het een belangrijke aantrekkingskracht uit.

Sinds december 1998 is de Grote Markt van Brussel ingeschreven op de Lijst van *Werelderfgoed*. In november 2000 werden daar vier stadswoningen van Victor Horta aan toegevoegd en in juni 2009 het Stocletpaleis.

Het Brussels gewest telt momenteel een 3500-tal gevrijwaarde monumenten en landschappen. Dit betekent dat het erfgoed beschermd is of ingeschreven op de bewaarlijst. Het **beschermd erfgoed** wordt door de Directie Monumenten en Landschappen van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Directie M&L) opgenomen in een geïllustreerd register.

Uiteraard is er naast de beschermde monumenten en landschappen heel wat meer **bouwkundig erfgoed** in Brussel. Hiervoor kan de publicatie van de wetenschappelijke *inventaris van het bouwkundig erfgoed* van de Directie M&L geraadpleegd worden, met meer dan 10.000 Brusselse gebouwen.

Het **archeologisch erfgoed** is een ander aspect en bevindt zich ondergronds of ligt verborgen achter de verschillende transformaties van een gebouw. Het is slecht zichtbaar en kwetsbaar. Voor dit erfgoed stelde de Directie M&L een atlas samen van het ondergrondse en de archeologische vindplaatsen binnen het Gewest. Tenslotte is een inventaris van het **Brussels bomenerfgoed** en van de **Brusselse orgels** beschikbaar.

Conclusies

De verschillende invulling van het begrip erfgoed aan de kant van de Franse en de Vlaamse Gemeenschap, maakt een erfgoedbeleid voor Brussel niet eenvoudig.

In Brussel is er heel wat cultureel erfgoed aanwezig, zowel bij organisaties zoals archiefinstellingen en musea, als ook bij verenigingen en privépersonen. Brussel bezit heel wat religieus erfgoed dat nog nooit is beschreven en niet toegankelijk is.

Het rijke erfgoed dat bewaard wordt bij niet-erfgoedorganisaties is vaak nog onontgonnen terrein en verdient aandacht binnen het erfgoedbeleid.

De toenemende aandacht voor immaterieel erfgoed biedt heel wat mogelijkheden om het draagvlak voor cultureel erfgoed te verbreden. Brusselse tradities naast de tradities van de talrijke culturen die in Brussel leven zijn een interessant gegeven om mee te werken binnen het erfgoedbeleid. Ook de herinneringen en verhalen van de mensen zijn een invalshoek die een brede erfgoedbeleving mogelijk maken.

3. Kaart: Brussels erfgoedveld

In dit onderdeel wordt het Brusselse erfgoedveld beschreven. Het Brusselse erfgoedveld werd binnen dit beleidsplan door de planningsgroep afgebakend als **'alle erfgoedorganisaties met een Nederlandstalige werking'**. Door de veelheid aan erfgoedorganisaties is het niet evident om het veld op instellingsniveau te beschrijven en te analyseren. Daarom gaan we uit van de verschillende deelsectoren, met hun sterktes evenals hun noden en behoeften. De meeste gegevens komen uit een sectorbevraging die gebeurde in de periode 2005-2007 aan de hand van plaatsbezoeken. Netwerken als het Archievenoverleg en organisaties zoals de Brusselse Museumraad waren een tweede belangrijke bron van informatie. Een overzicht van de organisaties binnen de deelsectoren is terug te vinden in de bijlagen (bijlage 1).

Uiteraard is in het veld heel wat expertise aanwezig. Momenteel zoeken de erfgoedcellen samen met Faro naar een geschikte methodiek om deze expertise op een gestructureerde manier in kaart te brengen.

3.1 Archiefsector

In het Brussels hoofdstedelijk gewest is heel wat archivalisch materiaal te vinden bij diverse organisaties. In het hier gegeven overzicht maken we een onderscheid tussen 2 types. De archiefinstellingen die als kerntaak archief beheren, bewaren en ontsluiten vormen een groep die duidelijk afgebakend is. De andere groep bestaat uit organisaties die een andere kerntaak hebben, maar die veel zorg besteden aan hun archief met een uitgebouwde archiefdienst of een archivaris.

In de eerste groep zijn in Brussel **12 archiefinstellingen** met een Nederlandstalige werking. 5 daarvan zijn federale instellingen (Algemeen Rijksarchief, Archief van het Koninklijk Paleis, Rijksarchief te Anderlecht, Cinematek en SOMA). Het stadsarchief van Brussel is een stedelijke instelling. 6 archiefinstellingen opereren vanuit een vzw: AMVB, DACOB, Karel Cuypers, Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis, RoSa en Sint-Lukasarchief. De eerste 3 worden ook ondersteund vanuit de Vlaamse Gemeenschap binnen het nieuwe Erfgoeddecreet als collectie-beherende cultureel erfgoedorganisatie, meer bepaald als privaatrechtelijke Nederlandstalige culturele archiefinstellingen in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. AMVB en Sint-Lukasarchief worden ondersteund vanuit de VGC voor hun jaarwerking.

In de tweede groep zijn **organisaties** (26) te vinden die op diverse manieren ingedeeld kunnen worden. Hier maken we het onderscheid tussen archiefdiensten binnen erfgoedorganisaties (5), overheden, aan de overheid gelinkte instellingen en politieke instanties (11) en andere (10). Voor deze groep is het overzicht niet volledig, omdat dit een veld is dat constant in beweging is. Elk jaar starten archiefdiensten of archivariissen binnen bestaande instellingen. Via het overzicht uit de Vlabidocgids en via informele contacten wordt dit bestand aangevuld.

Voor de **gemeentearchieven** is het overzicht moeilijk te maken. Sommige gemeentes bieden info over de toegankelijkheid van de archieven op de gemeentelijke website, bij andere is het onduidelijk hoe de archieven geraadpleegd kunnen worden. Handig hiervoor is het overzicht dat VVF-Brussel vzw in 2007 publiceerde, met steun van de VGC. Het gaat om de publicatie 'Genealogische archiefgids voor het Brusselse hoofdstedelijke gewest'. Hier wordt per gemeente een overzicht gegeven van onder meer de gemeentelijke archieven en hoe men ze kan raadplegen.

Soms worden ook archieven bewaard in **andere erfgoedorganisaties**, zonder een archivaris of archiefdienst. Voorbeelden daarvan zijn Centrum voor Lokale Geschiedenis van Watermaal-Bosvoorde, het Erasmushuis, Joods Museum van België en Nationaal Museum voor de Weerstand. Tenslotte zit heel wat archivalisch erfgoed bij organisaties die erfgoed niet al s kerntaak hebben.

Enkele archiefinstellingen zijn vrij toegankelijk binnen de openingsuren, de meeste enkel op afspraak. De meeste gegevens zijn te vinden in de brochure 'Archieven in Brussel', een initiatief van de erfgoedcel. Dezelfde informatie is toegankelijk via de website www.erfgoedbrussel.be.

Een bevraging in 2006 die door 19 archieven werd opgevolgd toonde dat 11 organisaties gebruik maakten van een *geautomatiseerd registratiesysteem* voor de collectie. 3 (27%) gebruiken Pallas, een systeem dat door SOMA ontwikkeld werd en nu door Brudisc verdeeld wordt. 3 (27%) gebruiken Access. Het AMVB maakt gebruik van Adlib Archief. De overige instellingen werken elk met eigen instrumenten, eentje met Filemaker. Als het gaat om het *digitaliseren van collecties* zijn 10 organisaties actief. Bij 9 van de 10 organisaties gebeurt het digitaliseringsproces intern. Het proces verloopt zeer verschillend van organisatie tot organisatie. In de periode 2009-2011 werkt het AMVB in samenwerking met de VGC aan een digitaliseringsproject. Wat betreft digitaal archief heeft het archief van het Vlaams Parlement heel wat expertise in huis.

Voor de grotere archiefinstellingen, zoals de federale en de privaatrechtelijke instellingen en het Stadsarchief Brussel, hebben een *culturele archiefwerking*, onder meer bestaande uit lezingen, tentoonstellingen, filmvertoningen en publicaties. Het is ook vooral bij deze groep dat heel wat expertise aanwezig is op vlak van behoud en beheer en ontsluiting van archivalische collecties. Sommige instellingen met een archiefdienst zijn bereid om mee werken aan activiteiten op het vlak van culturele en publiekswerking op vraag van de grotere archiefinstellingen. Ook doen zij soms een beroep op de expertise en bepaalde tentoonstellingsuitrusting van die grotere archiefinstellingen.

De aanwezige expertise wordt hoofdzakelijk doorgegeven via het Archievenoverleg of door persoonlijke contacten.

3.1.1 RELATIE TOT DE VGC

Buiten de 2 archiefinstellingen die rechtstreeks door de VGC ondersteund worden, zijn er met de archiefsector voornamelijk contacten via het Archievenoverleg dat door de erfgoedcel in 2005 werd opgestart op vraag van de sector. Via dit sectoraal overleg stimuleert de erfgoedcel informele contacten en expertise-uitwisseling.

In 2009 werd gestart met een ECCE-traject waaraan 5 archiefinstellingen deelnamen (AMVB, Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis, Sint-Lukasarchief, Archief Senaat, Archief De Munt). Een beperkt aantal archiefinstellingen neemt deel aan Erfgoeddag (wisselend).

3.1.2 SECTORBEVRAGING 2005-2007⁴

De archiefsector hecht belang aan de ontmoetings- en uitwisselingsmomenten die ontstaan zijn binnen het Archievenoverleg. Aandacht voor goede praktijkvoorbeelden vinden de archivariissen belangrijk, zowel op het vlak van behoud en beheer (bijv. over specifieke collecties) als voor de ontsluiting van het archief, met vooral vragen over digitalisering. Ook is de nood voelbaar aan duidelijke informatie over goede registratiesystemen in een meertalige context. Rekening houdend met de technologische ontwikkeling staat digitaal archiveren op de agenda. Gebrek aan depotruimte is een vaak terugkomend probleem voor de archiefsector, naast een gebrek aan personeel. Voor de archivaris ontstaat soms een spanningsveld tussen de kerntaken (behoud, beheer en ontsluiting van het archief) en de culturele of publiekswerking.

Conclusies

In Brussel is een sterk professioneel veld aanwezig van onder meer archiefinstellingen en dus ook heel wat expertise. Gekoppeld aan de noden op het vlak van behoud en beheer, registratie en ontsluiting van de archivalische collecties, kan expertise-uitwisseling binnen deze verschillende domeinen leiden tot een sterker erfgoedveld. Ook rond depotwerking zijn heel wat vragen binnen de archiefsector.

Vanuit het perspectief van de VGC, is individuele ondersteuning van organisaties binnen dit complexe archieflandschap moeilijk en niet wenselijk. Wel moet de archiefsector verder ondersteund worden, onder meer door het behoud van archievenoverleg als plek voor ontmoeting en expertise-uitwisseling, maar ook om de vinger aan de pols te houden met welke noden er leven.

4 De bevindingen werden tijdens het proces via mail teruggekoppeld naar de leden van het Archievenoverleg voor aanvullingen en reacties. Deze werden mee opgenomen in de tekst.

3.2 Erfgoedbibliotheken

De belangrijkste bewaarbibliotheek van het land is ongetwijfeld de Koninklijke Bibliotheek van België, een federale instelling. Sinds 1965 beheert de KBR het nationaal wettelijke depot. Interessant is een project uit 1999 waarbij de collectie Brusselse drukken uit de 17de en de 18de eeuw werden gecatalogiseerd. In deze instelling zitten immers de rijkste collectie Brusselse drukken in de wereld. Jammer genoeg werd er nooit een 'Brusselse bibliografie' gepubliceerd. De KBR is duidelijk een erfgoedbibliotheek. Voor andere bewaarcollecties is het veld niet eenduidig in te delen (collecties zitten vaak bij andere organisaties dan bibliotheken) en dus moeilijker om een overzicht te geven. Daarom gaan we bij de omschrijving uit van de indeling die Jeroen Walterus maakte in zijn studie van 'Bewaar(de) bibliotheken in Vlaanderen' (2003) op basis van het belang van collecties (A-, B- en C-collecties). Via de Vlaamse Erfgoedbibliotheek werd de meeste recente informatie opgevraagd.

De KBR valt onder de **A-collecties**, nl. de absolute topcollecties van groot en internationaal belang.

Voor wat betreft de **B-collecties** (6) die wel belangrijk zijn, maar net iets minder beeldbepalend, is er in Brussel de collectie van Dexia, van de Erasmushogeschool Brussel – Departement Koninklijk Conservatorium Brussel, Stadsarchief Brussel, 1 federaal ministerie (Queteletfonds bij Ministerie van Economische Zaken) en 2 federale wetenschappelijke instellingen, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en Koninklijke Sterrenwacht van België.

Voor de **C-collecties** (38) gaat het om collecties van lokaal of regionaal belang. Voor Brussel gaat het om overheidsbibliotheken (7), bibliotheken bij erfgoedorganisaties (17), onderwijsbibliotheken (4), wetenschappelijke instellingsbibliotheken (4) en andere (6).

In Brussel heeft de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek een uitgebreide collectie over Brussel en voert ze een actief verzamelbeleid. Ook andere openbare bibliotheken in Brussel verzamelen actief materiaal over hun gemeente. Hoewel deze collecties niet als bewaarcollecties kunnen beschouwd worden, is het wel een interessant gegeven.

Voor de conservering en de ontsluiting van het documentair erfgoed is er heel wat expertise aanwezig in de KBR en in het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium. Het conservatorium heeft heel wat specifieke kennis in huis rond muzikaal erfgoed, maar ook op het vlak van digitalisering van kostbare werken.

3.2.1 RELATIE TOT DE VGC

Met de erfgoedbibliotheken heeft de VGC niet echt een relatie uitgebouwd. In het verleden nam het Departement Koninklijk Conservatorium Brussel wel eens deel aan Erfgoeddag. Momenteel ontwikkelt de Vlaamse Erfgoedbibliotheek een actief beleid naar deze deelsector en zal de erfgoedcel de ontwikkelingen op dat vlak opvolgen.

3.2.2 SECTORBEVRAGING 2005-2007

Binnen de sector van de erfgoedbibliotheken is de nood voelbaar aan een structureel beleid naar de instellingen zelf. Projectsubsidies en nieuwe organisaties zoals steunpunten en convenants betekenen niet noodzakelijk een stap vooruit voor de instellingen zelf. Daarnaast is ook hier het tekort aan middelen een item, wat zeker een impact heeft op het aankoopbeleid. De ontsluiting van de collecties is niet evident via bestaande systemen, aangezien muzikaal erfgoed vraagt om een specifieke vorm van beschrijving. De ontleenfunctie weegt bij sommige organisaties zwaar door op de werking en daar tegenover staan vaak geen extra middelen van de overheid, hoewel het een publieke functie is.

Conclusies

In Brussel zijn een aantal sterke spelers aanwezig binnen het veld van de erfgoedbibliotheken en dus ook expertise. Expertise-uitwisseling kan leiden tot een sterker erfgoedveld.

Uiteraard zijn er ook noden. Daarom is het van belang contact te houden met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek om zo mogelijke opportuniteiten voor de sector van de erfgoedbibliotheken op te sporen.

3.3 Erfgoedverenigingen

In het Brussels hoofdstedelijk gewest zijn heel wat verenigingen actief die erfgoed als kerntaak hebben. In het hier gegeven overzicht worden de verenigingen ingedeeld zoals dit ook zal gebeuren naar aanleiding van een nieuwe bevraging in het kader van het Prismaproject van FARO.

Het onderscheid tussen vereniging voor heemkunde en vereniging voor lokale, stads- en regionale geschiedenis is niet altijd duidelijk omdat veel verenigingen fungeren onder de titel "geschied – en heemkundige kring" waardoor ze in beide groepen thuishoren.

De categorie 'andere erfgoedverenigingen' is een verzameling van verenigingen die onder geen andere categorie kunnen geplaatst worden.

- » In de categorie **verenigingen voor familiekunde** is 1 vereniging actief voor heel het Brusselse gewest.
- » In Brussel Gewest zijn 8 **geschied- en heemkundige kringen** actief met een Nederlandstalige werking.
- » Er is geen Nederlandstalige **vereniging voor volkskunde** actief in Brussel, wel is er de Franstalige Fondation Marinus die toch het vermelden waard is.
- » Hetzelfde geldt voor **verenigingen voor archeologie, oudheidkunde en kunstgeschiedenis**, waarbij langs Franstalige kant enkele verenigingen actief zijn.
- » De Vereniging voor de Brusselse geschiedenis is naast een **vereniging voor lokale, stads- en regionale geschiedenis** ook een gidsvereniging.
- » Rond het Brussels dialect zijn 3 verenigingen actief als het gaat om **dialectologie**.
- » Aangezien folklore in Brussel nog springlevend is, zijn verschillende **verenigingen voor historische (reuzen)stoeten en processies** actief. Zo is de Meyboomplanting een onderdeel van het Brussels immaterieel erfgoed, ingericht door de Broederschap van Sint-Laurentius. Verschillende onderafdelingen hebben elk hun specifieke taak bij deze Brusselse traditie: de Buumdroegers, de Fanfare, de Gardevils en de Poepedroegers. Een andere vereniging ontfermt zich over de Brusselse Ommegang. In Sint-Lambrechts-Woluwe bestaat het Lenneke Mare Genootschap nog, hoewel de bedevaart van Lenneke Mare niet meer uitgaat. In Anderlecht is het genootschap van Sint-Guido verbonden aan de gelijknamige processie.
- » Op het vlak van **verenigingen voor traditionele sporten en schutterij** zijn 5 verenigingen actief vanuit een erfgoedachtergrond (dus niet enkel het louter sportieve).
- » Het Brussels culinair erfgoed wordt in Brussel goed vertegenwoordigd door 4 **verenigingen voor streekgastronomie en streekproducten**.
- » Voor **Monumenten en Landschappen** zijn in Brussel 2 verenigingen actief.
- » Bij de **andere verenigingen** kunnen we 3 actoren onderbrengen, 2 vanuit een folkloristische invalshoek en 1 rond funerair erfgoed.

3.3.1 RELATIE TOT DE VGC

Binnen het ondersteuningsbeleid van de VGC krijgen een aantal van deze verenigingen jaarlijks een werkingssubsidie: Academie van het Brussels, Anderlechtensia, ARA, De Speegelmanne, De Swaene, Epitaaf, Geschied- en heemkundige kring Sint-Achtenberg, Koninklijke & Keizerlijke gilde Sint-Sebastiaan, Laca, Luizenmolen, Metgezellen van Sint-Laurentius, Molenbecca, Orde der vrienden van Manneke-pis, Sint-Michiels Riddergilde, Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. Ook kunnen deze verenigingen binnen de verordening een projectsubsidie aanvragen, wat sommige occasioneel doen (Academie van het Brussels, Laca, VVF-Brussel).

7 van deze 14 verenigingen namen deel aan Erfgoeddag of werkten samen met de erfgoedcel in het kader van een ander initiatief.

Vanuit de erfgoedcel is er naar deze deelsector vooral een ondersteunende taak weggelegd. Zo was het vormingstraject binnen het project 'Lokaal erfgoed als geheugen van de lokale samenleving' van Heemkunde Vlaanderen een voorbeeld van gerichte samenwerking met verenigingen met een collectie lokaal erfgoed, hoewel de respons binnen Brussel klein bleef. Deze vorm van ondersteuning wordt opgenomen binnen de werking van Heemkunde Vlaanderen. Samen organiseerden de VGC en Heemkunde Vlaanderen in juni 2010 een focusgroep om te polsen naar de noden en verwachtingen.

3.3.2 SECTORBEVRAGING 2005-2007

De erfgoedverenigingen vragen vooral naar ondersteuning op diverse vlakken: financieel, logistiek en waar nodig ook personeel (bijv. advies en begeleiding). Zoals overal, zoeken verenigingen in Brussel naar nieuwe leden die ook binnen het bestuur een actieve rol willen opnemen en zo de vereniging draaiende te houden. Sommige verenigingen hebben het moeilijk met administratieve zaken zoals het indienen van subsidieaanvragen, vaak bij verschillende overheden. Wat betreft vorming, is er interesse voor initiatieven op vlak van vrijwilligerswerking in het algemeen, publiekswerking, wetgeving, auteursrecht en verzekeringen, archivering, conservering, digitalisering en het aanmaken van een website.

3.3.3 FOCUSGROEP ISM HEEMKUNDE VLAANDEREN IN 2010

Op vlak van vorming is er bij de verenigingen met lokale collecties weinig animo. Enerzijds omdat het potentieel aan Nederlandstalige heemkundige kringen klein is, anderzijds omdat door de verenigingen vaak enkel gekeken wordt naar de effecten op korte termijn. Wel wordt het belang erkend van de samenwerking met de provincie Vlaams-Brabant, zoals dat nu meestal gebeurt.

Op vlak van behoud & beheer en organisatie zijn er grote verschillen tussen de verenigingen. Sommigen weten zich goed te redden, terwijl andere het moeilijker hebben op diverse domeinen (werven van vrijwilligers, inventarisatie van de collecties enz.). De erfgoedcel wordt door de verenigingen nog te weinig gezien als adviesverlenende en ondersteunende partner.

De mogelijkheid om promotie te maken via de kanalen van de erfgoedcel is wel gekend. Bij de heemkundige kringen is er geen behoefte aan een overlegplatform en het zou sowieso voor veel lokale verenigingen moeilijk liggen als de VGC hierin een coördinerende rol zou opnemen. De erfgoedcel moet in samenwerking met de lokale cultuurpartners⁵ en Heemkunde Vlaanderen stimulansen geven rond het lokaal erfgoed.

Het volledig verslag is terug te vinden in de bijlagen (bijlage 2).

Conclusies

Bij de erfgoedverenigingen is heel wat vrijwillige inzet aanwezig. Dit biedt mogelijkheden voor het lokaal en het minder bekend erfgoed.

De verenigingen hebben heel wat noden waar ondersteuning kan geboden worden, onder meer op het vlak van vrijwilligersmanagement en organisatie, maar ook rond aspecten verbonden aan het erfgoed zelf (ontsluiting, behoud en beheer). De rol van de erfgoedcel als adviesverlenende en ondersteunende partner is op dat vlak nog te weinig gekend. Aan deze vorm van ondersteuning is meer nood dan aan concrete vormingsinitiatieven.

De administratieve slagkracht van de verenigingen, bijv. voor het indienen van subsidiedossiers, is beperkt en wordt zeker niet vergemakkelijkt door het Brussels institutioneel gegeven waarbij dossiers worden ingediend bij de verschillende overheden.

Onder meer door de grote verschillen tussen de verenigingen onderling is de behoefte aan een overlegplatform niet aanwezig. Wel kan de erfgoedcel op lokaal vlak stimulansen geven om de interesse voor het lokaal erfgoed aan te wakkeren en dit in samenwerking met lokale partners en Heemkunde Vlaanderen.

5 Als we deze term gebruiken in het beleidsplan, bedoelen we daarmee de 3 partners binnen het Lokaal Cultuurbeleid, nl. cultuurbeleidscoördinator, bibliotheek en gemeenschapscentrum.

3.4 Museumsector

In het Brussels hoofdstedelijk gewest zijn 57 musea met een Nederlandstalige werking actief⁶ (op een totaal van 86). Dit zijn echter niet allemaal musea volgens de definitie van ICOM (International Council of Museums). Deze ICOM-definitie geeft aan dat een museum cultureel erfgoed verzamelt, beheert, behoudt en onderzoekt op wetenschappelijke wijze, en een werking ontplooit die past in de hedendaagse praktijk en theorie van de museologie. Het is echter niet mogelijk om een precies cijfer van musea volgens de ICOM-definitie in het Brussels hoofdstedelijk gewest te bepalen.

Vertrekkende vanuit de inrichtende macht van deze 57 musea, is de **federale overheid** vertegenwoordigd met 13 verschillende musea. De **Brusselse gemeenten** zijn de inrichtende overheid voor 12 musea. Dit betekent dat meer dan de helft van de musea (32) van het **vrij initiatief** zijn en dus door bijvoorbeeld een vereniging zonder winstoogmerk of zelfs een privépersoon worden beheerd.

De musea met een vrij statuut hebben de mogelijkheid om zich te bekennen tot één van de twee Gemeenschappen, namelijk de Vlaamse Gemeenschap of de Franse Gemeenschap. Dit heeft gevolgen voor een eventuele erkenning en voor de subsidies aan het museum. Geen enkel museum heeft een erkenning en subsidie van de Vlaamse Gemeenschap. Twee musea werden tot nog toe erkend en gesubsidieerd als musea van de Franse Gemeenschap: La Fonderie, Brussels museum voor Arbeid en Industrie (dit museum werd niet meegerekend omwille van de Franstalige werking) en het Joods Museum.

De musea doen bij bepaalde projecten een beroep op subsidiestromen vanuit Vlaamse / Franse Gemeenschap, Vlaamse / Franse Gemeenschapscommissie of Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Van de 57 musea zijn er 2 zonder **erfgoedcollectie** (Kindermuseum en Scientastic Museum).

Het overgrote deel van de musea werken vanuit een hoofdwerking als museum. Er zijn ook enkele instellingen (5) die een andere hoofdwerking hebben met daarnaast een museumwerking en -collectie, waaronder 2 archieven (Architectuurmuseum De Loge en Cinemathek), 2 heemkundige kringen (Gemeentelijk Museum van Evere, Gemeentelijk Museum van het Graafschap Jette) en 1 bewaarbibliotheek (voor het Museum van de 18de eeuw).

Op vlak van de **collecties** zijn de Brusselse musea heel divers, met zowel musea rond kunst, als rond techniek, wetenschap, geschiedenis (Belgisch, Europees, verre culturen), kunstenaarsateliers.

⁶ Gebaseerd op het overzicht van de Brusselse Museumraad, ook terug te vinden op de website www.museavanbrussel.be.

De meerderheid is **toegankelijk**, sommige weliswaar met beperkte openingsuren. Vier zijn enkel op afspraak te bezoeken, één is momenteel gesloten (Belgische Spoorwegen). De toegangsprijzen variëren van gratis tot maximum 10 euro. 4 musea hebben op jaarlijkse basis bezoekerscijfers boven de 250.000, 3 musea zitten tussen de 100.000 en de 250.000 en 15 musea schommelen tussen de 10.000 en 100.000 bezoekers.

Uit de internationale Egmmusenquête uit 2006 (meest recente) konden geen individuele gegevens over de graad van **digitalisering** of **geautomatiseerde collectieregistrering**, of de grootte van het personeelsbestand in de museale instellingen worden gedistilleerd.

27 musea hebben een **educatieve werking** (minimum één verantwoordelijke voor de educatieve werking). Het gaat hier voornamelijk om de federale en de gemeentelijke initiatieven. In deze musea is hier rond heel wat expertise aanwezig.

Vanuit de werking die de **Brusselse Museumraad** als koepelorganisatie ontplooit voor de uitstraling en de promotie van de Brusselse musea, ontstaan kansen tot samenwerking en uitwisseling tussen de musea onderling.

Daarnaast is in zo'n omvangrijk museumveld uiteraard ook **expertise** aanwezig op het vlak van behoud en beheer van museale collecties alsook op het vlak van het (digitaal) ontsluiten van de collecties.

3.4.1 RELATIE TOT DE VGC

Zowat één derde van de museale instellingen in Brussel heeft op een of andere wijze een band met de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Sommige musea namen al één of meerdere malen deel aan de Erfgoeddag of aan een andere door de erfgoedcel georganiseerd evenement. Andere musea en hun museummedewerkers participeren aan de vorming die de erfgoedcel organiseert of promoot (bijv. conversatietafels Nederlands of workshop 'Starten met Spectrum'), of maken gebruik van het uitleenmateriaal (bijv. dataloggers). Het Belgisch Stripcentrum ontvangt een nominatim subsidie van de VGC.

De VGC ondersteunt de Brusselse Museumraad als koepelorganisatie voor het Brusselse museumveld. Via projectmiddelen van het beleidsdomein Jeugd worden educatieve initiatieven ondersteund.

3.4.2 SECTORBEVRAGING 2005-2007⁷

Voor de museumsector is het van belang te streven naar een goed registratiesysteem in een meertalige context (cf. archiefsector). Daaraan gekoppeld is er de vraag naar meertalige thesauri voor een goede beschrijving van de collecties. Meer informatie of ondersteuning bij het werven van vrijwilligers en fondsenwerving is welkom. Te kort aan financiële en personele middelen is een vaak terugkerend probleem. Wat betreft vorming is er interesse voor algemene museologie, marketing, management, communicatie en promotie, alsook collectieregistratie en verschillende facetten van publiekswerking.

Op vlak van onthaal, maar ook algemeen, is er nood aan ondersteuning op vlak van Nederlandstaligheid van museummedewerkers. Deze laatste nood werd reeds opgenomen binnen de werking van de erfgoedcel door verschillende initiatieven, onder meer in samenwerking met het Huis van het Nederlands en Brutaal.

3.4.3 EXTRA INFORMATIE VIA DE BRUSSELSE MUSEUMRAAD

De Brusselse Museumraad ging met de Brusselse musea in discussie naar aanleiding van het Cultuurplan Brussel. Het volledige verslag is te vinden in de bijlagen (bijlage 3). Op basis van die bijeenkomsten kwamen heel wat noden en behoeften naar boven die ook voor dit beleidsplan interessant zijn. Zo is er onder meer nood aan depotruimte, een betere signalisatie in het straatbeeld, de samenwerking met het onderwijs, participatie van andere publieken, samenwerking met toeristische sector en samenwerking op het vlak van public relations en communicatie.

7 Hier werd er voor gekozen om de informatie uit de sectorbevraging terug te koppelen naar de Brusselse Museumraad. Zij staan veel meer dan de erfgoedcel rechtstreeks in contact met de musea en hebben een goed zicht op wat leeft bij de Brusselse musea.

Conclusies

In Brussel is een sterk professioneel veld aanwezig van musea en dus ook heel wat expertise. Daarnaast heeft de museumsector noden. Expertise-uitwisseling in verschillende domeinen (behoud en beheer, erfgoededucatie, doelgroepenwerking) kan leiden tot een sterker erfgoedveld.

Naast de professionele omkadering zijn in het Brusselse museumveld vrijwilligers actief.

De geautomatiseerde collectieregistratie en digitalisering van de Brusselse museumcollecties staan op een laag niveau. Registratie van Brusselse museumcollecties dient echter rekening te houden met de meertalige context.

Vanuit het perspectief van de VGC, is individuele ondersteuning van organisaties binnen dit complexe museumlandschap moeilijk en niet wenselijk. Wel biedt de ondersteuning van en samenwerking met de Brusselse Museumraad als sterke partner mogelijkheden op overkoepelend niveau.

Binnen de museumsector bestaat er overleg tussen museummedewerkers, naar aanleiding van bijv. de initiatieven van de Brusselse Museumraad of binnen bepaalde groepen van musea (bijv. de federale instellingen). Op basis van de noden kan bijkomend sectorbreed overleg georganiseerd worden.

De verschillende regelgevingen van de Vlaamse en Franse Gemeenschap inzake museumbeleid hebben een impact op het Brusselse museumveld. De musea vinden veel makkelijker toegang tot middelen aan Franstalige zijde, wat de samenwerking met de Vlaamse Gemeenschapscommissie/Vlaamse Gemeenschap niet in de hand werkt.

3.5 Evenementen

Op vlak van evenementen is in Brussel een enorm aanbod. Hier worden enkele erfgoedgerelateerde evenementen, inclusief enkele Brusselse tradities opgesomd die een vaste waarde zijn binnen het culturele veld. Deze opsomming is niet exhaustief.

Erfgoeddag is één van de meest toonaangevende erfgoedevenementen in Brussel en Vlaanderen dat het roerend en immaterieel erfgoed jaarlijks in de kijker zet. De erfgoedcel van de VGC coördineert en communiceert dit evenement op Brussels niveau. Een meerdaagse evenement op Vlaams niveau is **De Week van de Smaak**, dat onder meer aandacht heeft voor het culinair erfgoed.

Nog op Vlaams niveau zijn er jaarlijkse themagerichte evenementen, zoals **Nacht van de Geschiedenis** en **Dag van de Architectuur**.

De "onroerende" tegenhanger van Erfgoeddag in Brussel zijn de jaarlijkse **Open Monumentendagen** die gecoördineerd worden vanuit de Directie Monumenten en Landschappen van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het gaat om een weekendevenement dat van datum verschilt van de Vlaamse Open Monumentendag.

Aansluitend zijn er andere, echt Brusselse evenementen. **De Weik van het Brussels** brengt jaarlijks het Brussels dialect onder de aandacht. De Brusselse musea spelen dan weer de hoofdrol bij **Museum Night fever**, gericht op jongeren tussen 18 en 35 jaar en de **Nocturnes van de Brusselse musea**, waar musea op donderdagavond tussen september en december open blijven.

Europalia is op een overkoepelend Belgisch niveau een tweejaarlijks meerdaags festival dat telkens één bepaald land in de kijker zet en in Brussel steevast heel wat activiteiten kent.

De drie belangrijkste stoeten die in Brussel plaatsvinden zijn enerzijds twee historische stoeten – **Ommegang**, een re-enactment van de intrede van keizer Karel V in 1549 en de **Meyboomplanting**, een oude folkloristische vete tussen Leuven en Brussel, die jaarlijks doorgaan – en anderzijds een tweejaarlijkse, meer hedendaagse optocht, **Zinnekeparade**, gestoeld op buurtprojecten.

Uiteraard zijn er daarnaast andere evenementen die mogelijkheden bieden om ook rond cultureel erfgoed te werken, zoals Passa Porta Festival, Irisfeest, KlaraFestival en Feest in het Paleis.

Conclusies

Brussel kent doorheen het jaar heel wat evenementen die verband houden met erfgoed. Zo blijven Erfgoeddag en Week van de Smaak belangrijke momenten in het jaar waarop het cultureel erfgoed een plaats en een gezicht krijgt. Deze evenementen bieden een kapstok om erfgoed in al zijn verscheidenheid in de kijker te zetten en om diverse doelgroepen, waaronder andere cultuur- en taalgemeenschappen, te laten participeren aan erfgoed.

Ook bieden ze de mogelijkheid om samenwerkingsverbanden aan te gaan, onder meer met lokale erfgoedspelers.

3.6 Instrumenten voor de digitale ontsluiting van het Brussels erfgoed

In dit onderdeel worden enkele instrumenten opgesomd, meestal in digitale vorm, die zorgen voor de ontsluiting van Brussels erfgoed. Dit overzicht is zeker niet volledig.

Op vlak van **immaterieel erfgoed** zijn een aantal instrumenten voorhanden. Voor volksverhalen is vanuit de K.U. Leuven heel wat werk verricht onder impuls van Prof. Top, met publicaties 'Op verhaal komen' en de website www.volksverhalenbank.be.

Vanuit Volkskunde Vlaanderen vzw worden ook initiatieven genomen om immaterieel erfgoed te bewaren voor toekomstige generaties. Voorbeelden hiervan zijn de websites www.tradities.be en www.feestelijkvlaanderen.be.

Op het niveau van Brusselse stadsverhalen is op de website van www.bna-bbot.be heel wat materiaal beschikbaar, enige minpunt is dat dit nooit verzameld en beschreven werd vanuit het standpunt van immaterieel erfgoed waardoor het als instrument minder goed bruikbaar is. Niettemin bevat de databank een schat aan informatie over het leven in Brussel.

Voor wat betreft het **roerend erfgoed** zijn sommige collecties op instellingsniveau toegankelijk via online instrumenten, zoals bijv. de collecties van KMSKB, Dexia bank en SOMA. De collecties van het AMVB zijn online doorzoekbaar via de adlibmodule en sinds kort zijn de gedigitaliseerde archiefstukken ook raadpleegbaar.

Aan Franstalige kant zijn enkele musea aangesloten bij www.aicim.be, ondersteund door de Franse Gemeenschap, waardoor de collecties online toegankelijk zijn. Voor oude manuscripten is er www.cicweb.be, een Franstalig initiatief, met voor Brussel onder meer collecties uit het Stadsarchief en het Erasmushuis.

Op Brussels niveau is op lokaal vlak een initiatief gegroeid vanuit gemeenschapscentrum De Zeyp in Ganshoren, dat focust op het lokale geheugen van de gemeenschap. Ondertussende dit initiatief al uitbreiding in andere gemeentes. Deze websites ontsluiten heel wat lokaal erfgoed. Het gaat om: www.ganshoren-ingezoomd.be, www.heembeek-mutsaard.be en www.laken-ingezoomd.be.

Op Vlaams niveau zijn er een aantal instrumenten beschikbaar voor de ontsluiting van roerend erfgoed op metaniveau. Archiefbank Vlaanderen ontsluit archieven van personen, families en organisaties. Ze tonen niet de archiefdocumenten zelf, maar wel de weg ernaar toe. Andere instrumenten zoals www.abraham-online.be (een krantendatabank) en www.stcv.be (een bibliografie van in Vlaanderen gedrukte boeken uit de zeventiende en achttiende eeuw) zijn online raadpleegbaar, maar het in Brussel bewaarde erfgoed is tot op heden niet zichtbaar in deze overzichten.

Voor muzikaal erfgoed is er op de website van Resonant vzw een overzicht van erfgoedbewaarders in Vlaanderen en Brussel. Voor agrarisch erfgoed is een databank online op www.hetvirtueleland.be, ondersteund door het Centrum voor Agrarische Geschiedenis. Voor kunstwerken van Rubens zijn via het Antwerps initiatief www.rubensonline.be ook heel wat kunstwerken zichtbaar die in Brussel bewaard worden. Binnen het DiBIKAV-project van het Forum Kerkelijke Archieven in Vlaanderen werden tussen 2004 en 2008 heel wat ordes- en congregatiearchieven geregistreerd, waaronder ook Brusselse.

De fototheek van het KIK ontsluit een massa beeldmateriaal van in België gemaakte kunstwerken, met onder meer de collectie van het OCMW Brussel. Twee derde van de fotografische collectie is reeds online raadpleegbaar op www.kikirpa.be/NL/45/30/Online+fototheek.htm.

De evolutie van **digitalisering** en het wereldwijd beschikbaar stellen van de gedigitaliseerde gegevens via het internet is een evolutie die voor de ontsluiting en de toegankelijkheid heel wat voordelen biedt. Zo kan gezocht worden naar Brussels roerend erfgoed dat elders bewaard wordt, binnen Vlaanderen of zelfs in Europa: in de Universiteitsbibliotheek van Gent is bijvoorbeeld heel wat beeldmateriaal over Brussel te vinden. Het initiatief www.europeana.eu biedt op dat vlak ook heel wat mogelijkheden. Via Europeana kan trouwens het in Brussel bewaarde cultureel erfgoed op Europees niveau ontsloten worden.

Voor het **onroerend erfgoed** in Brussel verwijzen we kort naar enkele instrumenten die beheerd worden door de directie M&L. Zo is voor het beschermd erfgoed het register consulteerbaar via de website www.monument.irisnet.be/nl/patrimoine/intro.htm. De publicatie van de wetenschappelijke *inventaris van het bouwkundig erfgoed* van de Directie M&L bevat voor meer dan 10.000 Brusselse gebouwen een historische en beschrijvende fiche, geïllustreerd met ongeveer 20.000 illustraties (foto's, oude postkaarten, reproducties van plannen, oude foto's, enz...). Hiervan zijn momenteel 6 inventarissen online via www.monument.irisnet.be/nl/protec/inventaires.htm. Ook andere inventarissen zijn online beschikbaar: <http://bomen-inventaris.irisnet.be> en www.orgels.irisnet.be.

Op Vlaams niveau is heel wat beeldmateriaal beschikbaar, ook van Brusselse monumenten en landschappen, op de www.erf-goed.be.

Conclusies

Er bestaan heel wat instrumenten die verschillende erfgoedthema's en soorten erfgoed digitaal ontsluiten. Op niveau van de individuele organisaties is dit niet altijd een voordeel, zeker niet om collecties via gezamenlijke platformen te ontsluiten. Enkele voorbeelden op Vlaams niveau die trachten een gezamenlijk platform te bieden, zijn Archiefbank Vlaanderen, de website van Volkskunde Vlaanderen en Europeana. Deze digitale platforms beschikken over heel wat mogelijkheden op het vlak van de virtuele ontsluiting van erfgoedcollecties, lokaal, nationaal en zelf internationaal.

Op Vlaams niveau wordt niet altijd rekening gehouden met de Brusselse context en staat de Brusselse erfgoedsector op dat vlak soms in de kou of zit ze tussen 2 initiërende overheden (Franse versus Vlaamse Gemeenschap).

Hoofdstuk II

Het erfgoedconvenant Brussel gekaderd

1. Organisatorisch en beleidskader

In dit onderdeel wordt het erfgoedbeleid van de VGC binnen een breder kader geplaatst. Uiteraard is het cultureel erfgoeddecreet en de beleidsbrief van de bevoegde minister op Vlaams niveau, evenals de beleidsbrief Cultuur, Jeugd en Sport van de VGC richtinggevend en van cruciaal belang. Aansluitend daarbij zijn ook het participatiedecreet en het lokaal cultuurbeleid belangrijk. Andere beleidsplannen die voor het erfgoedbeleid van de VGC een rol van betekenis kunnen spelen zijn het cultuurbeleidsplan van de VGC (bestaande uit 4 onderdelen), de gemeentelijke cultuurbeleidsplannen en het cultureel erfgoedbeleidsplan voor een mogelijk nieuw convenant Pajottenland & Zennevallei. Op internationaal niveau zijn de conventie van Faro en de Unesco-conventie ter bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed belangrijke ontwikkelingen om rekening mee te houden, zeker omdat ze op Vlaams niveau worden opgenomen in het gevoerde erfgoedbeleid.

1.1 Beleidskader

De **materies onroerend erfgoed en roerend en immaterieel erfgoed** zijn respectievelijk gewest- en gemeenschapsmateries. Deze scheiding bemoeilijkt een volledig integraal erfgoedbeleid waarbij onroerend en roerend en immaterieel erfgoed op een zelfde lijn staan.

Op **Vlaams niveau** betekent dit dat ze onder verschillende ministers en afdelingen vallen. Omwille van de talrijke raakvlakken is het afstemmen van het beleid tussen het cultureel erfgoed en het onroerend erfgoed wenselijk. In functie daarvan zullen de bevoegde ministers voor cultuur en voor onroerend erfgoed op Vlaams niveau een protocol afsluiten tussen het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media en het beleidsdomein Ruimtelijke ordening, Wonen en Onroerend erfgoed, zoals aangekondigd in de beleidsbrief van minister Schauvliege.

Op **Brussels niveau** maakt onroerend Erfgoed deel uit van de bevoegdheden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De materie valt onder de bevoegdheid van de Minister-president. Het Brussels Wetboek van de Ruimtelijke Ordening (BWRO) van 5 juni 2004 codificeert en integreert een aantal ordonnanties, waaronder de vroegere ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerend erfgoed opgeheven. De Directie Monumenten en Landschappen staat in voor de toepassing van deze wetgeving en haar toepassingsbesluiten in het kader van het behoud van het Brussels onroerend erfgoed. Zij behandelt de aanvragen tot bescherming en inschrijving op de bewaarlijst, de aanvragen voor subsidies voor restauratie- of behoudswerken aan de beschermde goederen alsook het erfgoedgedeelte in de aanvragen van stedenbouwkundige vergunning aan deze goederen.

Conclusies

Afstemming met andere overheden is wenselijk voor het Brussels erfgoedveld.

Naar analogie met Vlaanderen, is er in Brussel een verdeeldheid van de bevoegdheden op het vlak van erfgoed (onroerend vs cultureel erfgoed). In de praktijk is de problematiek in Brussel ingewikkelder dan op Vlaams niveau, gezien de vaak eenzijdige benadering van erfgoed vanuit Franstalige hoek. Dit versnipperd beleid is soms moeilijk te verzoenen met het idee van een integraal en geïntegreerd beleid.

De verschillen in o.a. museumbeleid tussen de Franse en de Vlaamse Gemeenschap zorgen voor een onevenwichtige situatie in het museumveld.

1.1.1 Het Cultureel Erfgoeddecreet

De wetgevende situatie op Vlaams niveau is uiteraard bijzonder belangrijk voor een lokaal erfgoedbeleid. Op 23 mei 2008 ging het nieuwe decreet houdende de ontwikkeling, de organisatie en de subsidiëring van het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid in voege. Het integreert het Archiefdecreet, het Decreet op de Volkscultuur en het oude Erfgoeddecreet. Kerndoel is het stimuleren van een betere zorg voor en ontsluiting van het cultureel erfgoed vanuit een geïntegreerde aanpak. Deze twee aspecten moeten hand in hand gaan. Hoewel publieksparticipatie ontzettend belangrijk is, staat de zorg voorop om het cultureel erfgoed te behouden voor toekomstige generaties. Op vlak van het toegankelijk maken van het cultureel erfgoed is publiekswerking in al zijn facetten cruciaal, maar ook het actueel maken en houden van dat erfgoed, zodat het een plaats krijgt binnen de hedendaagse context. Samenwerking en uitwisseling van kennis en expertise staan centraal binnen het Erfgoeddecreet.

Roerend en immaterieel erfgoed valt onder het Agentschap Erfgoed en Kunsten binnen het beleidsdomein Cultuur, jeugd, sport en media.

Het Cultureel Erfgoeddecreet hanteert twee belangrijke basisprincipes:

- » een cultureel erfgoedgemeenschap als draagvlak voor een erfgoedorganisatie;
- » een complementair cultureel erfgoedbeleid met steden, gemeenten en provincies.

Voor de **cultureel erfgoedconvenants** zet het decreet in op een driesporenbeleid:

1. de werking van de cultureel erfgoedcel die het lokale cultureel-erfgoedveld door projectmatig werken en door de uitwisseling van kennis en expertise versterkt en mede het maatschappelijk draagvlak voor het cultureel erfgoed vergroot;

2. de uitbouw van een cultureel erfgoedforum dat voor de beleidsperiode 2009 – 2014 enkel toegekend kan worden aan Antwerpen, Brugge, Gent en de VGC;
3. de ondersteuning van de lokale cultureel erfgoedactoren door logistieke, financiële en personele middelen te verstrekken.

Verder zet het decreet in op het stimuleren en ondersteunen van een **regionale depotwerking** voor cultureel erfgoed. Er kunnen werkingstoelagen worden toegekend aan de provincies en aan de VGC voor een regionale depotwerking die tegemoet komt aan de noden van de lokale besturen, de erfgoedorganisaties en het erfgoed dat aanwezig is op hun grondgebied.

Regionale erfgoedspelers kunnen **projectsubsidies** aanvragen bij de Vlaamse overheid maar enkel voor projecten met een landelijke dimensie (voorbeeldprojecten).

Conclusies

Het Cultureel Erfgoeddecreet biedt de VGC een aantal instrumenten om haar erfgoedbeleid uit te bouwen op maat van Brussel, maar dan moet de Vlaamse overheid wel rekening houden met de Brusselse context. De belangrijkste instrumenten zijn het erfgoedconvenant en het regionaal depotbeleid. Binnen het erfgoedconvenant biedt het erfgoedforum voor de VGC een kans.

Het decreet biedt duidelijke kapstokken om de werking van de erfgoedcel op te oriënteren. Zo biedt het projectmatig werken mogelijkheden om het cultureel erfgoed te ontsluiten. Doelgroepgericht werken kan daarbij het draagvlak voor erfgoed vergroten. Daarnaast is expertise-uitwisseling een belangrijk gegeven om de erfgoedsector te versterken vanuit de sector zelf.

1.1.2 Beleidsnota Cultuur 2009-2014 – Vlaanderen

In de beleidsnota van bevoegd minister Joke Schauvliege worden voor cultureel erfgoed een aantal aandachtspunten naar voren geschoven. Zo neemt de Vlaamse Gemeenschap een voortrekkersrol op bij de voorbereiding en de inhoudelijke invulling van de *UNESCO-conventie van 2003 voor de bescherming van het Immaterieel Erfgoed*. Ook is er sprake van de toenemende aandacht bij de Overheid en verschillende organisaties voor het detecteren, bewaren en ontsluiten van *erfgoed van migranten*. Daarnaast moet er volgens minister Schauvliege aandacht zijn voor het *religieus erfgoed* en voor het *cultureel erfgoed dat geproduceerd en bewaard door personen en organisaties die niet in het specifieke erfgoeddomein actief zijn*.

Op het vlak van *digitalisering van het cultureel erfgoed* is er duidelijk nood aan een inhaalbeweging. Aansluiting bij het Europese project Europeana is daarbij aangewezen. Daarnaast moet het culturele veld ook inspelen op *nieuwe vormen van ontsluiting* met innoverende erfgoedprojecten en communicatie om nog beter diverse doelgroepen te bereiken.

De Vlaamse Gemeenschap blijft via FARO inzetten op landelijke evenementen zoals *Erfgoeddag* en *Week van de Smaak*, waarbij wel onderzocht wordt om ze af te stemmen op andere initiatieven. Cultureel erfgoed kan ook een rol spelen in een beleidsdomeinoverschrijdend plan rond '100 jaar Grote Oorlog' rond de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog.

Wat betreft het infrastructuurbeleid zal doelgericht gewerkt worden aan de verdere *uitbouw van cultuurinfrastructuur*.

In de *relatie met andere bestuursniveau* heeft de Vlaamse Gemeenschap de intentie om werk te maken van de relatie met de Franse Gemeenschap over o.a. het cultuurbeleid in het Brussels hoofdstedelijk gewest. Ook rond de federale materies dient een kerntakendebat gevoerd te worden met aandacht voor de federale culturele instellingen. Ook zal de minister overleggen met de Vlaamse ministers bevoegd voor Brussel en Toerisme over de realisatie van voorstellen uit het Cultuurplan Brussel.

Conclusies

Immaterieel erfgoed is een interessant gegeven in de Brusselse context om mee te werken, omdat het vaak minder gekend is. Het erfgoedconvenant kan een meerwaarde bieden op dit vlak.

Religieus erfgoed is ook rijkelijk aanwezig, maar voor Brussel duikt de problematiek van de taligheid en de diversiteit op en meteen ook de vraag hoe daar mee om te gaan.

Erfgoed van organisaties en personen die erfgoed niet als kerntaak hebben vormen een mogelijke doelgroep van het erfgoedconvenant van de VGC. Het kan het draagvlak voor erfgoed vergroten en de betrokkenheid verhogen.

Het erfgoed van migranten is een element waar het erfgoedbeleid van de VGC rekening mee moet houden. Brussel is bij uitstek een stad van migratie.

Digitale ontsluiting via bijv. Europeana biedt heel wat voordelen op vlak van zichtbaarheid van het Brussels erfgoed.

Om erfgoed op een hedendaagse manier aan de man/vrouw te brengen kan het erfgoedveld inspelen op nieuwe media en e-cultuur om diverse doelgroepen te bereiken.

De VGC kan voor het depotbeleid inspelen op het infrastructuurbeleid van uit de Vlaamse overheid.

In de beleidsnota Cultuur van minister Schauvliege is sprake van toenadering tussen de Vlaamse Gemeenschap en Communauté Française. Ook de gesprekken tussen Vlaamse Gemeenschap en Federale Overheid rond bijv. de federale culturele instellingen zijn voor het Brusselse erfgoedveld een belangrijk gegeven.

1.1.3 Beleidsnota Cultuur, Jeugd en Sport 2009-2014 – Brussel

De beleidsnota Cultuur, Jeugd en Sport, goedgekeurd op het College van 29 maart 2010, benadrukt in de inleiding het imago van Brussel als een fascinerende stad. Deze hybride smeltkroes beschikt over een haast onuitputtelijk sociaal en cultureel potentieel. De steeds toenemende verjonging, verkleuring, ongelijkheid en complexiteit stellen ons echter voor de uitdaging om dit potentieel maximaal te laten renderen in functie van een leefbare stad.

De visie en de doelstellingen vertrekken telkens vanuit 4 invalshoeken: **Verdiepen, Vernieuwen, Verankeren en Verbinden**.

Op vlak van het **verdiepen** van het cultuurbeleid wordt voor erfgoed als strategische doelstelling gestreefd naar een *integraal en geïntegreerd erfgoedbeleid*. Speciale aandacht is er voor de zorg voor het *immaterieel erfgoed*, in het bijzonder talig erfgoed en stilte als uiting van ontastbaar erfgoed. Daarnaast staat het beleid rond *erfgoededucatie* vermeld als accent, ook binnen lokale erfgoedprojecten. De *Brusselse Museumraad* wordt vermeld als partner binnen het erfgoedbeleid van de VGC, met als taken naast de promotie van de Brusselse musea ook het stimuleren van de samenwerking en de netwerking.

Wat betreft het *regionaal depotbeleid* zal onderzocht worden hoe de VGC een coherent depotbeleid kan voeren, waarbij er onder meer aandacht zal zijn voor de uitbouw van een depot waar het "Vlaams geheugen van Brussel" verzameld, bewaard en ontsloten wordt. De rol en opdrachten van het AMVB worden in dit licht herbekeken.

Wat het *erfgoedforum* betreft, is het zichtbaar maken van de verhalen in en over Brussel de kern van de uitdaging. Het forum moet hierbij een platform worden waar de verhalen worden gepresenteerd aan de hand van het aanwezige erfgoed. Om dit te bereiken, is het erfgoedforum een fijnmazig netwerk in beweging. Binnen het netwerk is er ruimte voor interactie tussen kleinere en grotere (al dan niet erfgoed)actoren, collecties in de brede zin (inclusief immaterieel erfgoed zoals tradities en verhalen) en plaatsen waar die verhalen worden getoond.

Op vlak van het **vernieuwen** van het cultuurbeleid wil de VGC nadenken over een nieuw werkterrein “*Creatieve Nijverheid*”. Film, antiek, design, (binnenhuis)-architectuur, gastronomie, mode, strips, gaming,... Deze initiatieven die zich situeren in de grijze zone tussen commercieel en gesubsidieerd, nemen een belangrijke plaats in binnen het economisch en culturele landschap van Brussel. De cultuur van elke dag is op het vlak van erfgoed een dankbaar en steeds vaker ook een noodzakelijk onderdeel van de inhoudelijke werking. In de huidige legislatuur zal onderzocht worden of er een nieuw werkterrein kan komen om een plek te geven aan deze hybride, nieuwe of niet (h)erkende vormen van kunsten en erfgoed.

Wat betreft het **verankeren** van het cultuurbeleid is er nood aan het optimaliseren van de *cultuurcommunicatie* in Brussel. Onder meer Muntpunt speelt hierbij in de toekomst een rol. Verder is er specifiek voor erfgoed aandacht voor de *archiveringsproblematiek* in de erfgoedsector. Dit element wordt zeker meegenomen in de ontwikkelingen rond het depotbeleid, zowel vanuit een eventueel fysiek depot als in de ondersteuning van het brede culturele veld.

Bij het laatste begrip **verbinden** is er de nadruk op *publieksverbreding* met aandacht voor specifieke doelgroepen: jeugd, etnisch culturele minderheden, kansarmen, jonge gezinnen en ouderen. Hierbij zijn *cultural brokers* als sleutelfiguren van belang om bruggen te slaan tussen verschillende culturele en sociale referentiekaders. Binnen het participatiedecreet zal de VGC verder inzetten op het versterken en uitbreiden van het lokale netwerk ter ondersteuning van *mensen in armoede*. Dit past ook in het bredere armoedebeleid van de VGC. Ook staat hier de *samenwerking* in en tussen de verschillende sectoren Cultuur, Jeugd en Sport centraal alsook het overleg binnen de verschillende domeinen van de VGC en het overleg met andere overheden vermeld als aandachtspunten. Bij het kernwoord verbinden spelen de *buurten als wervels van Brussel* een belangrijke rol, met vanuit de VGC een aantal instrumenten zoals de gemeenschapscentra en het streekgericht bibliotheekbeleid.

Conclusies

Op het vlak van immaterieel erfgoed is de beleidsaandacht voor stilte als vorm van ontastbaar erfgoed een uitdaging voor een stad als Brussel.

Erfgoededucatie is een belangrijk gegeven in de Brusselse context. Ook in de komende beleidsperiode blijft BMR de partner als schakel naar de museumsector.

Binnen het VGC-beleid is de keuze voor een depot rond het Vlaams geheugen evident en ingegeven door de grote noden. Binnen het depotbeleid is de focus breder met aandacht voor de brede archiveringsproblematiek, ook binnen de brede culturele sector is er bijv. nood aan ondersteuning.

Het cultureel erfgoedforum is een belangrijk gegeven om een gezicht te geven aan het brede netwerk waarop het gebaseerd is.

Vanuit de focus op creatieve nijverheid kan getracht worden jongeren te bereiken, bijvoorbeeld door erfgoedgames. De cultuur van alle dag is iets om rekening mee te houden en is interessant gegeven om het draagvlak voor erfgoed te vergroten.

Het inzetten van 'cultural brokers', gekoppeld aan het wijkgericht denken, biedt mogelijkheden om in bepaalde wijken rond erfgoed te werken. Langs de ene kant wordt de wijk eens vanuit een andere hoek bekeken, langs de andere kant worden mensen uit de wijk betrokken om ambassadeur te worden van hun wijk op het vlak van erfgoed.

De VGC zet in op armoedebeleid. Ook vanuit het erfgoedbeleid moet er aandacht zijn voor de dualiteit in Brussel.

1.1.4 Participatiedecreet

Op 18 januari 2008 keurde het Vlaams Parlement het 'Decreet houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport' goed. Het decreet is aanvullend aan de bestaande sectorale regelgeving (jeugd, cultuur, sport). Het wil de aandacht voor participatie, die daarin al sterk leeft, nog versterken. Daarom staat ook een sectoroverschrijdende aanpak centraal, zodat er nieuwe projecten en samenwerking ontstaan.

Binnen de *afsprakennota 2009-2010* tussen de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap werden acties ondersteund voor de participatie binnen cultuur, jeugd en sport door personen in armoede. Vanuit een integrale en brede aanpak wil de VGC een kwalitatieve en duurzame deelname van personen in armoede en/of kansengroepen aan het culturele en sportieve leven bevorderen. Cultuurparticipatie heeft immers een emancipatorische impact op het functioneren van mensen in armoede in een breder maatschappelijk perspectief.

Binnen de maatregelen van de afsprakennota worden 4 sporen gevolgd:

- » Versterken van de rol van de verenigingen als toeleiders en in de ontwikkeling van creatieve cocooning;
- » Kennis en (h)erkenning van kansarmoede bewerkstelligen bij de culturele instellingen via vorming;
- » Introductie en verfijnen van de financiële en de materiële tegemoetkomingen voor culturele participatie teneinde meer praktische drempels te slechten;
- » Trajecten organiseren voor duurzame deelname aan cultuur.

In het kader van het vierde spoor is ook een taak weggelegd voor het erfgoedbeleid, nl. een erfgoedproject ontwikkelen over armoede in Brussel met en voor personen in armoede, een traject dat momenteel loopt.

De afsprakennota 2011-2013 is intussen ingediend en sluit sterk aan bij de vorige nota.

Conclusies

Vanuit het erfgoedbeleid kan het participatiedecreet een hefboom zijn om te experimenteren met wat erfgoed kan betekenen voor mensen die in armoede leven en hoe erfgoed toegankelijk kan gemaakt worden voor deze doelgroep. Het lopend erfgoedproject binnen de afsprakennota kan een eerste aanzet geven.

1.1.5 Decreet Lokaal Cultuurbeleid

Op 13 juli 2007 bekrachtigde de Vlaamse Regering het decreet houdende wijziging van het decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid. Dit decreet biedt aan de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de 19 Brusselse gemeenten de mogelijkheid om hun Nederlandstalig cultuurbeleid verder te ontwikkelen en te versterken. De VGC coördineert de uitvoering van dit decreet in het Brussels hoofdstedelijk gewest.

De toepassing van het decreet – sinds 2002 – leverde volgende **resultaten** op voor **Brussel**:

- » 17 gemeenten beschikken nu over een erkende bibliotheekvoorziening. In Koekelberg is een filiaal van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek gevestigd. Anderlecht, de stad Brussel, Elsene, Etterbeek, Evere, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst en Watermaal-Bosvoorde.
- » 13 gemeenten zijn erkend in het decreet. Er is een cultuurbeleidscoördinator actief en hun cultuurbeleidsplan is goedgekeurd. Anderlecht, de stad Brussel, Elsene, Etterbeek, Evere, Jette, Koekelberg, Schaarbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Pieters-Woluwe en Vorst.

Centrale aandachtspunten bij de realisatie van het lokaal cultuurbeleid zijn:

- » het overleg bij de realisatie van het cultuurbeleidsplan;
- » de uitbouw van de adviesraad;
- » het permanente overleg van de lokale actoren, in het bijzonder van de beroepskrachten;
- » de inhoudelijke begeleiding van de gemeenschapsvormende projecten.

Uiteraard zijn de actoren op het niveau van het lokaal cultuurbeleid voor het erfgoedbeleid van de VGC belangrijke partners en in die zin biedt het decreet op dat vlak kansen.

Conclusies

Het decreet lokaal cultuurbeleid biedt een hefboom naar het gemeentelijk cultuurbeleid in Brussel. Zowel bibliotheek als cultuurbeleidscoördinatoren zijn belangrijke actoren binnen het lokaal cultuurbeleid, en dus ook binnen het erfgoedbeleid. Op lokaal vlak worden ze versterkt door een derde partner, het gemeenschapscentrum.

De contacten met de lokale actoren moeten verdiept worden in de vorm van structureel overleg, als ook op het vlak van inhoudelijk kruisbestuiving.

1.2 Andere beleidsplannen

Het erfgoedbeleid van de VGC staat niet op zich. Om een integraal en geïntegreerd erfgoedbeleid te realiseren is een afstemming met het beleid van de diverse andere actoren en culturele partners essentieel.

1.2.1 Beleidsplannen binnen Algemene Directie Cultuur, Jeugd en Sport

In eerste instantie werd aansluiting gezocht bij het **cultuurbeleidsplan 2011-2015** van de VGC. Dit plan bevat 4 onderdelen: lokaal cultuurbeleid, cultuurcentrum-Brussel, Bib Muntpunt en streekgericht bibliotheekbeleid. De erfgoedcel maakt deel uit van een interne werkgroep waarbij de afstemming van de verschillende beleidsplannen centraal stond. Naast dit beleidsplan en het cultuurbeleidsplan, werden nieuwe beleidsplannen gemaakt voor Jeugd en Sport.

Wat betreft het **lokaal cultuurbeleid** zijn in het beleidsplan een aantal krachtlijnen uitgetekend. Zo ligt de nadruk sterk op de samenwerking tussen de plaatselijke culturele actoren, in het bijzonder de cultuurbeleidscoördinator en/of de gemeentelijke dienst Cultuur, de Nederlandstalige bibliotheek en het gemeenschapscentrum. Verder wordt sterk ingezet op gebiedsgerichte werking en gemeenschapsvorming. Bijkomend aandachtspunt is het inspelen op actuele maatschappelijke uitdagingen, zoals bijv. de veranderingen die het verenigingsleven ondergaat. Tenslotte blijft het een uitdaging om het Nederlands binnen de meertalige realiteit van Brussel een plaats te geven. Wat betreft de doelstellingen neemt de VGC een duidelijk engagement om zowel het overleg en de samenwerking met de Brusselse gemeentes te versterken als ook om het cultuurbeleid van de lokale culturele partners te ondersteunen. Het erfgoed krijgt daarbinnen een prominente plaats.

De gemeenschapscentra zitten momenteel nog volop in een veranderingsproces. In het beleidsplan **cultuurcentrum Brussel** is duidelijk dat de gemeenschapscentra een netwerk van lokale sociaal-culturele organisaties vormen. Ze spelen sterk in op de lokale situatie en werken dus omgevingsgericht en dit in relatie tot de stedelijke realiteit van Brussel. Vanuit die positie zijn de gemeenschapcentra een belangrijke lokale antenne en tevens stimulator tot transversale werking. Samen vormen ze het cultuurcentrum Brussel en van daaruit wordt ingezet op cultuurparticipatie en cultuurspreiding.

Binnen het **streekgericht bibliotheekbeleid** staat de ondersteuning van de Nederlandstalige openbare bibliotheken in Brussel centraal. De bibliotheek is een open huis en dus een plek om cultuurparticipatie te bevorderen. Ze inspireert tot lezen, maar specifiek voor Brussel krijgen verhalen vanuit een brede invalshoek een plaats zodat zowel vanuit een erfgoedperspectief als vanuit een interculturele benadering kan gewerkt worden. Ook speelt de bib een rol in het proces van levenslang leren, zowel op het vlak van omgang met ICT, internet en nieuwe media als op het vlak van NT2.

De werking van de **Bib Muntpunt** (voormalige Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek) is sterk vergelijkbaar met de accenten die aangehaald werden bij de openbare bibliotheken.

Wat betreft het **jeugdbeleidsplan** zijn heel wat linken te leggen met het erfgoedbeleid. Via het jeugdwerkbeleid zijn heel wat lokale en regionale partners te vinden voor mogelijke samenwerking in het kader van erfgoedinitiatieven. Wat betreft jeugdbeleid is in het plan onder meer aandacht voor kunst- en cultuureducatie.

Conclusies

Er zijn heel wat raakvlakken tussen het cultuurbeleidsplan en het cultureel erfgoedbeleidsplan van de VGC. De Nederlandstalige bibliotheek (streekgericht bibliotheekbeleid), het gemeenschapscentrum (cultuurcentrum Brussel) en de cultuurbeleidscoördinator (lokaal cultuurbeleid) zijn immers belangrijke partners in de uitbouw van een lokaal erfgoedbeleid. Overleg en afstemming zijn daarom nodig.

Contact en overleg met de jeugddienst, zijn van belang omdat het erfgoedbeleid volop wil inzetten op kinderen, jongeren en jongvolwassenen als doelgroep. De organisaties die de VGC ondersteunt binnen het jeugdbeleid kunnen ook partners zijn binnen het erfgoedbeleid.

1.2.2 Cultuurbeleidsplannen Brusselse gemeenten met een cultuurbeleidscoördinator

In het decreet op het lokaal cultuurbeleid staat vermeld dat het **cultuurbeleidsplan van de gemeenten** in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad afgestemd moet zijn op het cultuurbeleidsplan van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Dit biedt een kans om het erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie op lokaal vlak kracht bij te zetten.

Momenteel zijn er 13 gemeenten die een cultuurbeleidsplan opmaakten binnen het decreet. Bij 11 van de 13 gemeentes is er duidelijk de intentie geformuleerd om rond *cultureel erfgoed* te werken, waarbij het merendeel (8) ook verwijst naar het *immaterieel erfgoed* als belangrijk aspect van het lokaal erfgoed.

6 gemeentes willen werk maken van een beter gecoördineerde *ontsluiting van het lokaal erfgoed*. Het merendeel (5) denkt hierbij aan een *digitale vorm van ontsluiting*.

4 gemeentes zien de plaatselijke openbare bibliotheek als belangrijke actor in het samenbrengen van al het geschreven materiaal op vlak van lokaal erfgoed.

Sowieso is duidelijk dat cultuurbeleidscoördinatoren het belang van het lokaal erfgoed erkennen en dat ze de meerwaarde inzien van werken rond het lokaal erfgoed, ook op het vlak van de realisatie van andere doelstellingen (gemeenschapsvorming, educatie, publiekswerking enz.).

Conclusies

De focus op en interesse voor cultureel erfgoed vanuit het lokaal cultuurbeleid biedt ook voor het erfgoedconvenant kansen om het lokaal erfgoed te valoriseren. Door lokale initiatieven en partners te ondersteunen, worden de krachten gebundeld. Meer overleg is een stap in de goede richting om op termijn meer inhoudelijke kruisbestuiving te stimuleren.

Ook biedt de nieuwe planningsperiode voor de gemeentelijke cultuurbeleidsplannen 2014-2019 mogelijkheid tot meer synergie voor wat betreft de erfgoedwerking. Erfgoed kan ingezet worden als middel, bijvoorbeeld in het kader van gemeenschapsvormende projecten.

1.2.3 Cultureel erfgoedbeleidsplan Pajottenland & Zennevallei

Bij de aanvraag voor een convenant 2011-2014 werd samenwerking met het erfgoedconvenant van de VGC gezien als kans: de werking richt zich op de Vlaamse aanwezigheid in Brussel, maar ook de Brusselse diversiteit is een belangrijk facet. Dat geldt voor de publiekswerking en de samenwerking met partners binnen en buiten de erfgoedsector. De ervaring van de erfgoedcel op het vlak van methodiekontwikkeling als het gaat om het omgaan met de diversiteit van actoren en publiek is een belangrijk facet dat inspirerend kan werken voor de regio Pajottenland & Zennevallei. De bottom-up-benadering – vanuit lokale gemeenschappen, met respect voor de vrijwilligers, alle partners op voet van gelijkheid – levert ideeën op voor de aanpak in Pajottenland & Zennevallei.

De erfgoedcel Brussel kan contacten met allerlei erfgoedinstellingen in het hoofdstedelijk gewest helpen leggen. De werking rond een erfgoedforum, die in Brussel in 2010 van start gaat, is een uitgelezen kans om samen met de aangrenzende regio en vzw 'de Rand' te experimenteren rond gezamenlijke thema's, met diversiteit als rode draad. Zoals Pajottenland & Zennevallei moeilijk kunnen werken aan hun erfgoed zonder Brussel, is Brussel geen eiland dat bestaat zonder een hinterland. Een samenwerking kan dan ook voor beide convenants een win-winsituatie opleveren.

Conclusies

Vanuit de band tussen Brussel en de Rand is het een kans om in te zetten op samenwerking en expertise-uitwisseling met een mogelijk erfgoedconvenant Pajottenland & Zennevallei.

1.3 Internationaal niveau

1.3.1 Kaderconventie Raad van Europa

Deze conventie, kortweg de *Conventie van Faro* (27/10/2005), stipuleert dat erfgoed een mensenrecht is. De kaderconventie koppelt het recht op erfgoed aan de plicht het eigen erfgoed, maar ook dat van anderen, te respecteren. De hele kaderconventie ademt de democratische basisdoelstellingen van de Raad van Europa uit en benadrukt daarom sterk de rol van erfgoed in conflictbeheersing door dialoog en wederzijds respect voor de diversiteit van het erfgoed.

Vanuit het idee van duurzame ontwikkeling wordt erfgoed gezien als een hulpbron voor culturele, ecologische, economische, sociale en politieke ontwikkeling. Cultureel erfgoed kan bijdragen leveren aan een ander beleid en kan in een wereld van mondialisering en globalisering zorgen voor de bescherming van de culturele diversiteit.

De Conventie lanceerde ook het begrip '*erfgoedgemeenschap*': een groep van mensen met een gedeeld belang in een bepaald erfgoed. "A heritage community is defined as a variable geometry without reference to ethnicity or other rigid communities. Such a community may have a geographical foundation linked to a language or religion, or indeed shared humanist values or past historical links. But equally, it may arise out of a common interest of another type".

Het begrip '*cultureel-erfgoedgemeenschap*' speelt in het Erfgoeddecreet een cruciale rol. Een *cultureel-erfgoedgemeenschap* is namelijk een groep organisaties en personen die een bijzondere waarde hechten aan specifieke aspecten van het cultureel erfgoed en die deze aspecten wensen door te geven aan toekomstige generaties. Wij behoren allemaal, bewust of onbewust, tot één of meerdere cultureel-erfgoedgemeenschappen. Het behoren tot een cultureel-erfgoedgemeenschap vertelt iets over de verhouding die we hebben met cultureel erfgoed of met bepaalde aspecten ervan. Een cultureel-erfgoedgemeenschap gaat over relaties, over hoe we ons aangetrokken voelen of een verwantschap hebben met cultureel erfgoed of aspecten ervan. Het zegt niets over het eigenaarschap of het bezit. We hoeven namelijk geen eigenaar – in de strikte betekenis van het woord – te zijn om er ons toe aangetrokken te voelen.

1.3.2 Unesco-conventie betreffende bescherming van immaterieel erfgoed

Op 17 oktober 2003 is de *UNESCO-conventie voor het immaterieel cultureel erfgoed* goedgekeurd door de Algemene Vergadering van UNESCO. De conventie handelt over orale tradities en uitdrukkingen, de spektakelkunsten, sociale praktijken, rituelen, feesten, kennis en praktijken in verband met de natuur en het heelal en traditionele ambachtelijkheid.

Op 20 april 2006 trad deze conventie in werking na ratificatie door dertig landen. België behoorde tot de eerste dertig landen die de conventie ratificeerden. De landen die zich aansluiten bij de conventie verbinden zich ertoe om het immaterieel erfgoed op hun grondgebied te beschermen en om één of meerdere inventarissen aan te leggen van dit erfgoed in samenwerking met de gemeenschappen en groepen waarbinnen dit erfgoed leeft. De conventie bevat ook verschillende instrumenten voor het beschermen van het immaterieel erfgoed: het Fonds voor de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed en een Algemene Vergadering van Deelnemende Staten en een Intergouvernementeel Comité.

De belangrijkste doelstellingen van deze conventie zijn: vrijwaren van immaterieel cultureel erfgoed, het verzekeren van respect voor dat erfgoed van gemeenschappen, groepen en individuen, het bewustmaken op diverse niveaus van de nood tot samenwerking, hulp en wederzijdse evaluatie. Onder het 'vrijwaren van immaterieel erfgoed' wordt een brede waaier van maatregelen gevat, die gericht zijn op het verzekeren van de levensvatbaarheid van immaterieel erfgoed. Dit omhelst o.a. de identificatie, de documentatie, het onderzoek, de bewaring, de bescherming, de promotie, de verheffing, de overdracht (in het bijzonder via formele en niet-formele educatie) en de revitalisering van diverse aspecten van immaterieel erfgoed.

Conclusies

Op internationaal niveau maakt het toenemend belang van cultureel erfgoed het zeker de moeite waard om op lokaal vlak een duurzaam erfgoedbeleid uit te bouwen.

Ook hier is kiezen voor immaterieel erfgoed binnen het uitstippelen van een erfgoedbeleid op lange termijn een goede en duurzame keuze gezien de internationale ontwikkelingen.

2. Erfgoedconvenant Brussel

In dit onderdeel wordt de historiek van het erfgoedbeleid van de VGC, inclusief erfgoedconvenant, geschetst. Vervolgens wordt de organisatie, plaats en werking van de erfgoedcel binnen de huidige context beschreven, alsook het ondersteuningsbeleid van de VGC. Ten slotte wordt de voorlopige balans opgemaakt van de huidige convenantsperiode aan de hand van de doelstellingen uit het beleidsplan 2007-2011.

2.1 Historiek

Het beleid inzake cultureel erfgoed van de Vlaamse Gemeenschapscommissie kent geen lange traditie. Het gaat zelfs om een vrij recent beleidsdomein dat tijdens de laatste jaren werd ontwikkeld. Deze ontwikkeling is parallel verlopen met de grotere beleidsaandacht die ook de Vlaamse Gemeenschap heeft besteed aan het cultureel erfgoed.

2.1.1 Erfgoed- en museumbeleid vóór het erfgoedconvenant

Het ontstaan van het erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie lag in de **ondersteuning** van instellingen en verenigingen die Vlaamse aspecten van het erfgoed bewaren en/of bewaken, zoals het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel (AMVB).

De Vlaamse Gemeenschapscommissie ondersteunde ook folkloristische initiatieven.

Later, vanaf 1991, heeft de Vlaamse Gemeenschapscommissie met middelen van de Vlaamse Gemeenschap beleidsruimte kunnen creëren voor de **ondersteuning van enkele Brusselse musea**. Vanaf 1999 heeft de Vlaamse Gemeenschapscommissie door het Vlaamse decreet *tot erkenning en subsidiëring van musea van 20 december 1996* **overkoepelende initiatieven** voor de Brusselse musea kunnen nemen. Deze projecten kwamen in de plaats van de individuele ondersteuning aan de musea. Dit gebeurde meestal in samenwerking met de **Brusselse Museumraad** die in 1995 als overkoepelende organisatie van de Brusselse musea werd opgericht.

Ondertussen had de Vlaamse Gemeenschapscommissie in 1997 zelf een **verordening** 'houdende subsidiëring van verenigingen en manifestaties in het domein van het cultureel erfgoed' goedgekeurd, met de expliciete bedoeling om een beleidskader te scheppen voor de ondersteuning van verenigingen en manifestaties op het gebied van het cultureel erfgoed.

2.1.2 Erfgoedconvenant 2003 - 2010

Binnen het erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschap werden sedert 2000 erfgoedconvenants gesloten met grote steden. Tot 2005 ging het om experimentele convenants met een korte duurtijd. In 2003 heeft ook de Vlaamse Gemeenschapscommissie zich ingeschreven in het Vlaamse erfgoedverhaal door 2 van dergelijke korte convenants aan te gaan.

Op 7 mei 2004 werd de regelgeving m.b.t. de erfgoedconvenants decretaal verankerd in het decreet houdende de organisatie en subsidiëring van een cultureel-erfgoedbeleid. Binnen dit decreet werden nieuwe convenants gesloten met de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor de periodes 2005 - 2006 en 2007 - 2011. Het erfgoedconvenant werd op die manier een hefboom voor de VGC om haar eigen erfgoedbeleid verder uit te bouwen op een duurzame manier. Voor de convenant 2007 - 2011 werd reeds het volledige erfgoedbeleid van de VGC opgenomen, dus niet enkel de werking van de erfgoedcel.

Met het erfgoedconvenant werken de VGC en de Vlaamse Gemeenschap samen aan een integraal en geïntegreerd cultureel-erfgoedbeleid dat aangepast is aan de behoeften van het Brussels hoofdstedelijk gewest en dat dicht bij de lokale bevolking staat. Een verbreding en verdieping van het maatschappelijke draagvlak voor het culturele erfgoed staat voorop, zonder daarbij de zorg voor het erfgoed te vergeten. Het cultureel erfgoed wordt aan de hand van eigentijdse interpretaties geactualiseerd en geïntegreerd in de maatschappij. Samenwerking en uitwisseling van expertise in het erfgoedveld en de leefgemeenschappen zorgen onder meer voor het ontstaan van expertiseplatformen op het lokale niveau. Bovendien ondersteunt de Vlaamse Gemeenschap de VGC bij de ontwikkeling en het uitvoeren van een bijzonder beleid om specifieke bevolkingsgroepen te betrekken bij het cultureel erfgoed van Brussel.

Op 24 mei 2008 kwam er een nieuw erfgoeddecreet waarbij erfgoedconvenants nog steeds een van de speerpunten zijn. Naast het ondersteuningsbeleid dat voor alle convenants werd toegevoegd, kwamen er voor de VGC nieuwe uitdagingen, nl. het cultureel erfgoedforum en het regionaal depotbeleid. Deze twee pistes zijn momenteel volop in ontwikkeling en zullen zeker in de volgende beleidsperiode verder uitgebouwd worden. Beide pistes bieden heel wat mogelijkheden voor de verdere uitbouw van het erfgoedbeleid van de VGC. Voor het **erfgoedforum** is in Brussel duidelijk een draagvlak aanwezig in het brede culturele veld. Dit is positief omdat de VGC het forum van onderuit wil laten werken en een breed beleidsoverschrijdend netwerk tot stand wil brengen. Vanaf 2010 werkt een coördinator binnen de VGC voluit aan de uitbouw van dat netwerk. Zo staan een aantal concrete projecten in de steigers die vanuit het netwerk ontwikkeld worden. Het **regionaal depotbeleid** biedt mogelijkheden om het cultureel erfgoed verbonden aan de Nederlandstalige aanwezigheid in Brussel gecentraliseerder en beter te bewaren en ontsluiten. In dit kader is dan een belangrijke rol weggelegd voor het AMVB. Tegelijkertijd is een ondersteuning van het ruimere erfgoedveld aan de orde om rond depotwerking enkele acties op te zetten. De verdere ontwikkeling van dit beleid zal een aandachtspunt zijn in de komende beleidsperiode. Voor beide pistes volgt de VGC het overleg en de ontwikkelingen op Vlaams niveau op.

Conclusies

Het cultureel erfgoedconvenant met de VGC is moeilijk te vergelijken met andere convenants omwille van de specifieke institutionele context van het Brussels hoofdstedelijk gewest. Overleg en afstemming tussen de overheden om cultureel erfgoedbeleid op het niveau van Brussel uit te bouwen is belangrijk.

Het cultureel erfgoedforum biedt een unieke kans aan de VGC om een beleidsoverschrijdend netwerk van culturele actoren uit te bouwen.

Voor de uitbouw van een regionaal depotbeleid dient maximale aansluiting gezocht te worden met de provincies en met FARO, rekening houdend met de Brusselse realiteit.

2.2 Erfgoedcel

2.2.1 Organisatie en plaats binnen de VGC

Met het sluiten van het convenant ging de VGC eind 2003 over tot de aanwerving van 2 erfgoedcoördinatoren. Zo ging de erfgoedcel Brussel van start binnen de administratie van de Vlaamse Gemeenschapscommissie onder de dienst 'Algemeen Cultuurbeleid, Kunsten en Erfgoed' van de algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport.

De erfgoedcoördinatoren zijn in gebed in de VGC en kunnen een beroep doen op algemene omkadering, zowel vanuit de eigen directie als vanuit andere directies (bijv. uitleendienst). Ze hebben een gelijkwaardige taakverdeling en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en eventuele bijsturing van het erfgoedconvenant. De erfgoedcoördinatoren zijn belast met het in kaart brengen, de netwerkvorming, het ontwikkelen van een bovenlokale dimensie, het ontwikkelen van mogelijkheden tot samenwerking en de uitvoering van een publieksgerichte opening en maatschappelijke integratie van het cultureel erfgoed. De 2 coördinatoren werken samen met een adjunct van de directeur die ondermeer instaat voor het museumbeleid, de subsidiering en ondersteuning via advies en vorming.

Gaande weg kwam er binnen het bestaande personeelskader meer en meer ondersteuning van een administratieve kracht. In 2010 werd een nieuwe medewerker aangeworven voor het cultureel erfgoedforum.

Het huidige aantal personeelsleden is een minimale vereiste voor een goede werking van de erfgoedcel, gezien haar ruime werkterrein en het groot aantal taken die bij de coördinerende rol van een erfgoedcel horen. Intern is er een tweewekelijks overleg tussen alle medewerkers.

De administratie en het bredere netwerk van de VGC biedt kansen voor het erfgoedbeleid van de VGC en dus ook voor de erfgoedcel.

Binnen de Algemene Directie Cultuur, Jeugd, Sport zijn heel wat linken te leggen met andere beleidsdomeinen. Zo is via het Lokaal Cultuurbeleid de link verzekerd naar het netwerk van **gemeenschapscentra** en **Nederlandstalige bibliotheken**, alsook de **cultuurbeleidscoördinatoren**. In de Brusselse gemeentes. Dit netwerk is niet alleen belangrijk bij de communicatie over erfgoedprojecten, maar ook om een actieve rol te spelen op het vlak van een lokaal erfgoedbeleid. Deze lokale cultuurpartners zijn voor de erfgoedcel belangrijke antennes ten aanzien van het plaatselijke verenigingsleven en potentiële erfgoedgemeenschappen. De band met het verenigingsleven is er ook via de dienst Sociaal-cultureel werk. Via het kunstenbeleid kan een link gelegd worden met de Brusselse Kunstensector. De kennis en expertise van de VGC-jeugddienst kan bij bepaalde initiatieven naar **kinderen en jongeren** toe ingezet worden. Via de algemene directie Onderwijs en Vorming zijn er linken naar het **Nederlandstalig Onderwijs** in Brussel.

Conclusies

De erfgoedcel als onderdeel van de VGC administratie biedt mogelijkheden om beleidsoverschrijdend te werken. De andere beleidsdomeinen van de VGC kunnen aangewend worden om aan publieksverbreding- en verdieping te doen. Vooral voor het bereiken van kinderen en jongeren zou meer samenwerking met de sectoren Jeugd en Onderwijs aangewezen zijn.

De relaties met het lokaal cultuurbeleid kunnen nog aangescherpt worden met het oog op een betere wisselwerking tussen de erfgoedwerking van de VGC en die van de gemeenten en op het valoriseren van lokaal erfgoed. De drie lokale cultuurpartners (cultuurbeleidscoördinator, gemeenschapscentrum en bibliotheek) spelen daarbij een belangrijke rol.

Partners binnen andere domeinen, zoals het sociaal-culturele veld en de kunstensector, bieden mogelijkheden om sectoroverschrijdend rond erfgoed te werken en te experimenteren.

Brussel is complex. Dat betekent dat er noden zijn op heel wat domeinen. De erfgoedcel kan niet aanwezig zijn op al die domeinen en dus moeten er keuzes gemaakt worden.

De VGC is in het werkveld over het algemeen gekend als subsidiërende overheid. Dit maakt dat de erfgoedcel niet altijd als potentiële partner beschouwd wordt. Het potentieel tot samenwerking met en ondersteuning van de erfgoedcel is te weinig gekend en daardoor worden kansen gemist langs beide kanten.

2.2.2 Werking

De erfgoedcel werkt binnen het kader van een erfgoedconvenant dat de Vlaamse Gemeenschap sluit met de VGC. Momenteel zijn er in Vlaanderen en Brussel 19 erfgoedcellen actief.

De erfgoedcel beheert zelf geen erfgoed. Ze is op verschillende fronten tegelijk actief. Gebouwen- en monumentenzorg behoren niet tot haar bevoegdheden.

De erfgoedcel bouwt een duurzaam erfgoedbeleid uit, samen met het lokale erfgoedveld. De taak van een erfgoedcel start bij het in kaart brengen van het lokale erfgoed. De erfgoedcel maakt het Brussels erfgoed toegankelijk voor een zo breed mogelijk publiek. Ze bevordert de samenwerking tussen de verschillende erfgoedactoren en bouwt netwerken uit. Ze heeft aandacht voor het behoud en het beheer van erfgoed.

Dit resulteert in diverse werkvormen waarbij sommige zich meer **achter de schermen** afspelen, maar daarom niet minder belangrijk zijn. Het gaat om de grondige verkenning van het erfgoed en het erfgoedveld, de basis van het lokaal erfgoedbeleid op maat van Brussel, maar ook het stimuleren van netwerken en het uitwisselen van expertise. Zo is het Archievenoverleg een vaste waarde geworden voor de Brusselse archiefsector en iets dat de deelnemers willen behouden. Wat betreft ontwikkelingen op Vlaams niveau is de erfgoedcel goed op de hoogte van wat reilt en zeilt en heeft zij voor het lokale veld een informatie- en scharnierfunctie. In datzelfde kader is er regelmatig overleg tussen de erfgoedcellen onderling.

De meer **zichtbare en evenementiële werking** spitst zich vooral toe op jaarlijks weerkerende initiatieven zoals Erfgoeddag en Week van de Smaak. Voor Erfgoeddag is er voor de erfgoedcel een belangrijke taak weggelegd in de coördinatie en communicatie op Brussels niveau. Voor Week van de Smaak is dat minder het geval en geeft de erfgoedcel stimulansen naar het brede culturele veld. Voor beide initiatieven werkt de erfgoedcel de laatste jaren heel gericht eigen initiatieven uit. Voor Erfgoeddag is dit vaak doelgroepgericht. Voor de communicatie wordt gedacht aan anderstaligen die Nederlands leren door te werken met taaliconen in samenwerking met het Huis voor het Nederlands. Voor Week van de Smaak is er sinds 2009 het concept om te werken rond de verschillende gemeenschappen in Brussel, gelinkt aan het gastland.

Daarnaast coördineert en ondersteunt de erfgoedcel **erfgoedprojecten**. De erfgoedcel heeft uiteraard niet altijd zelf de nodige kennis en expertise in huis. Ze streeft naar een win-win situatie door de aanwezige kennis en expertise binnen het Brusselse werkveld optimaal in te zetten. Opdrachten voor het uitvoeren van projecten of onderdelen van project worden vanuit die filosofie gegeven aan partners. Op die manier worden partners ondersteund en gewaardeerd voor hun inbreng. De erfgoedcel draagt samen met de meewerkende erfgoedactoren de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het project in kwestie. Van belang hierbij is uiteraard het wederzijds vertrouwen tussen de partners. Waar mogelijk worden andere partners betrokken die het project nog meer kunnen versterken. Meestal worden de projecten begeleid en geconcretiseerd door een stuurgroep die bestaat uit de erfgoedcel, de partner(s) en andere deskundigen. Dit biedt kansen op het vlak van samenwerking waarbij de krachten gebundeld worden om samen sterk naar buiten te treden. Ook zorgt het voor de uitwisseling van kennis en de bevordering van de deskundigheid van de samenwerkende partners. Erfgoedprojecten worden ondersteund via de besluitvorming van het College van de VGC. De verschillende afdelingen van de VGC administratie worden hiervoor ingeschakeld, zowel in de begeleiding van de procedures als in de controle van de projecten.

Met het oog op het vergroten van het draagvlak is er binnen de werking aandacht voor de actualisering van het cultureel erfgoed door het te plaatsen binnen een hedendaagse context en het te integreren in de maatschappij. Daarom is het belangrijk om **sectoroverschrijdend** te werken. Erfgoedthema's kunnen door kruisbestuiving in samenwerking met tal van actoren (kunsten, literatuur, toerisme,...) een ruimer draagvlak krijgen. Binnen de projectwerking is deze manier van werken echt wel de moeite als we kijken naar projecten zoals WIT.

Andere sterke punten in geslaagde projecten zijn onder meer initiatieven rond **minder bekend of evident erfgoed**, zoals Brussel in beeldekens. Projecten die **vanuit de basis** vertrekken of die persoonlijke verhalen tonen verlopen meestal ook positief, zoals Expo 58 – Déjà View, Turken op de Meridiaan. **Doelgroepgericht** werken loont de moeite indien ook de aanpak en de communicatie daarop is afgestemd, zoals bij Museum Night Fever van de Brusselse Museumraad.

Om de slaagkansen van een initiatief in te schatten, is de aanwezigheid van een **draagvlak** essentieel. Zonder draagvlak is het moeilijk om samenwerking te stimuleren en een concreet initiatief vanuit die samenwerking vorm te geven.

De werking van de erfgoedcel wordt zo goed mogelijke **gedocumenteerd**. Dit is niet enkel van belang voor het jaarverslag, maar ook om zelfreflectie op basis van objectieve gegevens mogelijk te maken en om toekomstgericht de acties en processen daaraan verbonden te kunnen kaderen binnen het erfgoedbeleid.

De inhoudelijke thema's en mogelijke acties worden jaarlijks vastgelegd in een **actieplan** waarbij de erfgoedcel rekening houdt met de kansen en de noden binnen de sector, dit alles uiteraard binnen de marges van het convenant en het beleidsplan. Het uitstippelen van een erfgoedbeleid houdt rekening met de beperkte impact van de Vlaamse Gemeenschapscommissie als Nederlandstalige instelling binnen een institutioneel verdeelde en meertalige omgeving.

Voor wat betreft het **erfgoedforum** werd in 2010 een coördinator aangeworven die voor Brussel het kader verder uittekent en die het beoogde beleidsoverschrijdend netwerk coördineert en begeleidt. Uit de ervaring van de erfgoedcel is duidelijk dat deze extra functie echt wel nodig zal zijn om een netwerk uit te bouwen en in beweging te houden, los van de praktische zaken verbonden aan de uitbouw van een erfgoedforum. In 2010 wordt gestart met de eerste projectgroepen die concrete initiatieven uitwerken vanuit dat netwerk. Daarnaast is ruimte voorzien voor expertise-uitwisseling binnen een bredere groep door lokale platformen en platformen voor expertise-uitwisseling en terugkoppeling via koepelorganisaties. Jaarlijks zal naar het brede veld teruggekoppeld worden over de stand van zaken en de realisaties binnen het forum. Zo worden er voldoende instapkansen gecreëerd voor het open netwerk dat het forum beoogt. Diversiteit in al zijn facetten speelt binnen dit netwerk een hoofdrol. Diversiteit in de verhalen en historische contexten, de locaties, het erfgoed, de partners en de publiekswerking. Voor Brussel is het cultureel erfgoedforum een boeiende oefening die voor de werking van de erfgoedcel zeker een meerwaarde kan betekenen vanuit een wisselwerking tussen erfgoedcel en het netwerk dat ontstaat.

Voor het **regionaal depotbeleid** maakt de Vlaamse overheid vanaf 2011 extra middelen vrij voor tewerkstelling zoals dit geschreven staat in het decreet. Dit extra personeel heeft de VGC nodig om het depotbeleid ten volle uit te bouwen omdat het bovenop de reeds bestaande erfgoedwerking komt. Tot op heden werd het depotbeleid eerder beperkt ingevuld. Zo werkte de VGC samen met de provincies aan een handleiding rond depotwerking (inclusief richtlijnen en procedures) en wordt in 2011 een onderzoek gestart naar mogelijke beleidsprioriteiten of pistes voor een depotbeleid vanuit de VGC.

Het **ondersteuningsbeleid** wordt beschreven in 2.3..

De inbedding in een **overheidsinstelling** als de Vlaamse Gemeenschapscommissie betekent ook dat de erfgoedcel werkt via **gangbare beslissings- en controleprocedures**. Administratieve processen hebben soms het nadeel dat ze vertragend kunnen werken. Anderzijds zijn er ook voordelen aan de inbedding in een overheid. Zo is door de scheiding van de processen zoals besluitvorming, uitbetaling enz., automatisch een controlemechanisme ingebouwd.

De krachtlijnen van het erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie worden uitgezet door het **bevoegde collegelid** binnen het College van de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Het College wordt geadviseerd door een **werkgroep Erfgoed** met vertegenwoordigers uit het brede werkveld.

Conclusies

De werking achter de schermen is weinig zichtbaar, maar dient zeker versterkt te worden. Expertise-uitwisseling, kennisdeling en deskundigheidsbevordering zijn essentieel voor het versterken van het erfgoedveld. Het verder in kaart brengen van het aanwezige erfgoed, de expertise, maar ook de noden en behoeften is daarbij een blijvende opdracht die binnen de Brusselse context niet evident is.

De erfgoedcel gaat uit van de sterktes in het erfgoedveld om samenwerking te stimuleren en zo elkaars potentieel te versterken.

Sterk inzetten op evenementen zoals Erfgoeddag en Week van de Smaak loont de moeite om zo een grotere zichtbaarheid te creëren voor het Brussels erfgoed.

Samenwerking zowel binnen als buiten de sector is nodig om het draagvlak voor cultureel erfgoed te versterken. Over de muurtjes kijken door kruisbestuiving met andere domeinen zoals kunsten, toerisme,... is daarbij essentieel.

Initiatieven rond minder bekend erfgoed en vanuit een bottom-up benadering blijven de beste garantie voor een geslaagde projectwerking. Een betere bekendheid van de erfgoedcel als partner is daarbij een aandachtspunt. Omgekeerd vinden top-down projecten veel minder een draagvlak bij mogelijke partners.

De aandacht voor doelgroepen binnen het huidige erfgoedbeleid is een pluspunt en kan verder uitgebouwd worden.

Binnen het brede culturele veld kan het erfgoedforum een impuls geven op het vlak van het erfgoedbeleid. Er is immers een draagvlak aanwezig voor een dergelijk netwerk. Ook kan het forum en haar activiteiten de werking van de erfgoedcel versterken vanuit de wisselwerking die ontstaat.

De VGC heeft als overheid slecht een beperkte impact binnen de Brusselse context. Het erfgoedbeleid houdt daar rekening mee.

2.2.3 Vlaams netwerk

Het spreekt voor zich dat de erfgoedcel als partner een beroep doet op een Brussels netwerk voor de realisatie van de doelstellingen van het convenant. Daarnaast maakt de erfgoedcel deel uit van **een netwerk van erfgoedcellen** in Vlaanderen. Op regelmatige tijdstippen komen de erfgoedcellen samen en worden ervaringen uitgewisseld over eigen projecten. De laatste ontwikkelingen op het vlak van het erfgoedbeleid worden meegedeeld en besproken. Ook is er aandacht voor projecten of initiatieven die mogelijk interessant zijn voor het erfgoedveld.

Op Vlaams niveau volgt de erfgoedcel ook studiedagen en informatiemomenten. Dit alles gebeurt met het oog op expertise-uitwisseling, deskundigheidsbevordering en informatieoverdracht.

Conclusies

Het is van belang om de aansluiting met het Vlaamse niveau te verzekeren. De erfgoedcel moet vinger aan de pols houden met wat er in Vlaanderen gebeurt op het vlak van erfgoed en waar mogelijk vertalen naar de Brusselse context.

Op het niveau van de erfgoedcellen blijft het belangrijk om, ondanks de verschillen tussen de erfgoedcellen onderling, contacten te onderhouden en ervaringen en expertise uit te wisselen.

2.3 Ondersteuningsbeleid

2.3.1 Financiële ondersteuning

De VGC maakt binnen de begroting jaarlijks middelen vrij om organisaties en initiatieven op het vlak van erfgoed te subsidiëren. Binnen het erfgoedbeleid is dit een belangrijk gegeven. Enerzijds geeft een dergelijk ondersteuningsbeleid ruimte aan organisaties in het erfgoedveld om een eigen werking te ontplooien en expertise op te bouwen. Het is een steun in de rug voor kleinere organisaties die op die manier projectmatig aan de slag kunnen rond erfgoed. Anderzijds komt de erfgoedcel op die manier in contact met de ondersteunde organisaties en wordt een duurzame relatie opgebouwd. Op basis van projecten krijgt de erfgoedcel een zicht op wat er leeft en gebeurt in het veld, zowel bij professionele organisaties als bij verenigingen.

Het overzicht in bijlage biedt een overzicht van de organisaties en initiatieven die de voorbije jaren ondersteund werden (bijlage 4).

Het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel en het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal ontvangen een **nominatim subsidie**. Historisch waren deze 2 organisaties van bij het ontstaan van de VGC partners.

Op 30 april 1997 bekrachtigde het College van de Vlaamse Gemeenschapscommissie de **verordening** nr. 97/001 houdende subsidiëring van verenigingen en manifestaties in het domein van het cultureel erfgoed. Jaarlijks (1 oktober) kunnen verenigingen die actief zijn op het vlak van erfgoedbewaring, erfgoedbeheer, of publiekswerking een subsidieaanvraag indienen bij de algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport. Tweemaal per jaar (1 april en 1 oktober) kunnen manifestaties die een initiatief rond het Brusselse erfgoed ontwikkelen, een subsidie aanvragen.

Binnen de verordening werd in 2007 een specifiek **reglement** opgemaakt voor de ondersteuning van verenigingen actief op het vlak van heemkunde, dialectologie en/of familiekunde, folkloristische verenigingen en feesten. Jaarlijks (1 maart) kunnen deze verenigingen een subsidieaanvraag indienen.

Een apart artikel in de begroting maakt het de VGC mogelijk de **Brusselse Museumraad** te ondersteunen als koepelorganisatie voor de Brusselse musea.

De organisaties en projecten die vanuit de VGC op deze manier ondersteund worden, worden binnen de VGC opgevolgd. De erfgoedcel bekijkt de inhoudelijke verslagen en overlegt waar nodig met de betrokken organisaties. De dienst Financiën controleert de financiële afrekening.

2.3.2 Logistieke ondersteuning

De **algemene uitleendienst** van de VGC biedt een heel gamma aan mogelijkheden op het vlak van ontlenen van materiaal allerhande. Meer specifiek voor erfgoedwerking kan bij de **erfgoedcel** volgend materiaal ontleend worden: museumtechnisch materiaal en opnameapparatuur voor projecten mondelinge geschiedenis.

Op **communicatief** vlak kan de erfgoedcel een helpende hand bieden op het vlak van de communicatie van erfgoedprojecten. Dit kan virtueel via website en nieuwsbrief, maar ook materieel door distributie van promotiemateriaal via VGC-kanalen. Voor de Brusselse musea ondersteunt de VGC de Brusselse Museumraad, onder meer vanuit hun rol ten aanzien van de musea op het vlak van communicatie en promotie van het aanbod.

Zeer specifiek zijn binnen het erfgoedbeleid een aantal instrumenten ter bevordering van het gebruik van het Nederlands in de erfgoedsector. Zo is er een regeling voor een tussenkomst aan een gunstig tarief bij **vertalingen** van het Frans naar het Nederlands. Deze tussenkomst kan worden gevraagd voor publieksgerichte teksten. De enige beperking is dat het niet om teksten voor catalogi kan gaan. De erfgoedcel kan ook advies voor goede vertalers geven. Daarnaast wordt ondersteuning geboden voor het gebruik van het Nederlands in onthaalfuncties bij bijv. musea.

Binnen het erfgoedbeleid van de VGC kan de erfgoedcel **vormingsinitiatieven** ontwikkelen die aansluiten bij vragen en noden uit het veld. Tevens sluit de VGC via het museumconsulentenoverleg aan bij het vormingsaanbod op landelijk niveau en organiseert de VGC binnen dat kader regelmatig vormingen in Brussel. Dikwijls werkt de erfgoedcel hiervoor samen met de Provincie Vlaams-Brabant.

2.3.3 *Personele ondersteuning*

Organisaties kunnen steeds bij de erfgoedcel terecht voor advies in verband met erfgoedgerelateerde kwesties. Heeft de erfgoedcel zelf niet de nodige expertise in huis, dan tracht ze vanuit haar scharnierfuncties door te verwijzen naar nuttige contacten en/of andere organisaties.

Conclusies

De VGC voert een ondersteuningsbeleid op diverse vlakken ten aanzien van erfgoedorganisaties en -initiatieven. Dit moet zeker gecontinueerd worden binnen een duurzaam erfgoedbeleid waarbij organisaties en initiatieven op erfgoedvlak voluit ondersteund worden. De mogelijkheden zijn op dit moment nog te weinig bekend bij de brede sector.

2.4 *Evaluatie van het huidige erfgoedconvenant 2007-2011*

De evaluatie van de afzonderlijke acties en projecten op basis van de doelstellingen komt uitgebreid aan bod in de jaarverslagen. Onderstaande evaluatie gaat daarom niet diep in op deze afzonderlijke acties en projecten maar maakt per doelstelling van het beleidsplan 2007-2011 een balans op van de resultaten.

2.4.1 *De Vlaamse Gemeenschapscommissie ontwikkelt een duurzaam en integraal erfgoedbeleid in overleg met de erfgoedsector binnen de krijtlijnen van het Vlaamse erfgoeddecreet*

Tijdens de beleidsperiode heeft de VGC gewerkt aan een duurzaam en integraal erfgoedbeleid in het kader van het erfgoedconvenant met de Vlaamse Gemeenschap. Het gevoerde beleid bestond aanvankelijk uit 2 sporen, de werking van de erfgoedcel en het ondersteuningsbeleid. In 2009 kwamen het cultureel erfgoedforum en het regionaal depotbeleid erbij als derde en vierde spoor.

Het **ondersteuningsbeleid** zorgde voor een ondersteuning van het Brusselse erfgoedveld. Dit gebeurde onder andere door subsidies (nominatimsubsidies, verordening en het reglement). Volgende organisaties werden door de VGC ondersteund voor hun jaarwerking: AMVB, Belgisch Stripcentrum, Epitaaf, Sint-Lukasarchief, heemkundige kringen (De Swaene, Anderlechtensia, Laca, Molenbecca, Sint-Achtenberg), VVF-Brussel, dialectverenigingen (ARA, Academie van het Brussel, Speegelmanne) en andere verenigingen (Koninklijke en Keizerlijke Gilde Sint-Sebastiaan, Orde der Vrienden van Manneke Pis, Ridders van Sint-Michiel). De projecten die de afgelopen periode ondersteund werden zijn terug te vinden in de jaarverslagen. Logistiek werd ondersteuning geboden door de vertaaldienst en het uitlenen van museumtechnisch materiaal en opnameapparatuur. Op personeel vlak konden organisaties altijd een beroep doen op de erfgoedcel voor advies.

De **werking** die ontplooid werd vanuit de **erfgoedcel**, hield rekening met wat er leefde in de erfgoedsector. Hiervoor werden verschillende middelen aangewend. In 2007 hanteerde de erfgoedcel de werkwijze van plaatsbezoeken aan individuele erfgoedorganisaties. Door de komst van een nieuw erfgoeddecreet en de plannen rond een gecoördineerde bevraging van de erfgoedsector (nu het Prisma project) is de erfgoedcel met deze methodiek gestopt. Wel bleef ze de contacten behouden via intermediaire organisaties zoals de Brusselse Museumraad, via sectoraal overleg zoals het Archievenoverleg en via ondersteunende initiatieven zoals het project Lokaal Geheugen, waarbij heemkundige kring Sint-Achtenberg partner was in de proeftuin rond mondelinge geschiedenis. In 2010 stapte de erfgoedcel in een gezamenlijk traject van de erfgoedcellen onder begeleiding van FARO rond omgevingsanalyse.

De informatie over vragen en noden die verzameld werd, was nuttig voor het invullen van acties. Voorbeelden hiervan zijn een infomoment over vrijwilligerswerking (2007), verschillende cursussen Nederlands voor onthaalmedewerkers in musea, het zakwoordenboekje Cultu(u)re, de thema's van het Archievenoverleg, de initiatieven van de Brusselse Museumraad. Ook inhoudelijke projecten zijn vaak een meerwaarde als ze groeien vanuit het veld zelf, zoals met WIT het geval was.

Zowel voor de subsidieaanvragen binnen het ondersteuningsbeleid als voor de werking van de erfgoedcel gaf de **werkgroep Erfgoed** advies.

De erfgoedcel is een onderdeel van de administratie van de VGC. Ze doet zowel beleidsvoorbereidend als -uitvoerend werk in relatie tot het College en de Raad van de VGC. Zo worden de beleidslijnen in de beleidsnota's vertaald in beleidsplannen en actieplannen. Het beleidsplan wordt ter goedkeuring voorgelegd aan College en Raad, het actieplan aan het College.

Voor het **communiceren** van het erfgoedbeleid van de VGC werden volgende middelen ingezet: de website www.erfgoedbrussel.be en de nieuwsbrief, informatie-uitwisseling op vergaderingen of tijdens andere ontmoetingsmomenten, informele contacten en een infosessie op 30 september 2009.

De erfgoedcel bleef ook het **brede culturele veld** aanspreken. Zo was er in 2008 een infoavond in Zinnema voor het sociaal-culturele veld, waar ook het erfgoedbeleid van de VGC werd voorgesteld. In 2008 werd het addendum bij het beleidsplan 2007-2011 voor advies voorgelegd aan de adviesraad Cultuur. In 2009 was er een ontmoeting met de kunstensector tijdens een bijeenkomst van het Brussels Kunstenoverleg en de studiedag Lokaal Cultuurbeleid met de cultuurbeleidscoördinatoren. In 2010 was er een hoofdstedelijke staf met de medewerkers in de gemeenschapscentra rond de nieuwe beleidsplannen binnen de algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport, met erfgoed als een van de onderwerpen binnen het lokaal cultuurbeleid.

2.4.2 *De Vlaamse Gemeenschapscommissie stimuleert vormen van netwerking en samenwerking*

Wat betreft het bevorderen van de netwerken en de samenwerking binnen de erfgoedsector werden verschillende initiatieven genomen. Zo werd het in 2005 opgestarte **Archievenoverleg** verder gezet als belangrijk platform voor ontmoeting en uitwisseling tussen in Brussel actieve archivariissen. De thema's werden door de groep zelf aangereikt. De erfgoedcel heeft hier een coördinerende en ondersteunende rol. Voor de musea ondersteunde de VGC initiatieven van de **Brusselse Museumraad**, die enerzijds vooral gericht zijn op publiekswerking naar diverse doelgroepen, maar die anderzijds ook zorgen voor uitwisseling tussen de medewerkers in de Brusselse musea. Voor de heemkundige kringen was er een poging tot netwerking via het project Lokaal Geheugen, maar de respons in Brussel was gering.

Binnen de projectwerking heeft de erfgoedcel ook aandacht voor samenwerking binnen het brede culturele veld. Zo is bijv. **Erfgoeddag** een jaarlijks weerkerend evenement waarbij ontmoetingskansen gecreëerd worden. Soms ontstaan boeiende samenwerkingen zoals het Intercultureel parcours rond mythen en sagen (Erfgoeddag 2007) in het kader van de samenwerking met Het Groot Beschrijf, dat na Erfgoeddag een jaarlijks terugkerend initiatief is geworden, waarbij verschillende verenigingen samenwerken.

Door het ondersteunen van ARA bij de organisatie van de **Weik van 't Brussels** werd ook het netwerk actief op het vlak van dialect versterkt. De Weik is nu een vaste waarde geworden voor iedereen die het Brussels dialect een warm hart toedraagt. De projectwerking **Expo 58** bood verschillende kansen tot netwerking en samenwerking, zowel op Vlaams niveau als op Brussels niveau. Tijdens de verzamelfase werden partners aan het werk gezet om getuigenissen te verzamelen, hoewel dit niet met alle partners altijd even gemakkelijk verliep. Ook tijdens de ontsluitingsfase was er een breed netwerk van partners actief, wat de coördinatie niet gemakkelijk maakte. Ook projecten zoals **WIT** en **Brussel in beeldekes** zijn uitgegaan van de doelstelling van samenwerking op diverse niveaus. Met **In-fusion** werd samenwerking gezocht met organisaties van etnisch-culturele minderheden, met steun van het Minderhedenforum. Omwille van verschillende redenen is dit project voor Brussel niet over de volledige lijn geslaagd.

Binnen Brussel zocht de erfgoedcel contact met verschillende netwerken zoals Brussels Kunstenoverleg, Brussels Sociaal-Cultureel Netwerk en Lasso. De erfgoedcel was een partner binnen een netwerk op Vlaams niveau. Zo was ze actief in het overleg tussen erfgoedcellen onderleg en in het museumconsulentenoverleg. Ook was ze aanwezig bij tal van studiedagen, informatiemomenten om zo steeds op de hoogte te zijn van de laatste ontwikkelingen in de erfgoedsector. Belangrijke ontwikkelingen zoals het nieuwe Erfgoeddecreet van 2008 werden gecommuniceerd aan de sector. Voor het overleg tussen de erfgoedcellen werd in 2009 werk gemaakt van een hervorming van de overlegstructuur. Door de nieuwe formule van collegagroepen (communities of practice) en themadagen is er meer ruimte voor onderling overleg en expertise-uitwisseling.

2.4.3 De Vlaamse Gemeenschapscommissie maakt, in samenwerking met de erfgoedsector en met andere domeinen, het erfgoed op een creatieve manier toegankelijk voor een breed publiek

Via de projectwerking van de erfgoedcel en van partners werd het Brussels cultureel erfgoed toegankelijk gemaakt.

Jaarlijkse terugkerende initiatieven zoals **Erfgoeddag** en **Week van de Smaak** zijn vaste waarden geworden in het brede culturele veld. Ze boden kansen aan heel wat organisaties om rond cultureel erfgoed te werken. Voor de Week van de Smaak werkte de erfgoedcel altijd vanuit een win-win situatie: in 2007 werd gefocust op de culinaire aspecten die verbonden waren aan de grote veranderingen die Expo 58 teweeg bracht. In 2008 werd het onderzoek naar de geschiedenis van de Brusselse wafel in samenwerking met de Academie voor Streekgebonden Gastronomie het uitgangspunt voor de eigen activiteiten. Dit project blijft tot op vandaag doorwerken: de erfgoedcel kan met trots stellen dat ze heeft gezorgd voor een revival van de Brusselse Wafel in Brussel. In 2009 werd voor de eerste keer gewerkt rond het gastland (Turkije) en dit deels omdat de erfgoedcel partner was in een project van VVF-Brussel waarbij Turkse families in Brussel het uitgangspunt vormden. De publicatie 'Turken op de Meridiaan' was een succes, alsook de randactiviteiten. Dit concept zal zeker herhaald worden.

Het project **WIT** naar aanleiding van het jubileum van de rederijkerskamer 't Mariacranske-De Wijngaard was gebaseerd op het middeleeuwse gelegenheidsgedicht van Jan Smeken waarin hij het relaas brengt van het zestiende-eeuwse sneeuwpoppenfestival uit 1511. Dit festival was een ideaal gegeven om dit historisch gebeuren bekend te maken bij het grote publiek. Door samenwerking met partners uit de beeldende kunst, literatuur en theater en door de hedendaagse omgang met dit stukje minder bekend erfgoed, was dit een geslaagd project. Bijkomend zorgde de publicatie 'Rederijkerskamer 't Mariacranske. 500 jaar aan het woord' voor de verdere uitstraling van het project. Het boek kreeg ruim aandacht in pers en media, onder meer door de bijdrage van hedendaags rederijker Rick De Leeuw.

De keuze om de activiteiten te laten starten tijdens BRXLBRAVO was achteraf bekeken niet ideaal omdat het project op die manier verdrong in de massa activiteiten die tijdens dat evenement plaats vonden. Dat nadeel woog niet op tegen het voordeel op het vlak van communicatie.

Voor **Expo 58** koos de erfgoedcel een bepaalde niche, namelijk de persoonlijke ervaringen van bezoekers, werknemers, etc. Een belangrijk evenement werd op die manier van onderuit gedocumenteerd. Door een verrassende benadering versterkt met persoonlijke verhalen kwam een leuk parcours tot stand. Het parcours op de Heizel bleek trouwens intergenerationeel te werken.

Om Brusselse sagen en legenden op een toegankelijke manier publiek te maken ging de erfgoedcel een samenwerking aan met Vlaamse striptekenaars. Zo kwam het album **Brussel in beeldekes** tot stand, gekoppeld aan tal van randactiviteiten in samenwerking met diverse partners.

Erfgoed en migratie staat de laatste jaren hoog op de agenda in het erfgoedveld. Ook de erfgoedcel ondersteunde enkele initiatieven die hier rond werken. **Erfgoed en armoede** is een andere thematiek waar de erfgoedcel samen met mensen die in armoede leven aan de slag ging in 2010.

Voor de musea werd in 2008 voor de eerste keer een museumnacht georganiseerd voor en door jongeren onder de naam **Museum Night Fever**. De Brusselse Museumraad werd hierin vanaf het prille begin (studiedag in 2005) ondersteund door de erfgoedcel. Momenteel zijn al 3 geslaagde edities achter de rug waarbij in de voorbereiding heel wat jongerenorganisaties mee het programma bepalen en waarbij de musea achteraf ook teruggrijpen naar de opgedane ervaring in het werken met jongeren.

2.4.4 De Vlaamse Gemeenschapscommissie heeft bij het toegankelijk maken van het erfgoed aandacht voor publieksvernieuwing en -verdieping

Zowel op het vlak van publiekswerking, maar ook in het betrekken van partners tijdens het proces, probeerde de erfgoedcel een breed draagvlak te creëren voor cultureel erfgoed in Brussel.

Jaarlijkse terugkerende initiatieven zoals **Erfgoeddag** en **Week van de smaak** zijn groot-schalig in communicatie. Naar publiekswerking toe probeerde de erfgoedcel doelgroepgericht te werken. Via de rondleidingen en wandelingen op Erfgoeddag bereikten de gidsenorganisaties jaarlijks heel wat mensen. Op vlak van interculturaliteit zijn er elk jaar enkele zelforganisaties die erfgoedactiviteiten organiseren. In 2009 werd voor de eerste keer een selectie gemaakt van een aantal activiteiten met daarbij de icoontjes die het Huis van het Nederlands gebruikt voor NT2-cursisten. Nog in 2009 werd specifiek gewerkt naar kinderen, met het kinderboekje. In 2010 waren de jongeren aan de beurt met een interactief stadsspel Smartopolis.

Voor **Expo 58** werd getracht de Congolese gemeenschap aan het woord te laten over hun ervaringen. Helaas werden maar enkele respondenten gevonden die bereid waren hun ervaringen te delen. Het koloniale verleden ligt duidelijk nog steeds gevoelig. Een heleboel andere getuigen vertelden wel hun verhaal. Bij **WIT** werden jonge kunstenaars van academies of hogescholen al van bij de uitwerking betrokken. Ook kunstenaars van een andere origine werden via Globe Aroma partners bij de uitwerking van het project. Zowel het proces als de uitkomst van deze samenwerking waren een boeiend leerproces. Voor **Brussel in beeldekes** zorgde een kamishibai van ABC voor een dankbaar instrument om sagen en legenden te brengen voor kinderen, naast de strip voor een breed publiek.

Tom & Charlotte waren 2 mascottes die met diverse acties in het verleden het kindvriendelijk aanbod in de Brusselse musea promootten. Op deze manier werden kinderen en ouders gestimuleerd om te ontdekken dat musea geen saaie plekken zijn, maar in tegendeel plekken om leuke erfgoedervaringen op te doen. **Museum Night Fever** weet dan weer een jong publiek te bespelen zowel in de voorbereiding als op het evenement zelf. Eind 2009 werd een project opgestart om te kijken hoe gewerkt kan worden rond erfgoed door en voor mensen die in armoede leven, dat momenteel nog loopt.

2.4.5 De Vlaamse Gemeenschapscommissie valoriseert het lokaal erfgoed op gemeentelijke vlak

Het lokaal cultuurbeleid is voor de VGC een belangrijk item in het algemeen cultuurbeleid. Daarom schonk de erfgoedcel in haar werking aandacht aan kennismaking met lokale actoren (bibliothecarissen, cultuurbeleidscoördinatoren, medewerkers gemeenschapscentra). Dit gebeurde altijd op gezamenlijke bijeenkomsten en overlegplatformen. Zo werd in 2009 nog gereflecteerd met de cultuurbeleidscoördinatoren over de banden die er zijn vanuit de verschillende domeinen binnen de algemeen directie Cultuur, Jeugd en sport. Bij de ontmoetingsronde die in het voorjaar 2010 georganiseerd werd in het kader van de nieuwe beleidsplannen binnen de directie, kwam aan bod dat op gemeentelijk vlak het onderscheid tussen *cultureel erfgoed* en *onroerend erfgoed* zeer moeilijk hanteerbaar is.

Regelmatig lanceerde de erfgoedcel een oproep voor deelname aan landelijke evenementen zoals Erfgoeddag en Week van de smaak, met wisselend succes. Ook was er binnen sommige projecten een aanbod of vraag tot medewerking, zoals Expo 58.

Vanuit haar ondersteunende rol konden de lokale actoren steeds een beroep doen op de medewerkers van de erfgoedcel met allerlei vragen.

Binnen het ondersteuningsbeleid konden projecten over lokaal erfgoed rekenen op financiële ondersteuning vanuit de VGC, alsook lokale erfgoedverenigingen. Als voorbeeld zijn de projecten van het Davidsfonds rond de Waversesteenweg, het project 'Mijn Kleine Oorlog' van de Louis Paul Boonkring en de ondersteuning van een aantal heemkundige kringen.

2.4.6 De Vlaamse Gemeenschapscommissie werkt samen met de erfgoedsector aan een verhoogde zichtbaarheid van het erfgoed

Uiteraard impliceren de drie voorgaande doelstellingen dat verschillende initiatieven zorgen voor een verhoogde zichtbaarheid van het erfgoed. Dit is bij de publieksgerichte projecten een van de uitgangspunten.

Vanuit louter communicatief oogpunt werden initiatieven waarbij de erfgoedcel betrokken was op de website www.erfgoedbrussel.be en in de nieuwsbrief van de erfgoedcel gecommuniceerd naar een breed publiek. Naast de eigen kanalen, werden steeds ook de kanalen van de partners ingeschakeld voor de promotie van een bepaald initiatief. Naast deze kanalen, spelen de Brusselse media (vooral dan BDW, FM Brussel en TV Brussel) uiteraard een belangrijke rol om zichtbaarheid te geven aan Brussels erfgoed of erfgoedinitiatieven.

Op de website kan de bezoeker een overzicht vinden van het Brusselse erfgoedveld.

Door een invoer uit de Uit-databank is er op de website eveneens een Agenda, waar de erfgoedcel sinds 2009 op geregelde tijdstippen een aantal activiteiten extra in de verf zet.

Een foto-opdracht in 2009 zorgde voor heel wat materiaal dat door de erfgoedcel kan gebruikt worden voor diverse doeleinden. Ook in 2009 werd de nieuw uitgegeven Brochure Archieven in Brussel verspreid naar een ruim bestand.

De erfgoedcel maakte voor promotie en publieksbereik gebruik van een aantal voor de hand liggende initiatieven, zoals Broodje Brussel, Boterhammen in het Park.

Conclusies

Via het ondersteuningsbeleid werden de voorbije jaren heel wat erfgoedorganisaties en -initiatieven ondersteund (zie ook 2.3.). Initiatieven rond het lokaal erfgoed waren daarin goed vertegenwoordigd. Op die manier ontstaat er een wisselwerking tussen de erfgoedcel en de ondersteunde organisaties of initiatieven.

De VGC bouwt een erfgoedbeleid uit in een moeilijk evenwicht tussen Brussel als grootstad en de rol die de VGC hier speelt. Gezien het grote veld en de complexiteit, moet er voldoende tijd besteed worden aan een betere verkenning van het erfgoedveld en de collecties, inclusief de sterktes, de noden en de behoeften. Reeds bestaande netwerken of netwerkorganisaties zijn daarbij belangrijk, zoals de Brusselse Museumraad. Zo kan de erfgoedcel een stimulerende wisselwerking opbouwen met diverse partners en acties ontwikkelen die nauw aansluiten met wat er leeft.

De communicatiekanalen van de erfgoedcel (website, nieuwsbrief, verspreiding gedrukte media) worden ingezet in de eigen projecten, maar bieden ook ruimte aan erfgoedindicatieven van derden die ondersteund worden. Toch kan nog meer gewerkt worden aan de externe communicatie.

Zowel achter de schermen als bij de projectwerking schonk de erfgoedcel aandacht aan samenwerking en expertise-uitwisseling. Dit is een van de pijlers binnen het nieuwe erfgoeddecreet en blijft dus cruciaal in de uitbouw van een erfgoedbeleid.

Vooraf vanuit het minder bekende erfgoed werden een aantal succesvolle initiatieven uitgewerkt. Onder meer door linken naar andere beleidsdomeinen werd binnen die projecten gestreefd naar een breder draagvlak. Dit betekent dat voor de erfgoedcel samenwerking met diverse partners van buiten het erfgoedveld een belangrijk gegeven is. Rond het gegeven erfgoed en migratie ondersteunde de erfgoedcel enkele initiatieven. Vanuit de culturele diversiteit in Brussel is dit een belangrijk thema dat enerzijds onderscheidt (de diverse culturen en gemeenschappen), maar ook bindt (Brussel als stad van migranten). Om een breed publiek te bereiken maakte de erfgoedcel gebruik van diverse instrumenten en initiatieven. Ook in de toekomst kunnen Brusselse culturele evenementen als kapstok fungeren om rond erfgoed te werken.

De erfgoedcel besteedde voldoende aandacht aan het doelgroepgericht werken: kinderen, jongeren, mensen in armoede. Het doelgroepgericht werken betrof zowel de publiekwerking als het betrekken van partners tijdens de uitwerking van het project. Ook rond erfgoededucatie werd bij bepaalde projecten met kleinere initiatieven geëxperimenteerd. De Brusselse Museumraad kreeg steun bij diverse projecten, zowel naar kinderen als naar jongeren en jongvolwassenen.

De contacten die er reeds sporadisch zijn met de lokale cultuurpartners kunnen nog verder worden uitgebouwd. Door elkaar te versterken komt het lokaal erfgoed voluit tot zijn recht.

Hoofdstuk III

Stakeholders van het Brusselse erfgoedveld

Stakeholders zijn individuen, organisaties, besturen die invloed uitoefenen op het werkveld van het erfgoedconvenant of op wie het erfgoedconvenant een bepaalde impact heeft. Binnen de stakeholders onderscheiden we 2 groepen.

De eerste groep zijn de organisaties binnen het Brusselse erfgoedveld zoals het werd afgebakend en beschreven in hoofdstuk I. Voor een beschrijving, analyse en conclusies van deze groep verwijzen we naar p. 22 tot 37.

De tweede groep zijn organisaties buiten het Brusselse erfgoedveld. Op basis van een heel brede opsomming vanuit de planningsgroep werd een eerste lijst gemaakt van mogelijke stakeholders (bijlage 5). Om in deze grote groep structuur aan te brengen werd een kwadrant uitgetekend met daarop twee assen, de eerste as focuste op hoe interessant organisaties waren voor het Brusselse erfgoedveld, de tweede op welke impact ze hadden op het Brusselse erfgoedveld. Zo ontstond een selectie van prioritaire stakeholders.

De prioritaire stakeholders situeerden zich in volgende domeinen of sectoren:

- » Cultuurcommunicatie
- » Cultuurtoerisme
- » Intermediaire organisaties zoals Brusselse Museumraad en Lasso
- » Jeugdsector
- » Kunstensector, inclusief bestaande netwerken
- » Lokale cultuurpartners, meer bepaald de cultuurbeleidscoördinator, het gemeenschapscentrum en de openbare bibliotheek
- » Overheden
- » Sector onroerend erfgoed
- » Sociaal-culturele veld

Alle stakeholders werden uitgenodigd op twee gemeenschappelijke sessies. Een aantal prioritaire stakeholders die niet aanwezig konden zijn op de 2 sessies werden telefonisch bevroegd. De gestructureerde vragen werden vooraf door de planningsgroep opgemaakt. Het verslag is terug te vinden in bijlage (bijlage 6).

Landelijke spelers zoals Archiefbank Vlaanderen, de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, de erkende expertisecentra, Heemkunde Vlaanderen en Volkskunde Vlaanderen werden niet bevroegd als stakeholders, maar werden vanuit hun expertise of invalshoek gevraagd naar aanvullende informatie voor de situatieschets.

Conclusies

Het nut van een goede veldanalyse en van daaruit duidelijke keuzes maken, zijn zeker binnen de Brusselse context van belang bij de uitbouw van een erfgoedbeleid.

Samenwerking op het terrein is een belangrijk gegeven, zowel over de gemeenschapsgrenzen heen, als sectoroverschrijdend. Op het vlak van vrijwilligersbeleid zijn er toch wel wat noden in de brede culturele sector die benaderd kunnen worden vanuit een breder perspectief.

Als het gaat over het cultureel erfgoed zelf ligt de nadruk op het minder bekend erfgoed (van privépersonen, verborgen erfgoed, immaterieel erfgoed zoals tradities enz.) alsook het lokaal erfgoed, waar vaak het meest nood is aan ondersteuning. De methodiek van mondelinge geschiedenis blijft zinvol rond diverse thema's, zeker als we bijvoorbeeld het Vlaamse leven in Brussel goed willen documenteren. In een stad van migratie en van migranten als Brussel verdient het erfgoed van diverse culturen en gemeenschappen aandacht vanuit een interculturele invalshoek.

De breuk die er nu beleidsmatig is tussen cultureel erfgoed en onroerend erfgoed is een gegeven dat in de brede sector heel wat vragen oproept, zeker vanuit een geïntegreerde visie.

Naar het publiek toe spreekt het voor zich dat het cultureel erfgoed zichtbaar en voelbaar gemaakt wordt door allerhande initiatieven. Vooral een jong publiek moet zin krijgen in erfgoed, met daarbij aandacht voor een frisser imago, alsook door in te zetten op erfgoededucatie.

Het erfgoedbeleid van de VGC is vaak nog te weinig bekend, als voorbeeld werden de mogelijkheden tot ondersteuning vermeld. Ook de rol van de erfgoedcel als partner wordt nog te weinig benut als kans. Rond depotbeleid zijn er verschillende aspecten die aan bod kunnen komen. Zo is zeker de ondersteuning van het erfgoedveld een belangrijk gegeven, alsook de sensibilisering naar organisaties die erfgoed niet als kerntaak hebben. Verder kan de VGC afdelen wat de mogelijkheden zijn voor een gezamenlijk depot voor wat betreft het erfgoed verbonden aan het Vlaams leven te Brussel. Afstemming tussen verschillende erfgoedorganisaties met betrekking tot depotruimte is wenselijk, maar kan door de diversiteit aan spelers (federaal, gemeentelijk) niet door de VGC als trekker gerealiseerd worden. Ook op vlak van e-depot zijn er heel wat noden en ideeën, idem voor wat betreft digitalisering, maar ook hier is de VGC beperkt in haar mogelijkheden, zowel financieel als op vlak van de aansturing van een overkoepelend project.

Hoofdstuk IV

Trends en ontwikkelingen⁸ met impact op het Brusselse erfgoedveld

Om de volledige context waarbinnen het erfgoedconvenant wordt uitgevoerd beter te kunnen duiden, worden hier een aantal trends en ontwikkelingen opgesomd die volgens de planningsgroep een impact zullen/kunnen hebben op het Brusselse erfgoedveld.

1. Maatschappelijke tendensen

In een steeds evoluerende en globaliserende maatschappij komen toch een aantal maatschappelijke trends en evoluties naar voor die belangrijk kunnen worden voor het Brusselse erfgoedbeleid. Ondanks het feit dat de samenleving al jaren wordt gekenmerkt door een toenemende individualisering, ontstaan er binnen de Brusselse stadscontext steeds **nieuwe vormen van samenwerking**. Zo zijn er mogelijkheden voor **nieuwe vormen van vrijwilligerswerking**, ondanks het feit dat het traditionele verenigingsleven het moeilijker heeft.

In deze mondiale wereld waarin globalisering tendensen inhoudt naar grotere werkingen en gehelen wordt ook de roep naar een tegenbeweging en naar **aandacht voor het nationale, regionale en lokale steeds groter**. Deze interesse biedt de Brusselse erfgoedsector de uitdaging om binnen haar werking aandacht te hebben voor de meervoudige identiteit en gelaagdheid van de stad, nl. het internationale, grootstedelijke en gemeentelijke of wijkgebonden aspect. Het laat de mensen toe om op een gemeenschappelijke en individuele manier met het verleden om te gaan. Dit kan hand in hand gaan met het **steeds groter wordende verlangen naar het verleden, naar het bewaren van de dingen en het vasthouden aan het bekende**.

2. Demografische tendensen

In heel Vlaanderen is de rode draad binnen het demografisch verhaal de vergrijzing. Brussel is het enige gewest dat de gemiddelde leeftijd ziet dalen, wat tot een specifieke combinatie van demografische evoluties leidt die nergens anders in België voorkomt: een sterke vergroening. Met een gemiddelde leeftijd van 38,1 jaar heeft Brussel de laagste gemiddelde leeftijd van heel het land. Bijna één op drie inwoners is jonger dan 30 jaar. De komende jaren zal de Brusselse bevolking in absolute cijfers blijven stijgen en dus ook blijven verjongen. Tezelfdertijd kent Brussel ook een stevige vergrijzing.

Een hoge immigratie heeft de laatste jaren het geboortecijfer hard doen stijgen. Het Brusselse Gewest is **multicultureel**. Zo heeft 28% een vreemde nationaliteit en heeft 20% van de Brusselse jongeren onder de 15 jaar niet de Belgische nationaliteit. Het aandeel van de Brusselse bevolking dat van buitenlandse origine is, zal tegen 2015 hoogstwaarschijnlijk zijn gestegen naar 60%.

⁸ Het gebruikte cijfermateriaal voor dit deel werd gehaald uit: *Omgevingsanalyse, Beleidsplannen VGC 2011-2015*. Brussel, 2010. Voor een aantal trends werd geput uit 'Anno 2020!? Trends, evoluties en uitdagingen voor een nieuw decennium' van FARO.

Deze demografische evolutie zal er voor zorgen dat veel Brusselse kinderen en jongeren door hun afkomst een andere culturele achtergrond hebben. Erfgoed wordt immers van generatie op generatie doorgegeven. Op die manier zal het **Brussels erfgoed gekleurder en diverser** worden. Een interculturele benadering is een goede manier om hiermee om te gaan. Op welke manier voeling kan blijven bestaan met het (Vlaams) Brussels erfgoed is een aandachtspunt.

3. Erfgoedtendensen

De **aandacht voor erfgoed** neemt toe. Door deze toenemende aandacht groeit ook het bewustzijn voor een **aangepaste publieksgerichte werking** bij het opzetten van projecten rond erfgoed. Dit sluit aan bij tendensen op het vlak van cultuurparticipatie en gemeenschapsvorming. Toegang tot cultuur is een universeel recht en dus moet een erfgoedbeleid voldoende aandacht schenken aan participatiekansen van zo veel mogelijk bevolkingsgroepen. Erfgoed kan ook een gemeenschapsvormende functie hebben en zo hefboomen bieden om op een positieve manier mee de gemeenschap of het samenleven vorm te geven.

Daarnaast is het in ieder geval positief dat de lokale besturen ook in toenemende mate aandacht besteden aan het **lokaal cultureel erfgoed** binnen het cultuurbeleid. De cultuurbeleidcoördinatoren, gemeenschapscentra en Nederlandstalige openbare bibliotheken zijn lokale ankerpunten voor dit lokaal beleid.

De toenemende aandacht voor erfgoed biedt heel wat mogelijkheden om **integraal en geïntegreerd** te gaan werken, met voldoende ruimte voor **samenwerking** met niet-erfgoedorganisaties en met andere beleidsdomeinen. Deze samenwerking tussen Brusselse erfgoedspelers en andere (sociaal)-culturele actoren, eventueel binnen overkoepelende en bovenlokale initiatieven, zal alleen maar belangrijker worden.

4. Andere tendensen

In Brussel wordt het cultuurbeleid vandaag door het bi-communitaire institutionele kader vorm gegeven. Van onderuit klinkt meer en meer het verlangen naar een **gemeenschappelijke, op elkaar afgestemde stadsvisie**. Een voorbeeld hiervan zijn de voorstellen die in 2009 geformuleerd werden in het Cultuurplan voor Brussel, gegroeid uit het Brussels Kunstenoverleg en Réseau des art Bruxelles.

Als we kijken naar **technologische trends** zitten we momenteel in een tijdperk waar informatie- en telecommunicatie, computer, internet en digitalisering een belangrijke plaats innemen, met uiteraard ook een impact op het erfgoedveld. Zo is er de **digitalisering van erfgoed** als belangrijk gegeven. **Nieuwe digitale media** kunnen de komende jaren ook worden ingezet om jongeren en andere doelgroepen te bereiken. Alleen moet in het achterhoofd worden gehouden dat er een **informatiekloof**⁹ bestaat, wat zeker ook voor Brussel geldt.

Daarnaast heeft het Nederlandstalige onderwijs te maken met een **grote stijging anderstalig sprekende kinderen en jongeren**. Zij maken 80 % van de leerlingen uit m.a.w. slechts een minderheid spreekt effectief Nederlands thuis. Het ziet er niet naar uit dat deze tendensen de komende jaren zullen wijzigen.

Conclusies

De nieuwe vormen van vrijwilligerswerking die ontstaan bieden ook voor het erfgoedveld kansen, mits enige aanpassing.

Maatschappelijke tendensen zoals globalisering, interesse in het verleden enz. creëren een positieve klimaat voor een (lokaal) erfgoedbeleid. Zo biedt de stijgende interesse voor het lokale heel wat mogelijkheden voor het vergroten van het draagvlak voor het cultureel erfgoed. Zeker als rekening wordt gehouden met het multiculturele karakter van Brussel en dus ook van het aanwezige erfgoed.

Nieuwe digitale media creëren mogelijkheden om jongeren en het onderwijs gemakkelijker te betrekken bij erfgoed(activiteiten). Hierbij moet wel in het achterhoofd gehouden worden dat er in Brussel een informatiekloof bestaat, veroorzaakt door de financiële thuissituatie en de scholingsgraad.

Een adequaat erfgoedbeleid wordt in Brussel op termijn best meegenomen in een op elkaar afgestemde stadsvisie. Overleg met andere beleidsniveaus en overheden blijft in dit kader wenselijk.

9 Voor meer details verwijzen we naar de uitgebreide omgevingsanalyse die bij het Cultuurbeleidsplan 2011-2015 gevoegd werd.

ARCHIVES du MUSÉE
MUSEUM ARCHIVES

RENTES SÉRIÉS
2011 - 1

RENTES SÉRIÉS
2011 - 1

RENTES SÉRIÉS
R. - Inconnu

RENTES SÉRIÉS
R. - Inconnu

G. J.
COUPES OFFICES
de RAPIDES

COUPES OFFICES
de RAPIDES

SWOT-GEDEELTE

Bij de gegevens uit de situatieschets is de kritische reflectie van de planningsgroep terug te vinden onder de vorm van conclusies. Deze kritische gegevens werden opgedeeld in sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen. Vanuit de planningsgroep werden waar nodig nog extra SWOT-elementen toegevoegd als er echt hiaten waren. Voor het overzicht en de werkbaarheid was het nodig de vele SWOT-elementen te clusteren tot een werkbare lijst. Het volledige overzicht van de SWOT-elementen werd als bijlage toegevoegd (bijlage 7).

Op basis van de geclusterde SWOT-elementen voerde de planningsgroep de correlatieoefening uit waarbij we de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen met elkaar in verbinding brachten. 23 (beleidsgerichte) thema's waren hiervan het resultaat. De volgorde is opgesteld op basis van de scores die werden toegekend.

Volgende groep van 5 thema's scoorde heel sterk:

1. **Samenwerking zowel binnen als buiten de erfgoedsector** is nodig om het draagvlak voor cultureel erfgoed te vergroten en elkaars potentieel te versterken. 1+1>2
2. Vanuit de culturele diversiteit is het **erfgoed van andere culturen en gemeenschappen** een element dat aandacht verdient vanuit een interculturele invalshoek.
3. **Inzetten op erfgoededucatie** is essentieel om te zorgen voor publieksverdieping, naar kinderen en jongeren, maar ook andere doelgroepen. Hiervoor kunnen verschillende instrumenten ingezet worden, zoals digitale technieken, gemeenschapsvormende projecten, enz.
4. **Expertise-uitwisseling, kennisdeling en deskundigheidsbevordering** op vlak van de diverse basisfuncties van erfgoedsector zijn een essentieel gegeven in het versterken van die sector.
5. Het **cultureel erfgoedforum** is een **beleidsoverschrijdend netwerk** waar samenwerking centraal staat vanuit een integrale en geïntegreerde werking.

Daarachter tekende zich een tweede groep af met volgende thema's:

6. **Inzetten op het registreren en toegankelijk maken** van het cultureel erfgoed draagt ertoe bij dat de Brusselse erfgoedrijckdom beter tot zijn recht komt en gekend is.
7. De VGC schenkt in haar beleid **bijzondere aandacht aan immaterieel erfgoed**, zoals tradities, talig erfgoed en stilte als vorm van ontastbaar erfgoed.
8. De VGC zet zich in om een **grotere zichtbaarheid te creëren voor de Brusselse erfgoedsector** aan de hand van diverse communicatie-instrumenten, maar ook door aan te sluiten bij bijv. culturele evenementen.
9. **Inzetten op e-cultuur en digitalisering** biedt instrumenten voor een betere ontsluiting en toegankelijkheid van het Brussels cultureel erfgoed.

10. **Versterken en verhogen van de zichtbaarheid van de erfgoedcel** zodat initiatiefnemers de weg vinden naar de erfgoedcel om de projectwerking te versterken vanuit een bottom-up benadering en om de sector beter te leren kennen.
11. **Overleg en afstemming tussen overheden** is noodzakelijk om een erfgoedbeleid op maat voor Brussel uit te bouwen.
12. Het **cultureel erfgoedforum** biedt **experimenteerruimte** en kansen om **expertise** op te doen.

De resterende thema's zijn:

13. De **relaties met het lokaal cultuurbeleid** kunnen nog aangescherpt worden, met het oog op een betere wisselwerking tussen erfgoedwerking van de VGC en die van de gemeenten en op het valoriseren van het lokaal erfgoed.
14. **Inzetten op doelgroepenwerking** is essentieel om te zorgen voor publieksverbreding en publieksvernieuwing. Speciale aandacht moet er zijn voor kinderen en jongeren, maar de autochtone Vlaamse Brusselaar mag niet vergeten worden.
15. Door de **wisselwerking tussen het cultureel erfgoedforum en de werking van de cultureel erfgoedcel** ontstaan communicerende vaten die elkaar kunnen versterken.
16. Een **coherent regionaal depotbeleid** vertrekt vanuit de noden binnen de sector, rekening houdend met de bevoegdheden van andere overheden. Deskundigheidsbevordering en expertise-uitwisseling op het vlak van depotwerking, maar ook andere aspecten daaraan verbonden, zijn hierbij belangrijke elementen.
17. Door de **aandacht voor minder bekend erfgoed en het (zw)erfgoed** kiest de VGC voor een duidelijke niche en geeft zo dit waardevolle erfgoed een plaats geven binnen het erfgoedlandschap.
18. Het **uitbouwen van vrijwilligersbeleid** is essentieel, enerzijds vanuit een ondersteunende rol naar de sector, anderzijds ook actief aan de hand van concrete initiatieven.
19. Het **cultureel erfgoedforum maakt Brussel in al zijn verscheidenheid leesbaar** aan de hand van het aanwezige erfgoed.
20. Het **ondersteuningsbeleid van de VGC** dient geplaatst te worden binnen de huidige Brusselse context, met de nodige afstemming met andere overheden en hun ondersteuningsbeleid.
21. **Via vertrouwensrelaties**, o.a. door het inzetten van cultural brokers, en door te focussen op de cultuur van alledag, wil de VGC **erfgoed dichterbij de mensen brengen**.
22. De **bemiddelende rol van de erfgoedcel** tussen Brusselse erfgoedsector en initiatieven op Vlaams niveau kan **versterkt** worden
23. **Internationale voorbeelden** kunnen aangewend of ingezet worden om **impulsen** te geven aan het Brusselse erfgoedveld.

STRATEGISCH GEDEELTE

Op basis van al het materiaal dat voor handen was, werd door de planningsgroep een strategisch kader uitgewerkt. Strategische doelstellingen werden geformuleerd en vervolgens ook operationele doelstellingen. In dit gedeelte worden de doelstellingen beschreven.

Schematische voorstelling van de gemaakte keuzes

De strategische doelstellingen voor het erfgoedconvenant Brussel 2012-2016, benadrukken in eerste instantie het **3-sporenbeleid** dat zal gevoerd worden. Zo is er in eerste instantie **spoor 1** 'achter de schermen' met 2 strategische doelstellingen en **spoor 2** 'publiek' met 4 strategische doelstellingen.

Beide sporen en bijhorende doelstellingen worden geschraagd door **twee pijlers** die de volgende beleidsperiode het erfgoedbeleid zullen aanscherpen en bijgevolg binnen elke strategische doelstelling zullen terugkomen, nl. samenwerking & overleg en de uitbouw van de erfgoedforumwerking. Deze 2 pijlers zijn elementen die op regelmatige basis moeten geëvalueerd worden. Zeker voor wat betreft het cultureel erfgoedforum. Voor het traject dat daarmee afgelegd wordt, wordt in 2014 een moment van reflectie ingebouwd. Dit om te evalueren of het forum beantwoordt aan het vooropgestelde concept.

Ondersteuningsbeleid is het **derde en laatste spoor**, met vooral het beleid op vlak van de communicatieve, financiële en logistieke ondersteuning van organisaties en projecten.

SPOOR 1: ACHTER DE SCHERMEN

- SD1.** Versterken van erfgoedbewaarders en -zorgers via samenwerking, kennisdeling en expertise-uitwisseling
- SD2.** Ondersteunen van erfgoedveld op het vlak van vrijwilligersmanagement

SPOOR 2: PUBLIEK

- SD3.** Stimuleren van publiek tot actieve en verdiepende erfgoedparticipatie, onder meer door erfgoededucatie
- SD4.** Publieksverbreding en -vernieuwing via doelgroepgerichte communicatie
- SD5.** Het erfgoed van andere culturen en gemeenschappen is de basis om de interculturele dialoog te stimuleren
- SD6.** Zichtbaar maken van minder bekend cultureel erfgoed

SPOOR 3: ONDERSTEUNINGSBELEID

Een derde spoor vormt het ondersteuningsbeleid. Dit ondersteuningsbeleid is vooral gericht op de communicatieve, financiële en logistieke ondersteuning van organisaties en projecten.

Vanuit dit kader werden de strategische doelstellingen scherper geformuleerd en werden operationele doelstellingen uitgewerkt. Per operationele doelstelling komen volgende items aan bod: samenwerking en overleg, werkmethodes en instrumenten, de rol van de erfgoedcel, de rol van het erfgoedforum, timing en budget.

Spoor 1: Achter de schermen

SD1. Versterken van erfgoedbewaarders en -zorgers via samenwerking, kennisdeling en expertise-uitwisseling.

Uitwisseling van kennis en expertise en **samenwerking** zijn 2 cruciale principes binnen het erfgoeddecreet en uiteraard ook binnen het erfgoedconvenant als instrument. Centraal daarbij staan de zorg voor en de ontsluiting van het cultureel erfgoed. Het is een continu streven naar het optimaal circuleren van de aanwezige kennis en expertise, niet alleen binnen het Brusselse erfgoedveld, maar ook daarbuiten, naar andere Brusselse sectoren. Zo ontstaat ook breder een **wisselwerking**. De link naar het erfgedegebeuren op Vlaams niveau is in diezelfde context van onschatbare waarde. Hetzelfde geldt voor het principe van samenwerking vanuit een **open geest**. Met 'erfgoedbewaarders' bedoelen we alle organisaties en personen die erfgoed bewaren. Het gaat hier dus niet enkel om de professionele erfgoedorganisaties zoals musea en archieven, maar ook om bijvoorbeeld verenigingen en privépersonen. Met 'erfgoedzorgers' bedoelen we alle organisaties en personen die in de weer zijn voor het voortbestaan van het Brussels cultureel erfgoed in al zijn facetten.

1.1. Informatie over het Brusselse erfgoedveld (aanwezige expertise, noden en behoeften) en het aanwezige erfgoed systematisch verzamelen, bijhouden en aanvullen. Dit vormt de basis voor een **dynamisch en onderbouwd beleid**.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Andere erfgoedcellen, Brusselse erfgoedveld, FARO, intermediaire organisaties zoals de Brusselse Museumraad, lokale cultuurpartners
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• informele contacten• plaatsbezoeken• systematisch bijhouden van informatie over Brusselse erfgoedveld
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• blijvende en diepgaandere verkenning van het Brusselse erfgoedveld organiseren• systematisch bijhouden van gegevens
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• aanvullende informatie verzamelen en doorgeven
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel

1.2. *Bestaande initiatieven op het vlak van expertise-uitwisseling, die eerder sectorgebonden zijn zoals het archievenoverleg, continueren. Tegelijk alert zijn voor en eventueel inspelen op andere kansen tot sectoraal overleg.*

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Brusselse erfgoedveld, Brusselse Museumraad
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• archievenoverleg• andere vormen van sectoraal overleg• platformen van expertise-uitwisseling
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• coördineren/organiseren van overleg met aandacht voor expertise-uitwisseling op basis van de noden van het veld
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• input en expertise aanleveren• ideeën rond mogelijke domeinen aftoetsen
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• Personeel en eigen middelen

1.3. *Organiseren van expertise-uitwisseling over de zorg voor en ontsluiting van het cultureel erfgoed en dit jaarlijks vanuit een thematische insteek.*

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Andere erfgoedcellen, Brusselse erfgoedveld, Brusselse Museumraad, Brusselse partners zoals bijv. Lasso, Expertisecentra, FARO, Heemkunde Vlaanderen, lokale cultuurpartners, provinciale museumconsulenten, Volkskunde Vlaanderen
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• platformen voor expertise-uitwisseling• vorming• studiedag
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• coördineren/organiseren van expertise-uitwisseling op basis van de noden van het veld• opvolgen van ontwikkelingen op Vlaams en internationaal niveau

Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none"> • input en expertise aanleveren • ideeën rond mogelijke domeinen aftoetsen
Timing	<ul style="list-style-type: none"> • volledige beleidsperiode met elk jaar een ander thema
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • personeel en eigen middelen
Mogelijke thema's zijn cfr. omgevingsanalyse	<ul style="list-style-type: none"> • digitalisering • erfgoededucatie • registratie

1.4. Tegen eind 2012 geeft een behoefteanalyse de prioriteiten aan voor een regionaal depotbeleid voor wat betreft de resterende beleidsperiode.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none"> • AMVB, andere bevoegde overheden, beleidsverantwoordelijken, Brussels erfgoedveld, Brusselse Museumraad, FARO, Vlaamse provincies, VVP
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> • behoefteanalyse • bestaande overlegplatforms zoals het Archievenoverleg • overleg • platformen voor expertise-uitwisseling
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none"> • initiëren en opvolgen van behoefteanalyse • implementeren van resultaten
Timing	<ul style="list-style-type: none"> • behoefteanalyse & prioriteiten bepalen tegen eind 2012; implementatie in resterende beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • personeel en middelen uit het convenant

1.5. Coördineren van de jaarlijkse Erfgoeddag in samenwerking met *diverse partners*.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Brusselse erfgoedveld, Brusselse Museumraad, Coördinatie Erfgoeddag, andere Brusselse partners zoals het sociaal-culturele veld
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• voorbereidende vergaderingen• overlegmomenten en contacten met mogelijke deelnemers of intermediaire spelers• databank met activiteiten• projectwerking• samenwerking
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• informeren en enthousiasmeren van mogelijke deelnemers• voorbereiding in goede banen leiden• samenwerking stimuleren• ondersteunen van deelnemers en waar nodig zelf initiatieven nemen• coördineren van uiteindelijke inschrijvingen• opmaak Brusselse brochure
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en middelen uit het convenant

1.6. De erfgoedcel Brussel maakt actief deel uit van het cultureel erfgoedgeburen op Vlaams niveau.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Agentschap voor Kunsten en Erfgoed, andere erfgoedcellen, Archiefbank Vlaanderen, expertisecentra, FARO, Heemkunde Vlaanderen, museumconsulenten, Vlaamse Erfgoedbibliotheek, Volkskunde Vlaanderen en andere organisaties actief binnen het erfgoedlandschap
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• contacten met diverse organisaties• infomomenten, studiedagen enz.• platformen voor expertise-uitwisseling• projectwerking• overleg
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• opvolgen van ontwikkelingen op Vlaams niveau en op internationaal niveau• meewerken aan Vlaamse initiatieven• participeren aan overleg en uitwisseling tussen erfgoedcellen onderling, maar ook met andere organisaties
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• deelnemen aan overleg en uitwisseling op vlak van de ontwikkeling van de cultureel erfgoedfora op Vlaams niveau
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel

SD2. Ondersteunen van erfgoedveld op het vlak van vrijwilligersmanagement

Met een hart voor erfgoed zetten vrijwilligers zich actief in binnen het Brusselse erfgoedveld, zowel binnen het verenigingsleven als binnen professionele instellingen. Het klassieke vrijwilligerswerk staat helaas onder druk. Door het uitwisselen van kennis en expertise staan erfgoedorganisaties sterker in hun schoenen om in hun werking verder een beroep te doen op vrijwilligers of om hun vereniging dynamisch te houden. Anderzijds willen we binnen de culturele sector de krachten bundelen om in te spelen op de **nieuwe evoluties op het vlak van vrijwilligerswerk**. Vanuit een dynamisch vrijwilligersbeleid kunnen vrijwilligers flexibel ingezet worden. Zo kan de sector rekenen op gemotiveerde vrijwilligers die kunnen doorstromen binnen een gevarieerd aanbod.

2.1. Verzamelen van informatie over **vrijwilligersmanagement** voor (erfgoed) organisaties en stimuleren van expertise-uitwisseling hierover.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Brusselse erfgoedveld, Brussels Kunstenoverleg/ Réseau des Arts à Bruxelles, Brusselse Museumraad, FARO, Heemkunde Vlaanderen, Het Punt, lokale cultuurpartners, sociaal-culturele veld
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• platformen voor expertise-uitwisseling• vorming• studiedag
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• coördineren/organiseren van of meewerken aan expertise-uitwisseling
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• doorgeven van aanwezige expertise binnen netwerk
Timing	<ul style="list-style-type: none">• 2013-2014
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en eigen middelen

2.2. Uitbouwen van **vrijwilligerspool** in samenwerking met de culturele sector om vrijwilligers in te zetten bij diverse organisaties en initiatieven.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport, Brussels Kunstenoverleg/Réseau des Arts à Bruxelles, Brusselse Museumraad, gemeenschapscentra, Het Punt, lokale cultuurpartners, seniorenorganisaties, sociaal-culturele veld, studentenorganisaties, vrijwilligersorganisaties
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• communicatie-instrumenten zoals website en nieuwsbrief• wervingsacties
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• overleg organiseren met partners in culturele veld om de krachten te bundelen• aansluiting verzekeren met VGC-beleid op vlak van vrijwilligers• op zoek gaan naar vrijwilligers
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• binnen de projectwerking actief op zoek gaan naar vrijwilligers ter versterking van het netwerk
Timing	<ul style="list-style-type: none">• 2014-2016
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en eigen middelen

Spoor 2: Publiek

SD3. Stimuleren van publiek tot actieve en verdiepende erfgoedparticipatie, onder meer door erfgoededucatie

Door een breed draagvlak te creëren voor cultureel erfgoed wordt het publiek een bondgenoot in de zorg voor cultureel erfgoed. Bij deze strategische doelstelling gaat alle aandacht naar het **actief betrekken van diverse doelgroepen** bij het cultureel erfgoed. Dit kan alleen door samenwerking met **diverse partners** en aan de hand van specifieke methodieken. Het cultureel erfgoed linken aan de **hedendaagse context** is daarbij een belangrijke uitdaging om niet te vervallen in een nostalgisch erfgoeddiscours. **Kinderen en jongeren** zijn een belangrijke doelgroep als we het Brussels cultureel erfgoed willen bewaren voor de toekomstige generaties.

3.1. Ondersteunen en ontwikkelen van erfgoedprojecten die specifieke doelgroepen betrekken, in het bijzonder kinderen, jongeren en jongvolwassenen.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Brusselse erfgoedveld, Brusselse Museumraad vzw, cultuureducatieve organisaties, D'Broej, JES vzw, Jeugdendienst VGC, Lasso vzw, lokale cultuurspelers, onderwijs en andere organisaties afhankelijk van de doelgroep
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• methodieken zoals erfgoededucatie, mondelinge geschiedenis, intergenerationeel werken, workshops, spel• projectwerking
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• experimenteren met methodieken en instrumenten om specifieke doelgroepen te betrekken• de opgedane expertise doorgeven
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• detecteren van mogelijke partners voor erfgoedcel binnen brede netwerk• doorgeven van aanwezige expertise binnen netwerk
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en middelen uit het convenant

3.2. Het cultureel erfgoedforum kiest prioritaire thema's en betreft specifieke doelgroepen bij de uitwerking van de projecten.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Brusselse erfgoedveld, Brusselse Museumraad vzw, cultureel toerisme, FARO vzw, jeugdsector, kunstensector, Lasso vzw, lokale cultuurspelers, onderwijssector, sector onroerend erfgoed, sociaal-culturele veld, welzijnssector
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• methodieken zoals mondelinge geschiedenis en erfgoededucatie• platformen voor expertise-uitwisseling• projectgroepen• projectwerking
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• vanuit de beleidsoverschrijdende samenwerking experimenteren met methodieken die diverse doelgroepen actief betrekken
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en middelen uit het convenant

SD4. Publieksverbreding en -vernieuwing via doelgroepgerichte communicatie

Om het draagvlak voor cultureel erfgoed te vergroten blijft het belangrijk om naast de verdieping een **breed publiek** te sensibiliseren rond de waarde van het cultureel erfgoed. Ook het bereiken van **nieuwe doelgroepen** is een gegeven waarrond moet gewerkt worden. Zowel voor publieksverbreding als -vernieuwing is het van belang de juiste **instrumenten** en de juiste **partners** te vinden. Naast de reeds gekende instrumenten, is het nodig om op zoek te gaan naar nieuwe instrumenten en methodieken om het publiek te benaderen. Enige ruimte om te experimenteren is nodig om steeds weer nieuwe stappen te zetten in het bereiken van het publiek.

4.1. Communiceren over (erfgoed)evenementen en initiatieven **op maat** van het beoogde publiek.

Samenwerking en overleg

- Algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport, BI-TC, Brusselse media, Brusselse Museumraad vzw, CJP, Cultuurnet, cultuurtoeristische organisaties, dienst communicatie, Muntpunt, Visit Flanders, andere organisaties naar gelang van de beoogde doelgroep

Werkmethodes/instrumenten

- gebruikelijke communicatiekanalen (nieuwsbrief, website, gedrukte media zoals de eigen publicaties)
- web 2.0 toepassingen
- verspreiding via Brusselse media
- onderzoek naar methodieken / instrumenten
- publieksgerichte erfgoedinitiatieven of evenementen zoals bijv. Erfgoeddag

Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none"> • werken met bestaande en ontwikkelen van nieuwe communicatie-instrumenten om specifieke doelgroepen te bereiken • doorgeven van opgedane expertise
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none"> • doorgeven van aanwezige expertise
Timing	<ul style="list-style-type: none"> • volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Personeel en middelen uit het convenant

4.2. Het cultureel erfgoedforum benadert het publiek met **uitdagende methodieken**.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none"> • Brusselse media, Brusselse Museumraad vzw, cultuureducatieve organisaties, FARO vzw, Muntpunt, Tapis Plein vzw en andere organisaties naar gelang van de gemaakte keuzes
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none"> • platformen voor expertise-uitwisseling • projectgroepen
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none"> • experimenteren met methodieken en instrumenten
Timing	<ul style="list-style-type: none"> • volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • personeel en middelen uit het convenant

SD5. Het erfgoed van andere culturen en gemeenschappen is de basis om de interculturele dialoog te stimuleren

Brussel is bij uitstek een **stad van migratie en van migranten** en dit al eeuwenlang. Een erfgoedverhaal in Brussel kan niet geschreven worden zonder het cultureel erfgoed van de diverse culturen en gemeenschappen in verband te brengen met elkaar. Vanuit een gedeelde toekomstvisie voor deze stad op het vlak van het aanwezige erfgoed, werken we vanuit het erfgoedgegeven samen met **diverse partners** aan een leefbare stad.

5.1. Ondersteunen of ontwikkelen van projecten die de diversiteit van het Brusselse erfgoed centraal stellen vanuit een interculturele invalshoek, bij voorkeur vanuit een **bottom-up benadering**.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Bon vzw, Brusselse erfgoedveld, Citizenne vzw, FARO vzw, Globe Aroma vzw, Huis van het Nederlands, Lasso, lokale cultuurspelers, Minderhedenforum, NT2, sociaal-culturele veld (incl. verenigingen van etnisch-culturele minderheden)
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• kennismaking• overleg• vorming• inzetten van cultural brokers
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• sector sensibiliseren en informeren• experimenteren met methodieken• doorgeven van opgedane expertise
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• interculturaliteit onder de aandacht brengen en gepast omgaan met het erfgoed van andere culturen en gemeenschappen
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel en middelen uit het convenant

SD6. Zichtbaar maken van minder bekend cultureel erfgoed

In een stad als Brussel leeft heel wat op cultureel vlak, ook de erfgoedsector neemt heel wat initiatief. Het erfgoedconvenant kan een meerwaarde bieden binnen dit veld door initiatieven te ontplooiën of te ondersteunen die minder aan bod komen in het reguliere circuit (musea, tentoonstellingen). De aandacht voor het minder bekend erfgoed en het lokaal erfgoed vormen aanknopingspunten om met **lokale partners** of **minder evidente partners** rond cultureel erfgoed te werken. Het publiek krijgt op die manier de kans om Brussel in al zijn verscheidenheid te ontdekken. Ook lokaal wordt een platform gecreëerd voor het ontstaan van erfgoedgemeenschappen.

6.1. Samen met de lokale cultuurspelers het minder bekend erfgoed en de lokale erfgoedgemeenschappen opsporen en kenbaar maken.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• Heemkunde Vlaanderen vzw, FARO vzw, lokale cultuurspelers, lokale (erfgoed)organisaties, Volkskunde Vlaanderen – Huis voor immaterieel erfgoed vzw
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• informatierondes• overleg• overlegplatformen• projectgroepen forum• projectwerking• websites en databanken
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• detecteren van minder bekend erfgoed• acties opzetten met lokale cultuurspelers• aansluiting zoeken bij instrumenten op Vlaams niveau
Rol erfgoedforum	<ul style="list-style-type: none">• betrekken van lokale partners bij forum en aandacht voor minder bekend erfgoed binnen projectgroepen
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• Personeel en middelen uit het convenant

Spoor 3: Ondersteuningsbeleid

Het ondersteuningsbeleid van de VGC bestaat momenteel uit een aantal aspecten. De VGC kijkt in de nieuwe beleidsperiode of er voldoende afstemming is tussen het ondersteuningsbeleid en de andere sporen binnen het erfgoedbeleid.

1. Financiële ondersteuning

De VGC wil blijven inzetten op het versterken van het erfgoedveld door middel van een subsidiebeleid. Dit beleid schept een kader voor organisaties om de eigen werking verder uit te bouwen en om erfgoedinitiatieven op te zetten. Het is een essentieel onderdeel van een duurzaam beleid waar relaties worden opgebouwd met diverse partners. Het biedt een meerwaarde voor de erfgoedcel om zo vinger aan de pols te houden bij wat er gebeurt in het brede veld.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

- » Het ondersteunen van de Nederlandstalige erfgoedorganisaties in Brussel voor hun jaarwerking om ze op die manier te versterken.
- » Het ondersteunen van erfgoedinitiatieven die de reguliere werking van organisaties overstijgen of die een voorbeeldfunctie hebben om zo het draagvlak voor cultureel erfgoed te vergroten.

De uiteindelijke beslissing over de te ondersteunen organisaties en initiatieven ligt bij het College of het collegelid, na advies van de werkgroep Erfgoed. Voor wat betreft de ondersteunde jaarwerkingen worden jaarverslagen en jaarplannen opgevraagd, bij sommige organisaties ook een beleidsplan met de visie en doelstellingen over een langere termijn. Voor de ondersteunde initiatieven wordt een eindverslag gevraagd, zowel inhoudelijk als financieel. Inhoudelijk gebeurt het nazicht binnen de algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport. De dienst Financiën controleert het financiële plaatje.

2. Ondersteuning op communicatief vlak

De VGC wil verder inzetten op het zichtbaar maken van het Brusselse erfgoedveld, het erfgoed-aanbod en de erfgoedcollecties voor een Nederlandstalig publiek. Dit gebeurt onder andere door:

- » de ondersteuning van de Brusselse Museumraad als organisatie die de Brusselse museumsector versterkt en promoot;
- » het versterken van het gebruik van het Nederlands door onder meer tussenkomst voor gunstige tarieven bij vertalingen voor tentoonstellingen, opleiding Nederlands voor onthaalpersoneel;
- » gezamenlijke communicatie-instrumenten zoals de Archievenfolder;
- » de website en nieuwsbrief van de erfgoedcel.

3. Ondersteuning op logistiek vlak

Organisaties kunnen een beroep doen op de uitleendienst van de VGC met heel wat mogelijkheden. Ook via het lokaal cultuurbeleid kunnen de mogelijkheden voor ondersteuning op lokaal niveau verder aangevuld worden. Belangrijkste aanspreekpunten hiervoor zijn de bibliotheek, de cultuurdienst of cultuurbeleidscoördinator en het gemeenschapscentrum.

De erfgoedcel stelt zelf enkele instrumenten ter beschikking in functie van de zorg van het cultureel erfgoed.

Samenwerking en overleg	<ul style="list-style-type: none">• lokale cultuurpartners, ondersteunde organisaties en initiatieven, uitleendienst VGC, werkgroep Erfgoed
Werkmethodes/instrumenten	<ul style="list-style-type: none">• communicatie-instrumenten zoals nieuwsbrief, publicaties en website• dossieropvolging• overleg• subsidiering• uitleendienst• verordening cultureel erfgoed, inclusief reglement• werkgroep Erfgoed
Rol erfgoedcel	<ul style="list-style-type: none">• opvolgen ingediende dossiers• overleg met betrokken organisaties• secretariaat van werkgroep Erfgoed
Rol omkaderende administratie	<ul style="list-style-type: none">• uitvoering besluitvorming• controle
Timing	<ul style="list-style-type: none">• volledige beleidsperiode
Middelen	<ul style="list-style-type: none">• personeel, eigen middelen en middelen uit het convenant

THEATRE
←
THEATER

MEERJARENPLANNING

SPOOR 1: ACHTER DE SCHERMEN			
SD	OD	Geplande acties	Timing
1	1.1.	Verder werken aan en verfijnen van erfgoedkaart van Brussel	2012-2016
	1.2.	Continueren van archievenoverleg, met jaarlijks minstens een overlegmoment	2012-2016
	1.2.	Gesprekken rond andere vormen van sectoraal overleg, onder meer met Brusselse Museumraad	2011-2012
	1.3.	Uitwerken van thematische vormen van expertise-uitwisseling, vorming enz. met jaarlijks minstens 1 initiatief	2012-2016
	1.4.	Behoeftanalyse opvolgen, resultaten analyseren en prioriteiten opstellen	2012
	1.4.	Implementeren van resultaten behoefte-analyse	2013-2016
	1.5.	Jaarlijks coördineren van Erfgoeddag in samenwerking met diverse partners	2012-2016
	1.6.	Opvolgen van ontwikkelingen op Vlaams niveau	2012-2016
	1.6.	Deelnemen aan overleg en initiatieven op Vlaams niveau, bijv. de collega-groepen van de erfgoedcellen	2012-2016
	2		Opvolgen ontwikkelingen op vlak van het VGC-beleid inzake vrijwilligers
2.1.		Opsporen en ophijsten van good practices op het vlak van vrijwilligerswerking in al zijn facetten	2013
2.1.		In overleg en samenwerking met partners expertise-uitwisseling organiseren rond vrijwilligerswerking in al zijn facetten	2014
2.2.		Overleg met Brusselse culturele partners die werken met vrijwilligers	2014
2.2.		Eerste testcase aan de hand van een concreet evenement/ initiatief	2015

SPOOR 2: PUBLIEK

SD	OD	Geplande acties	Timing
3	3.1.	In het kader van Erfgoeddag werken met methodieken die leiden tot een verdieping van de erfgoedbeleving	2012-2016
	3.2.	In het kader van de projectwerking vanuit het erfgoedforum doelgroepen actief betrekken bij de uitwerking.	2012-2016
4	4.1.	Bij de communicatie nav erfgoedinitiatieven inzetten op zowel het bereiken van een breed publiek als op zoek gaan naar methodieken voor het bereiken van nieuwe doelgroepen.	2012-2016
	4.2.	De projecten opgezet vanuit het erfgoedforum hanteren methodieken die het publiek uitdagen.	2012-2016
5	5.1.	Gesprekken met Brusselse partners rond manier van benaderen en eventueel mogelijke trajecten	2012
	5.1.	In het kader van de Week van de Smaak focussen op de diverse culturen en gemeenschappen in Brussel	2012-2016
6	6.1.	Overleg met lokale cultuurpartners en andere spelers mbt minder bekend erfgoed en lokale erfgoedgemeenschappen.	2012-2016
	6.1.	Projecten uitwerken is samenspraak met partners rond minder bekend erfgoed en lokale erfgoedgemeenschappen.	2012-2016

SPOOR 3: ONDERSTEUNINGSBELEID

		Opvolgen van ingediende dossiers binnen de verordening cultureel erfgoed	2012-2016
		Communicatieve en logistieke ondersteuning van erfgoedorganisaties en -initiatieven	2012-2016
		Herbekijken van verordening in het kader van het volledige erfgoedbeleid en indien nodig aanpassingen doen.	2011-2012

MEERJARENBEGRADING

INKOMSTEN	2012	2013	2014	2015	2016
Eigen middelen	532.650€	532.650€	532.650€	532.650€	532.650€
Subsidie Vlaamse Gemeenschap*	470.000€	470.000€	470.000€	470.000€	470.000€
Extra subsidie depotbeleid* (personeel)	71.000€	71.000€	71.000€	71.000€	71.000€
Inkomsten uit verkoop	2.000€	2.000€	2.000€	2.000€	2.000€
TOTAAL	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€
UITGAVEN	2012	2013	2014	2015	2016
Personeelskosten*	361.500€	361.500€	361.500€	361.500€	361.500€
2 erfgoedcoördinatoren op A-niveau	117.000€	117.000€	117.000€	117.000€	117.000€
1 coördinator erfgoedforum op A-niveau	55.000€	55.000€	55.000€	55.000€	55.000€
2 medewerkers regionaal depotbeleid	74.000€	74.000€	74.000€	74.000€	74.000€
Personeelsomkadering VGC	115.500€	115.500€	115.500€	115.500€	115.500€
Kosten uitvoering strategisch kader	679.150€	679.150€	679.150€	679.150€	679.150€
Spoor 1: Achter de schermen					
SD 1	55.000€	50.000€	45.000€	40.000€	40.000€
SD 2	1.000€	1.000€	3.000€	5.000€	5.000€
Spoor 2: Publiek					
SD 3	65.000€	65.000€	65.000€	65.000€	65.000€
SD 4	64.000€	64.000€	64.000€	64.000€	64.000€
SD 5	25.000€	25.000€	26.000€	28.000€	28.000€
SD 6	50.000€	55.000€	57.000€	58.000€	58.000€
Spoor 3: Ondersteuningsbeleid	419.150€	419.150€	419.150€	419.150€	419.150€
Andere kosten	35.000€	35.000€	35.000€	35.000€	35.000€
TOTAAL	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€	1.075.650€

* zowel bij de inkomsten als bij de personeelsuitgaven werd geen rekening gehouden met indexering.

Het cultureel-erfgoedbeleidsplan
2012-2016 werd goedgekeurd door
het College van de VGC op
25 november 2010 en gestemd op
de plenaire zitting van de Raad van
de VGC op 17 december 2010.

Fotografie: Philippe Debroe
Redactie: Erfgoedcel Brussel
Vormgeving: Wim Didelez

Contactgegevens:
Erfgoedcel Brussel
Saintelettesquare 17
1000 Brussel
T 02 208 02 33
E erfgoedbrussel@vgc.be
W www.erfgoedbrussel.be
